

159123

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ OLGUNLUK ve ALGILADIKLARI SOSYAL
DESTEK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mustafa SÜRÜCÜ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Feride BACANLI

Ankara – 2005

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne

Mustafa S¼R¼C¼'ye ait “Lise ¼đrencilerinin Mesleki Olgunluk ve Algıladıkları Sosyal Destek D¼zeylerinin Cinsiyet ve Sosyo Ekonomik D¼zeye G¼re İncelenmesi” adlı çalışma j¼rimiz tarafından Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Yaşar ¼ZBAY

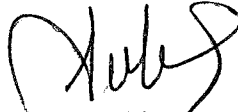
¼ye

Yrd.Doç. Dr. Feride BACANLI (Danıřman)

¼ye

Yrd.Doç. Dr. Bekir BULU

ÖZET

Bu araştırmanın amacı genel liselerdeki öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile genel, aile, arkadaş ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca bu öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile aile, arkadaş ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeyleri üzerinde cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeyin (alt, orta ve üst) temel ve ortak etkilerini incelemektir.

Bu çalışmada varolan durumu betimlemek amacıyla tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma grubu Ankara ilinin Keçiören, Çankaya ve Mamak ilçelerindeki Kanuni Lisesi, Aydınlık Evler Lisesi, Abidinpaşa Lisesi, Başkent Lisesi, Ayrancı Lisesi, Deneme Lisesi ve Cumhuriyet Lisesi'nde birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda öğrenim gören 455 kız ve 434 erkek olmak üzere toplam 889 öğrenciden oluşmuştur.

Bu çalışmada verileri toplamak için Mesleki Olgunluk Ölçeği (Kuzgun ve Bacanlı, 2005), Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (Yıldırım, 1997), ve Sosyo-Ekonomik Düzey Ölçeği (Bacanlı, 1997) kullanılmıştır. Araştırma verileri Pearson Momentler Korelasyon Katsayısı Tekniği ve iki faktörlü varyans analizi (ANOVA) tekniği kullanılarak çözümlenmiştir.

Bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Araştırma bulguları lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları ile genel sosyal destek ($r=.35$, $p<.001$), aile ($r=.28$, $p<.001$), arkadaş ($r=.22$, $p<.001$), ve öğretmenden ($r=.26$, $p<.001$) algılanan sosyal destek puanları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla bu bulgular araştırmanın 1., 2., 3., ve 4. hipotezlerini desteklemektedir.

2. Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları cinsiyetlerinin ve SED'lerinin (alt, orta ve üst) temel ve ortak etkilerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu bulgu araştırmanın 5. hipotezini desteklememektedir.

3. Lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları sosyal destek puanları cinsiyetlerinin ve SED'lerinin (alt, orta ve üst) temel ve ortak etkilerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu bulgu araştırmanın 6. hipotezini desteklememektedir.

4. Lise öğrencilerinin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek puanları cinsiyetlerinin ve SED'lerinin (alt, orta ve üst) temel ve ortak etkilerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu bulgu araştırmanın 7. hipotezini desteklememektedir.

5. "Lise öğrencilerinin öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek puanları cinsiyetlerinin ve SED'lerinin (alt, orta ve üst) temel ve ortak etkilerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu bulgu araştırmanın 8. hipotezini desteklememektedir.

6. "Lise öğrencilerinin algıladıkları genel sosyal destek puanları cinsiyetlerinin ve SED'lerinin (alt, orta ve üst) temel ve ortak etkilerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu bulgu araştırmanın 9. hipotezini desteklememektedir.

Bu bulgular meslek rehberliği ve danışmanlığı literatürü çerçevesinde tartışılmıştır. Bu bulgulara dayanılarak ülkemizde lise öğrencilerinin alan ve meslek seçimlerine yardımcı olmada okul rehberlik servislerine, ailelere ve gelecek araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

ABSTRACT

The purpose of this study was to examine relationships between high school students' career maturity and perceived social support from general, family, friend and teacher and to examine the main effects and interactions of gender and socio-economic status (SES) on their career maturity and perceived social support.

In this study, survey method was used to describe current situation. The study group consists of 455 female and 434 male total 889 students, attending 9th, 10th, and 11th grade in Kanuni Lisesi, Aydınlık Evler Lisesi, Abidinpaşa Lisesi, Başkent Lisesi, Ayrancı Lisesi, Deneme Lisesi and Cumhuriyet Lisesi in Keçiören, Çankaya and Mamak in Ankara.

In this research, Career Maturity Inventory, MOÖ (Kuzgun and Bacanlı 2005), Perceived Social Support Scale, ASDÖ (Yıldırım, 1997), and Socio-Economic Status Scale, SEDÖ (Bacanlı, 1997) were used to gather data. Research data was analyzed by using Pearson Moments Correlation Coefficients Technique and two way ANOVA procedures.

Following results were found in this study.

1. The results of this study indicated that there were positive and significant relationship between career maturity scores and general perceived social support scores of students ($r.35$, $p<.001$). Besides, there were positive and significant relationship between career maturity scores and perceived social support scores from family ($r.28$, $p<.001$), friend ($r.22$, $p<.001$) and teacher ($r.26$, $p<.001$).

2. The main effect and interaction of gender and SES on career maturity scores of high school students are not statistically significant. The fifth hypothesis of this study is not supported by these results.

3. The main effect and interaction of gender and SES on perceived social support scores from family of high school students are not statistically significant. The sixth hypothesis of this study is not supported by these results.

4. The main effect and interaction of gender and SES on perceived social support scores from friends of high school students are not statistically significant. The seventh hypothesis of this study is not supported by these results.

5. The main effect and interaction of gender and SES on perceived teacher social support from of high school students are not statistically significant. The eighth hypothesis of this study is not supported by these results.

6. The main effect and interaction of gender and SES on general perceived social support scores of high school students was not statistically significant. The ninth hypothesis of this study is not supported by these results.

Results are discussed in terms of career guidance and counseling literature. Based on these findings, implications were made for school guidance services, families and for future researches to help high school students choose an appropriate career and profession.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	x
ŞEKİLLER	xii

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
Hipotezler	6
Sayıtlılar	7
Sınırlılıklar	7
Tanımlar	8
Araştırmanın Önemi	9

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	12
A. Mesleki Gelişim Kuramları	12
1. Ginzberg ve Arkadaşlarının Mesleki Gelişim Kuramı	12
2. Super'in Benlik Kavramı Kuramı	16
3. Meslekî Gelişim Görevleri	22
4. Mesleki Olgunluk	25
5. Super'in Meslek Örüntüsü Çalışması	27
6. Mesleki Olgunluk Konusunda Yapılan Araştırmalar	27
7. Gribbons ve Lohnes'in Meslek Planlamasına Hazıroluş Araş ...	30
8. Crites'in Ergenlikte Mesleki Gelişim Projesi	31

B. Sosyal Destek	46
1. Tanımı, Ölçümü ve Sosyal Destek Tipleri	47
2. Sosyal Destek Konusunda Yapılan Araştırmalar	48

BÖLÜM III

YÖNTEM	57
1. Araştırmanın Modeli	57
2. Araştırma Grubu	57
3. Veri Toplama Araçları	60
4. Mesleki Olgunluk Ölçeği	60
5. Mesleki Olgunluk Ölçeği'nin Güvenirliği	61
6. Mesleki Olgunluk Ölçeği'nin Geçerliği	61
7. Mesleki Olgunluk Ölçeği'nin Puanlanması ve Yorumlanması ...	62
8. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ)	63
9. Sosyo-Ekonomik Düzey Ölçeği	64
10. Verilerin Analizi	65

BÖLÜM IV

BULGULAR	67
Hipotezlerin Test edilmesine İlişkin Bulgular	67

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM	88
--------------------------------	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER	100
KAYNAKÇA	104

EKLER	119
EK-1: Sosyo-Ekonomik Düzey Ölçeği (SED)	120
EK-2: Mesleki Olgunluk Ölçeği	121
EK-3: Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ)	122

TABLOLAR

Tablo	Sayfa No
Tablo-1	Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Okul ve sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları ve yüzdeleri 58
Tablo-2	Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Okul ve Cinsiyete Göre Dağılım ve Yüzdeleri 59
Tablo-3	Araştırma Grubundaki Kız ve Erkek Öğrencilerin SED' e Göre Dağılımları 60
Tablo-4	Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk ve Genel (Aile, Arkadaş ve Öğretmenden Algıladıkları) Sosyal Destek Puanlarına İlişkin Betimsel Veriler 68
Tablo-5	Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk ve Genel (Aile, Arkadaş ve Öğretmenden Algıladıkları) Sosyal Destek Puanları Arasındaki Korelasyonlar 69
Tablo-6	Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Betimsel İstatistikleri 71
Tablo-7	Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Puanlarının İki Yönlü ANOVA Sonuçları 72
Tablo-8	Lise Öğrencilerinin Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Betimsel İstatistikleri 74

Tablo-9	Lise Öğrencilerinin Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre İki Yönlü ANOVA Sonuçları	75
Tablo-10	Lise Öğrencilerinin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Betimsel İstatistikleri	77
Tablo-11	Lise Öğrencilerinin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre İki Yönlü ANOVA Sonuçları	78
Tablo-12	Lise Öğrencilerinin SED'e göre Arkadaşlarından Algıladıkları Sosyal Destek Puanlarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları	79
Tablo-13	Lise Öğrencilerinin Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Betimsel İstatistikleri	81
Tablo-14	Lise Öğrencilerinin Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre İki Yönlü ANOVA Sonuçları	82
Tablo-15	Lise Öğrencilerinin SED'e göre Öğretmenlerinden Algıladıkları Sosyal Destek Puanlarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları	83
Tablo-16	Lise Öğrencilerinin Algılanan Genel Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Betimsel İstatistikleri	85
Tablo-17	Lise Öğrencilerinin Algılanan Genel Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre İki Yönlü ANOVA Sonuçları	86

ŞEKİLLER

Şekil I.	Çok Yönlü İlişkiler Sistemi	9
----------	-----------------------------------	---

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsan yaşamında giysi, eşya, ev, arkadaş, eş, meslek ve benzeri seçimleri yapar. Ancak yapılan seçim bireyin yaşamını çok yönlü etkileme gücüne sahip olduğu ölçüde seçme işlemi o ölçüde önemlidir. Adları verilen seçimler arasında meslek seçimi bireyin yaşamını diğerlerine göre çok yönlü etkileme gücüne sahiptir. Çünkü, seçilen meslek bireyin ileride hangi özelliklere sahip insanlarla arkadaşlık kuracağını, maddi olanaklarını ve bunun sonucu olarak nasıl bir çevrede yaşayacağını hatta eş seçimini bile etkileme gücüne sahiptir.

Meslek seçiminin adları verilen seçimlerden bir diğer önemli farkı da, meslek psikolojisinde mesleki gelişim kuramcıları olarak bilinen Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma'ya (1951) ve Super'a (1957) göre meslek seçimi hayatın belli bir döneminde bir anda verilen bir karar değildir. Bu karar gelişimsel bir süreç içinde verilen bir dizi kararın bir bileşkesidir. Mesleki gelişim kuramcıları, zihinsel, psiko-sosyal gelişim gibi meslek seçimi sürecini de çeşitli gelişim evrelerine ve bu evreleri de çeşitli gelişim basamaklarına ayırarak incelemişlerdir. Bu meslek psikologlarından Super, Starishevsky, Matlin ve Jordaan (1963b) her bir mesleki gelişim evresi için bireyin kazanması yani üstlenmesi gereken mesleki gelişim görevleri belirlemişlerdir. Mesleki gelişim görevi, toplum tarafından belirlenen, bireyin kazanması gereken bir takım mesleki tutum ve davranışlardır. Yine Super'a göre bireyin içinde bulunduğu mesleki gelişim döneminden bir üst aşamadaki gelişim dönemine geçebilmesi, içinde bulunduğu mesleki gelişim dönemine ilişkin mesleki gelişim görevlerini yerine getirebilmesiyle mümkündür. Bireyin mesleki gelişim görevleriyle başa çıkma derecesi aynı zamanda onun kendisinden beklenen mesleki olgunluk düzeyinin de bir göstergesidir. Birey mesleki gelişim açısından olgunlaştıkça mesleki tutum ve davranışları da gelişir. Bir başka ifadeyle birey, belli bir evrede mesleki gelişim görevleriyle başa çıkmada başarılı olduğu ölçüde mesleki olgunluğa ulaşmış sayılır (Super ve arkadaşları, 1957). Özellikle 15-25 yaşlar

arasındaki mesleki gelişim evresinde mesleki olgunluk, bireyin tüm yaşam alanlarını çok yönlü etkileyecek olan meslek seçimi kararıyla ilgilidir. Bu evrede mesleki olgunluk genel olarak, “okul programlarının gerektirdiği meslek seçimi kararını vermeden önceki ve meslek seçimi kararını verdikten sonraki süreçlerde” verilecek her türlü mesleki kararlara hazır oluş düzeyi (Super ve Kidd. 1979:255) olarak tanımlanmaktadır.

Ülkemizde genel liselerde öğrenim yapan yaklaşık 15-18 yaşlar arasındaki öğrenciler mesleki gelişim kuramcılarına göre Araştırma Evresinin “deneme basamağında”dırlar. Onlardan beklenen mesleki olgunluk genel liselerde uygulanan sınıf geçme sisteminin gereklerini üstlenmektir. Başka bir ifadeyle bu gençler Lise ikinci sınıfa başlarken ilerde seçmek istedikleri meslekle ilgili alanı/meslek alanını, seçmeli dersleri seçmek, Lise üçüncü sınıfa ise bir mesleğe hazırlayan üniversite programlarını seçmek zorundadırlar. Kısacası ülkemizde lise öğrenimi yapan gençlerin kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine ulaşabilmeleri için öncelikle alan, meslek seçimiyle ilgili mesleki tutum ve davranışları üstlenmeleri gerekmektedir. Ancak bu gençlerin kendilerinden beklenen bu mesleki tutum ve davranışları yerine getirebilmelerinde başta aileleri olmak üzere, okuldaki ve dışarıdaki arkadaşları ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal desteğin de oldukça etkili olabileceği söylenebilir. Çünkü, algılanan sosyal destek, bireylerin önem verdikleri ve değerlendirmelerini kendileri için gerekli saydıkları kişiler tarafından sevdikleri ve değerli buldukları yönündeki algıları olarak tanımlanmaktadır (Cohen, McGowan, Fooskas ve Rose, 1984).

Yurt dışında ve ülkemizde mesleki olgunluk ile ilgili pek çok araştırmanın sonucu lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre farklılaştığını göstermektedir.

Luzzo (1995), üniversite öğrencilerinin mesleki olgunlukları ve algıladıkları engellerinin kariyer gelişimlerinde cinsiyetin etkisini araştırmıştır. Araştırmada, kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin erkek öğrencilerinkinden anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Araştırmanın nitel bölümünde varılan sonuçta da geçmişe

dönük olarak geçmiş birkaç yılı tekrar yaşama şansları olduğunda öğrencilere neler yapacakları sorulduğunda, kız öğrencilerin her aşamada iyi planlanmış bir kariyer gelişimi süreci anlattıkları (hangi okula gideceğine karar verme, hangi alanı seçeceğine karar verme, kariyer umularının tercihi vb.) görülmüştür. Erkek öğrencilerin ise genel olarak oldukça düzensiz ve plansız kariyer kararları verdikleri görülmüştür.

Bayındır (1999), lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları ile mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey değişkenleri açısından araştırmıştır. Araştırma sonucunda, kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri erkek öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile demokratik anne-baba tutumları anlamlı ve olumlu, istekçi anne-baba tutumları arasında anlamlı ve olumsuz, otoriter anne-baba tutumları arasında anlamlı ve olumsuz yönlü ilişkiler olduğu bulunmuştur. Bu bulgulara dayanılarak mesleki olgunluğun cinsiyete ve algılanan ana-baba tutumlarına göre farklılaştığı sonucuna varılmıştır.

Sosyal destekle ilgili araştırmalarda da bireyin algıladığı sosyal destek düzeyinin cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarıya göre farklılaştığı görülmektedir. Bunun yanı sıra bireyin stres düzeyi, psikolojik olarak iyi olma gibi psikolojik değişkenlerin düzeylerinin de algılanan sosyal destek düzeyine göre farklılaştığı görülmektedir.

Elbir (2000) lise birinci sınıf öğrencilerinin aile, arkadaş ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeylerini bazı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma bulguları ailenin aylık geliri, öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısı, annenin öğrenim düzeyi ve annenin çalışıp çalışmaması, ailelerinde sert tartışma ve kavgaların yaşanıp yaşanmaması, kendilerini yalnız hissetme dereceleri, okullarından ve öğretmenlerinden memnuniyet dereceleri değişkenlerine göre lise birinci sınıf öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları desteğin manidar olarak farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ailelerinin gelir düzeyi yüksek ve sahip oldukları kardeş sayısı az olan öğrencilerin ailelerinin olanaklarından daha fazla yararlanabildiklerini dolayısıyla

daha fazla destek elde edebildiklerini göstermektedir. Öğrenim düzeyi yüksek olan ve çalışan annelerin de sahip oldukları imkan, donanım ve kültürümüze özgü olarak ailede üstlendikleri başat rol ile çocuklarına daha fazla destek sağlayabildikleri görülmektedir. Cinsiyet, ailelerinin aylık geliri, sahip oldukları kardeş sayısı, kendilerini yalnız hissetme dereceleri ve karşı cinsten yakın arkadaşları olup olamama değişkenlerine göre lise birinci sınıf öğrencilerinin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek manidar olarak farklı bulunmuştur.

Yıldırım (2000) yalnızlık, sınav kaygısı aile, arkadaş ve öğretmenden algılanan sosyal destek değişkenlerinin akademik başarıyı yordama güçlerini incelemiştir. Matematik, Türkçe, fizik, kimya, biyoloji dersleri (Matematik-fen alanında) okuyan lise öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Bulgulara göre, öğretmenden, ve aileden algılanan sosyal destekler, yalnızlık ve sınav kaygısı değişkenleri akademik başarının yordayıcıları olarak bulunmuştur. Arkadaşlardan alınan sosyal destek ise akademik başarıyı yordamamıştır. Araştırmacı bu bulgulara dayanarak kendi

yordama gücünü incelemişlerdir. Araştırma bulguları, kız öğrencilerin ırk ve sosyo-ekonomik düzeylerinin mesleki olgunluklarını yordamadığını fakat benlik kavramları ve sosyal destek sistemlerinin mesleki olgunluklarının önemli yordayıcıları olduklarını göstermiştir.

Yukarıdaki söz konusu araştırmaların sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde “kızların mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerinkinden daha yüksek olduğu ve lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin alt sosyo-ekonomik düzeyden üst sosyo-ekonomik düzeye doğru giderek yükseldiği görülmektedir. Bunun yanı sıra lise öğrencilerinin genel olarak aile, arkadaş ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeylerinin cinsiyete ve sosyo-ekonomik düzeye bağlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak genel liselerin birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarında öğrenim gören öğrencilerin kendilerine uygun alan ve meslek seçimlerinde oldukça önemli etkisi olan mesleki olgunluk düzeyleri ile aile, arkadaş ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeylerinin

cinsiyet (kız ve erkek) tir. Bu araştırmanın amacına ulaşabilmek için aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

Hipotezler

1. Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları ile aile, arkadaş, öğretmenden algıladıkları toplam (genel) sosyal destek puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
2. Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları ile ailelerinden algıladıkları sosyal destek puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
3. Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları ile arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
4. Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları ile öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
5. Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları cinsiyetlerinin ve SED'lerinin (alt, orta ve üst) temel ve ortak etkilerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.
6. Lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları sosyal destek puanları cinsiyetlerinin ve SED'lerinin (alt, orta ve üst) temel ve ortak etkilerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.
7. Lise öğrencilerinin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek puanları cinsiyetlerinin ve SED'lerinin (alt, orta ve üst) temel ortak etkilerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.
8. Lise öğrencilerinin öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek puanları cinsiyetlerinin ve SED'lerinin (alt, orta ve üst) temel ve ortak etkilerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.

9. Lise öğrencilerinin algıladıkları genel sosyal destek puanları cinsiyetlerinin ve SED'lerinin (alt, orta ve üst) temel ve ortak etkilerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Sayıtlar

Bu araştırmada aşağıdaki durumlar sayıtlı olarak kabul edilmiştir.

1. Mesleki Olgunluk Ölçeğinin öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerini ortaya koyabilecek nitelikte ve yeterlikte bir araç olduğu kabul edilmiştir.
2. Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin öğrencilerin aileden, arkadaştan ve öğretmenden aldığı algılanan sosyal destek düzeyini ortaya koyabilecek nitelikte ve yeterlikte bir araç olduğu kabul edilmiştir.
3. Sosyo-Ekonomik Düzey Ölçeği düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyi ortaya koyabilecek nitelikte ve yeterlikte bir araç olduğu kabul edilmiştir.
4. Araştırmada uygulamaya katılan lise öğrencilerinin, ölçekleri içtenlikle cevapladıkları varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıda sıralanmıştır.

1. Araştırma Ankara ili Çankaya, Keçiören, Mamak ilçelerindeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Resmi Genel (Akademik) Liselerden Deneme, Ayrancı, Cumhuriyet, Kanuni, Aydınlikevler, Başkent, Abidinpaşa Liselerinde öğrenim gören 1. 2. ve 3. sınıf düzeyindeki öğrencilerden elde edilen verilerle sınırlıdır.

2. Araştırmada ölçülen sosyal destek düzeyi, Yıldırım (1997) tarafından geliştirilen 'Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin aile, arkadaş ve öğretmen alt ölçeklerinin, mesleki olgunluk düzeyi, Kuzgun ve Bacanlı (1992) tarafından geliştirilen 'Mesleki Olgunluk Ölçeği'nin ve sosyo-ekonomik düzey ise Bacanlı (1997) tarafından geliştirilen 'Sosyo-Ekonomik Düzey Ölçeği'nin ölçtüğü ölçümle sınırlıdır.

Tanımlar

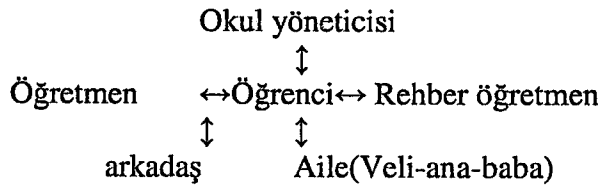
Sosyal Destek : Sosyal destek kavramının kuramsal temeli Kurt Lewin'in Alan kuramı ve davranış tanımına dayalı olarak oluşturulmuştur. Lewin, yaşam alanını belirli bir zamanda bireyin davranışını etkileyen etmenlerin tümü ve davranış ise çevre ile bireyin fonksiyonu olarak tanımlamaktadır. Sosyal destek, bireyin çevresinden elde ettiği sosyal ve psikolojik destek olarak tanımlanabilir (Pearson, 1990:13).

Algılanan Sosyal Destek: Bireylerin önem verdikleri ve değerlendirmelerini kendileri için gerekli saydıkları kişiler tarafından sevdikleri ve değerli buldukları yönündeki algıları olarak tanımlanmaktadır (Cohen, McGowan, Fooskas ve Rose, 1984).

Mesleki Olgunluk:15-25 yaşlar arasındaki mesleki gelişim evresinde mesleki olgunluk, bireyin tüm yaşam alanlarını çok yönlü etkileyecek olan meslek seçimi kararıyla ilgilidir. Bu evrede mesleki olgunluk genel olarak, 'okul programlarının gerektirdiği meslek seçimi kararını vermeden önceki ve meslek seçimi kararını verdikten sonraki süreçlerde' verilecek her türlü mesleki kararlara hazır oluş düzeyi (Super ve Kidd. 1979:255) olarak tanımlanmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Öğrenci kişilik hizmetlerinin içerisinde yer alan psikolojik danışma rehberlik hizmetlerinin yöneltme ve yerleştirme çalışmaları yapılırken çok yönlü ilişkiler sistemi ile öğrencinin kendine uygun bir eğitim kurumuna, branşa, işe yada mesleğe yönelmesi ve o konuma yerleşmesi için yapılabilecek yardım hizmetlerinin planlanması gerekmektedir.

Şekil I. Çok Yönlü İlişkiler Sistemi (Yeşilyaprak, 2003:19)

Tüm toplumlarda iş hayatındaki hızlı değişimler, mesleklerin çeşitlenmesi ve uzmanlık gerektirmesi meslek seçiminin zorlaşması (Yeşilyaprak, 2003: 19), bilim ve teknolojiye hızlı gelişmelerin bir sonucu olarak nitelikli insan gücü ihtiyacının artması, günümüz insanının farklı pozisyonlarda bulunmasını, davranışlarında daha bilinçli olmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla günümüz insanının hem kendi kişilik özelliklerine, sosyo-ekonomik koşullarına uygun bir meslek seçimi yapabilmesi hem de içinde yaşadığı toplumun ondan en etkili bir şekilde yararlanabilmesi için eğitim ve öğretimin tüm kademelerinde psikolojik danışma ve rehberlik alanı içinde yer alan meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerinin planlı ve programlı bir şekilde sunulması zorunluluk haline gelmiştir.

Meslek seçimi hem bireysel hem de toplumsal açıdan büyük önem taşımaktadır. Bireysel yönden birtakım fizyoloji, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçların doyurulmasında, toplumsal açıdan ise toplumsal gelişmeye temel olacak insan gücünün planlanmasında önemlidir (Öncü, 1995). Meslek seçimi bireyin çocukluktan itibaren ilgi, yetenek, değerleri gibi kişilik özellikleri ve sahip olduğu sosyo-

ekonomik koşullarının, ona sunulan eğitim ve öğretim olanaklarının birbirleriyle etkileşimi sonucunda ortaya çıkan bir karardır. Bu karar anlık bir karar değildir, daha önce verdiği birtakım kararların bir bileşkesidir. Bu nedenle bireyin mesleki gelişim sürecini nasıl geçirdiği önemlidir. Bir başka ifadeyle bireyin mesleki gelişim süreci boyunca gerçekleşen yaşantıları onun seçiminin belirleyicisidir. Dolayısıyla bireyin mesleki gelişimini etkileyen faktörler onun seçiminin belirleyicileri olma niteliği taşımaktadır. Bireyin meslek seçimi sürecini etkileyen faktörlerin başında onun genel ve özel yetenekleri, ilgileri, değerleri, gereksinimleri, istek ve arzuları gibi kişilik özellikleri gelir. Bunun yanı sıra bireyin ailesi, ilişki kurduğu arkadaşları, öğretmenleri, eğitim olanakları, yaşadığı çevrenin özellikleri, yaşadığı toplumdaki iş alanları, istihdam koşulları gibi faktörler de onun gelişim sürecini etkileme özelliklerine sahiptir.

Kısacası bireyin mesleki gelişim sürecindeki yaşadığı her gelişim dönemi bir önceki gelişim döneminden ve bireyin bu dönemi yaşarken etkileşimde bulunduğu kişiler ve çevresel faktörlerden etkilenir. Bireyin mesleki gelişim sürecinde etkileşimde bulunduğu kişilerin başında ailesi gelmektedir. Ailesi dışında ise arkadaşları ve öğretmenleri gelmektedir. Bu nedenle bireyin içinde bulunduğu mesleki gelişim döneminden bir üst aşamadaki gelişim dönemine başarı ile geçebilmesinde yani kendisinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine ulaşabilmesinde başta ailesi olmak üzere arkadaşları ve okulda öğretmenleri ile etkileşimi önemli bir rol oynamaktadır. Bu dönemde genel liselerde lise birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda öğrenim gören lise öğrencilerinin kendilerinden beklenen mesleki gelişim görevlerini kazanmalarında yani mesleki olgunluk düzeyine ulaşmalarında aile, arkadaş ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek onların sağlıklı bir meslek gelişimi süreci geçirmelerinde önemli bir rol oynayabilir. Çünkü sosyal destek bireylerin önem verdikleri ve değerlendirmelerini kendileri için gerekli saydıkları kişiler tarafından sevdikleri ve değerli buldukları yönündeki algıları olarak tanımlanmaktadır (Cohen ve arkadaşları 1984).

Nitekim lise ve üniversite öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin ana-babalarının tutumlarıyla (Kracke, 1997; Yazar, 1997) ve algıladıkları sosyal destekle (Blackburn, 1986; Widlansky, 1997; Dixon, 2000) ilişkili olduğu bulunmuştur.

Başta Amerika olmak üzere psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde gelişimsel rehberlik yaklaşımının uygulandığı gelişmiş ülkelerde bu çağdaş yaklaşım gereği bireyin meslek gelişimine yardım hizmetlerine yaşam boyu eğitimin tüm kademelerinde planlı ve programlı bir şekilde hatta okul müfredat programlarına meslek gelişimine ilişkin hedeflere bile yer verilerek sunulmaktadır. Bu durum ülkemiz açısından değerlendirildiğinde özellikle son yıllarda eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde gelişimsel yaklaşımın uygulanmasına ilişkin görüş birliği var ise de henüz okul temelli gelişimsel PDR hizmetlerinin gereği gibi uygulanmadığı söylenebilir. Bunun yanı sıra mevcut okul müfredat programlarında sözü edilen meslek gelişimine yönelik hedeflerin varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu durum eğitimin tüm kademelerinde olduğu gibi özellikle genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin kendilerine uygun alan ve meslek seçimi yapabilmeleri için meslek gelişimi sürecinde ana-babalarından, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal desteğin gereğini ve önemini ortaya koymaktadır.

Genel lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile sosyal destek (aile, arkadaş ve öğretmenden algılanan) düzeyleri arasındaki ilişkileri ve mesleki olgunluk ile sosyal destek üzerinde cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisini incelemeyi amaçlayan bu araştırmanın sonuçlarının lise öğrencilerinin alan ve meslek seçimlerinde önemli rolü olan mesleki olgunluk düzeyleri ve aileden, arkadaştan ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeyleri hakkında bilgi edinilmesine yardımcı olacaktır.

Kısacası bu araştırmadan elde edilen tüm bu sonuçların ülkemizde genel lise öğrencilerinin psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri içinde sunulan meslek rehberliği ve danışmanlığıyla ilgili ihtiyaçlarının belirlenmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ YAYINLAR

Bu bölümde önce mesleki gelişim kuramları, mesleki olgunluk kavramı ve mesleki olgunlukla ilgili araştırmalar sunulacaktır. Sonra da sosyal destek kavramı ve bu kavramla ilgili araştırmalar sunulacaktır.

Mesleki Gelişim Kuramları

Bu araştırmanın mesleki olgunlukla ilgili kuramsal temeli Super'in (1957) "Benlik Kavramı Kuramına" dayandırılmıştır. Ancak burada önce meslek seçimine gelişimsel açıdan bakan Ginzberg ve arkadaşlarının mesleki gelişim kuramı sonra da Super' in "Benlik Kavramı" kuramı anlatılacaktır.

Ginzberg ve Arkadaşlarının Mesleki Gelişim Kuramı

Ginzberg ve arkadaşlarının mesleki gelişim kuramı Crites (1969;174-182)'den özetlenerek aşağıda anlatılacaktır.

Ginzberg (1952) "Bir Meslek Seçimi Kuramına Doğru" adlı makalesinde meslek seçimini, bireyin psikolojik özellikleriyle mesleklerin gerekleri arasındaki uyumun bir fonksiyonu olarak gören Özellik-Faktör yaklaşımının temsilcisi Williamson'un, (1939) ve meslek seçimini ekonomideki arz-talep ve net-fayda ilkeleri ile açıklayan Smith ve Clark (Crites, 1969:81-84) gibi ekonomistlerin görüşlerine karşı çıkmıştır. Ginzberg bunların yanı sıra Roe'nin "Gereksinme Kuramı"ndaki, meslek seçme işleminde psikolojik gereksinmelerin önemine ağırlık veren görüşlerine de karşı çıkmıştır. Daha sonra, Ginzberg, Ginsburg, Alexrad ve Herma (1951) ile yeni bir kuram geliştirme ihtiyacı duyduklarını açıklamışlardır. Meslek seçimini bir gelişim süreci olarak gören Ginzberg ve arkadaşları (1951)'na

göre, birey mesleğini bir anda verilen bir karar sonucunda değil, yaşamının ilk yirmi yılı boyunca oluşan ve gelişen ve büyük ölçüde "geri dönülemez" (irreversible) olan davranış örüntüleri yoluyla seçer.

Ginzberg ve arkadaşları bireyin meslek seçiminin diğer alanlardaki gelişimi gibi gelişimsel bir süreç içinde gerçekleştiğini ve "Mesleki Yaşam Evreleri" kavramını meslek psikolojisine ilk getiren bilim adamlarıdır.

Ginzberg ve arkadaşları (1951) için en önemli olgu, meslek seçiminin nasıl yapıldığıdır. Bu yüzden mesleki görevler ve davranışlar yerine, bireyin meslek seçiminde kullandığı temel öğelere önem vermişlerdir. Bu temel öğeleri dört grupta toplamışlardır. Bunlar; ilgiler, yetenekler, değerler ve gerçekçi düşüncelerdir. Bu kavramlar sırası ile gerçekleştikçe, birey bir mesleğe yönelmesi için gerekli olan temeli hazırlayabilmektedir. Bu kavramların her biri meslek seçme döneminde sırasıyla yer almaktadır.

Super (1963b)'a göre ise, yaşam evreleri "belli bir yaşa ulaşmış bir kimsenin mesleki gelişim açısından nasıl olması yada neleri yapması gerektiğini yansıtır."

Ginzberg ve arkadaşları (1951) mesleki gelişim sürecini üç evreye ayırmıştır. Bu evreleri şöyle tanımlamaktadır:

1. Hayal Evresi (Fantasy Stage) (6-11 yaşları). — Bu evre genel gelişimin "çocukluk" evresine rastlar. Bu evrenin en önemli gelişim görevi, çocuk oyunlarını yavaş yavaş terk edip "iş"e yönelmektir. Meslek seçimi sürecinde meslek seçimiyle ilgili ilk örnekler 3-4. yaşlarda başlar. Çocukların mesleki tercihlerinde "zevk ilkesi" büyük rol oynar. Bir başka ifadeyle çocuklar "hoşlandıkları" mesleklere girmek istediklerini söylerler. Çocuk, bir faaliyeti sadece ondan hoşlandığı için yapar. Etkinliğin özüne duyduğu yakınlık nedeni ile etkinliği yapmaya yönelir. Bir davranış yada etkinlik sonunda yetişkinlerin beğenisini kazanma yada başka bir ödül elde etme düşüncesi çocuk için söz konusu değildir. Ancak fantazi evresinin sonuna doğru ana-babanın onayı yada buna benzer doyumlar dikkate alınmaya başlanır.

Çocuklukta, çocuğun mesleki tercihlerini belirleyen bir diğer etmen de "özdeşim"dir. Çocuk bedence küçük olduğu için kendini yetersiz hisseder ve bu yetersizliğini güçlü yetişkinlerle (Örneğin, babası) özdeşim kurarak telafi etmek ister. Çocuk, yetişkinlerin iş etkinliklerini oyunlarında temsil eder. Bu yolla yetişkinlerle özdeşleştiğine inanır. Böylece yetersizlik duygusunu kısmen gidermiş olur ve yetişkinlerin değerlerini içselleştirir. Fantazi evresinde verilen mesleki kararların gerçekte ilişkisi yoktur. Çocuk girmek istediği mesleği söylerken yeteneklerini, mali imkanlarını düşünmez. Zaman perspektifi gelişmemiştir. Oyun faaliyetleri çocuğu daha sonraki aşamada meslek seçimi denemelerine hazırlar.

2. Deneme Evresi (Tentative Stage) (12-18 yaşlar).— Bu evre bireyin ergenliğe hazırlandığı ve ergenliğe girdiği yaşlara rastlamaktadır. Dolayısıyla ergen bu evrede artık güçlü ve zayıf yanlarını, mesleklerin gerektirdiği nitelikleri ve sağladığı olanakları tanımak için çaba sarf eder. Zaman perspektifi gelişmiştir. Şimdiki eylemlerinin geleceğini etkileyeceğinin bilincine varmaya başlar. Gelecekteki doyum için bazı zevklerini erteleyebilir. Meslek seçme sorununa bilinçli bir tavır alması gerektiğinin farkına varır. Bu evre dört alt basamağa ayrılır. Bunlar:

a. İlgi Basamağı (Interest Period) (11-12 yaşlar). Bu basamakta ergen hoşlandığı ve hoşlanmadığı etkinlikleri tanımak için çabalar. Bu basamağın çocukluk evresinden farkı, bu basamakta ergen her nesne yada etkinliğe olumlu tepki gösterme yerine, bazı etkinlikleri reddetmeye başlar. İlgileri ayırmaya başladığı için ilgi ile hobilerini de ayırt etmeye başlar. Bu basamakta ergen alan, okul, meslek seçiminde ilgilerin önemini anlamaya ve tercihlerini yaparken ilgilerini göz önüne almaya başlar.

b. Yetenek Basamağı (Ability Period) (12-14 yaşlar). Bu basamakta ergenin yetenekleri ayırmaya başlar. Ergen yetenekleri üzerinde düşünmeye, güçlü ve zayıf yönlerini görmeye başlar. Bu basamakta yetişkin modelleri ile özellikle baba ile özdeşim azalır ve daha uzak modeller mesleki seçimleri etkilemeye başlar.

c. Değer Basamağı (Value Period) (14-16 yaşlar). Bu basamakta, ergende artık topluma hizmet etme fikri belirir. Artık, bir mesleğin sağlayabileceği başka doyum olanaklarının farkına varmaya başlar. Mesleki tercihlerinde işin özü yanında diğer yanlarına da önem vermeye, farklı mesleklerin farklı yaşam biçimleri sağladığını görmeye başlar. Bu basamakta ergen uygun bir zaman perspektifi geliştirme yolundadır. Artık hayat planını çizme dönemi yaklaşmaktadır. Ergen bu basamakta değerlerini oluşturma eğilimi içindedir.

d. Geçiş Basamağı (Transition Period) (17-18 yaşlar). Bu basamakta, giderek bağımsızlığını kazanmaya başlayan genç, artık somut ve gerçekçi seçimler yapması gerektiğinin farkındadır. Yetenek ve becerilerini deneyebileceği yeni ortamlar arar. Gencin meslekler ve çalışma hayatı hakkındaki bilgisi artmıştır. Bir mesleğe nasıl bağlanacağı konusunda artık yeterli bilgisi vardır.

3. Gerçekçi Evre (Reality Stage) (18-22 yaşlar). — Bu evrenin zaman süreci, bundan önceki evrelerden farklıdır. Çünkü mesleklerin gerektirdiği eğitim düzeyleri ve bireylerin hayata atılma yaşları farklıdır. Deneme evresinde fiziksel bakımdan olgunlaşma genel gelişim açısından önemli rol oynarken, gerçekçi evrede bu etmenlerin etkisi iyice azalmıştır. Bu evre üç alt basamağa ayrılır. Bunlar:

a) Araştırma Basamağı (Exploration Period). Bu basamak üniversiteye girişle başlar ve mesleki hedeflerini daraltması ile karakterize edilir. Üniversite çevresinde genç daha özgürdür, ama belirsizliği ve kararsızlığı da çok yoğun yaşar. Bu basamakta genç kendisine gerçek bir doyum getirecek bir mesleği seçmenin önemini anlar. Ancak, mesleklerin sağlayacakları kazanç düzeyi hakkında kesin ve sağlıklı bilgisi yoktur. Bu konuyu araştırmaya devam eder.

b. Billurlaşma Basamağı (Crystalization Period). Bu basamakta genç ana dalını seçme sorunu ile çok yakından ilgilenir. Kararları giderek kesinlik kazanır. Örneğin, üniversitede lisans eğitimine başladığı zaman artık kesin olarak branşını seçmiş olması gerekir.

c. Belirleme Basamağı (Specification Period). Genç bu basamakta artık özgün bir iş tutarak, yani öğrenimini yaptığı mesleğini bir iş alanında uygulamaya koyarak meslek seçimini daha da pekiştirir.

Ginzberg ve arkadaşları, kuramlarını geliştirirken gelişim ve derinlik psikolojisinin bulgularından yararlanmışlardır. Kuramlarını bir dizi gözlem ve görüşme ile elde edilen verilere dayandırmışlardır. Deneklerini üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen ve üniversitede öğrenim görmekte olan erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Ancak, daha sonra alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen kişiler üzerinde de çalışmışlardır. Onlar bütün bu çalışmaları sonucunda, birey hangi sosyo-ekonomik düzeyden olursa olsun mutlaka bu gelişim evrelerinden geçeceğini bulmuşlardır. Fakat, bu mesleki gelişim sürelerinin alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen kişilerde daha kısa olacağını belirtmektedirler. Ayrıca, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen kişilerin meslek seçimlerinde daha pasif davrandıklarını ve daha alt düzeylerdeki meslekleri seçme eğilimi gösterdiklerini de bulmuşlardır.

Daha sonra kızlar üzerinde de çalışan Ginzberg ve arkadaşları, kızların da erkekler gibi sözü edilen gelişim basamaklarından geçtiklerini görmüşlerdir.

Ginzberg ve arkadaşlarına (1951) göre, ergenlik döneminde bireyin uygun seçimler yapabilmesinde, birbirine bağlı şu faktörler rol oynamaktadır:

1. Gerçeklik kontrolü,
2. Uygun zaman perspektifinin geliştirilmesi,
3. Zevki erteleme yeteneği,
4. Meslek planlarını gerçeklerle uzlaştırıp yerine getirebilme yeteneği.

Super'in Benlik Kavramı Kuramı

Super'in Benlik Kavramı Kuramı (1953) Super ve Bohn (1970)'dan özetlenerek aşağıda sunulmuştur. Super'in kuramı meslek psikolojisinde "Benlik Kavramı Kuramı" veya "Rol Kuramı" olarak bilinir. Ancak, "Benlik Kavramı"

zaman içinde oluşup geliştiğinden meslek rehberliği ve danışmanlığı alanında Super, meslek seçimine gelişim açısından bakan psikologlar arasında yer alır.

Super (1963a) 'a göre benlik kavramı, bir kimsenin kendini nasıl gördüğüdür. Benlik kavramı, bireyin kendisi hakkında, doğrudan edindiği algıların (self-perception) birbirleri ile anlamlı bütünler oluşturması ile meydana gelir.

Benlik kavramının oluşumu, ister hayali, ister gerçek hayat etkinlikleri ile olsun, bir rol oynamakla, yani belli bir durumda, belli bir fonksiyonda bulunmakla gerçekleşebilir. Bireyin benlik kavramı, onun meslek seçimini etkiler. Çünkü Super (1963a: 26)'a göre, "bir mesleğin seçilmesi, bireyin yaşamında, onun kendi benlik kavramını oldukça kesin bir biçimde belirttiği bir noktadır". Birey meslek tercihini ifade ederken açıkça "ben şu yada bu biçimde bir insanım" demektedir. Yaşamı boyunca insan çeşitli roller dener. Bu denemeler ona, kim olduğunu ve ne olmak istediğini keşfedebilmesi için birer fırsattır. Birey çeşitli çalışma ve oyun etkinlikleri yoluyla yeteneklerini dener, başarılarını değerlendirir. Bunları kendini ortaya koyuş biçimine ve çevresindekilerin tepkilerine göre değerlendirir. Birey bütün bu değerlendirmeler sonucunda bazı şeyleri iyi yapabildiğini görür ve bunlardan bir tür doyum sağlar, kendini başarılı olarak görmeye başlar. Bu algılar sonucunda birey kendine ait bazı görünümeler geliştirir. Bu küçük, kendine ait özel görünümeler birikir ve bireye ait daha geniş bir benlik görünümü oluşturur. Birey büyüdükçe kendisi hakkındaki bu görünümeleri birleştirmeye başlar. Sonuçta sürekliliği olan tutarlı bir benlik kavramı oluşturur. Oluşan bu benlik kavramını birey bütün etkinliklerinde, özellikle de meslek etkinliklerinde korumak ve yüceltmek için çabalar. Bireyin bütün davranışları artık bu benlik kavramına göre biçimlenir (Super 1963a).

Bireyin seçeceği mesleğin, yapmak istediği eğitimin ve çalışma yaşantısından sağladığı doyum derecesinin belirlenmesinde bu oluşturduğu benlik kavramı etkili olur. Örneğin; birey mesleki tercihini belirtirken, aslında kendini nasıl bir insan olarak algıladığını, mesleki terimlere dönüştürerek anlatmış olur. Daha sonra da birey bir işe girerek kendi benlik kavramını bütünleştirir, bir işe yerleşir, orada çalışarak kendini gerçekleştirir (Super 1963a). Kısacası Super, meslek seçimi

olgusunu açıklamada benlik kavramını temel almakta ve benlik kavramının meslek seçimi kararını etkileyen önemli etmen olduğunu belirtmektedir.

Super benlik kavramının oluşması ve bir mesleki tercihe dönüşmenin bir gelişim süreci boyunca gerçekleştiğini belirtmektedir. Ancak, Super, "Benlik Kavramı Kuramı"nda, Ginzberg ve arkadaşlarından farklı olarak, meslek gelişimini bir meslekte karar kılıp o alanda iş bulma aşamasından ileri götürmüş, ve normal hayatın sonuna kadar devam eden beş mesleki gelişim evresi belirlemiştir.

Super'e göre meslek gelişimi şu evrelere ayrılmaktadır:

1. Büyüme Evresi (Growth Stage) (Doğumdan 14. yaşa kadar). — Bilincin oluşmaya başladığı 3-4 yaşlar arasında başlayan ve genellikle "Çocukluk" adını verdiğimiz bu evre fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişim evresidir. Çocuk bu evrede yalnız bedence değil, aynı zamanda bilişsel kapasite, heyecansal denge, sosyal beceri ve uyum yönünden de gelişir. Okula başladığında çalışmayı öğrenir, yeteneklerini geliştirir ve çok çeşitli kimselerle etkileşimde bulunur. Neler yapabileceği, neleri yapmaktan hoşlandığı, başkalarının ondan neler yapmasını beklediği gibi konularda bazı düşünceler geliştirir. Artık benlik kavramı biçimlenmeye başlar. Bu evrede çocuk, bir çok mesleğe ait kavramlar kazanır. Örneğin; Ana-babasının ve diğer yetişkinlerin gösterdikleri mesleki etkinlikler hakkında bazı fikirler edinir.

Çocuk doğumdan itibaren çevre ile etkileşimi sonunda kendi hakkında da kavramlar geliştirir. O ana kadar edindiği benlik kavramı ile mesleki kavramlar arasında ilişki kurmaya başlar. Örneğin bazı mesleklerin kadınlar, bazılarının erkekler için ve bazılarının ise her iki cins için de uygun olabileceğini görür.

Bu evrede çocuğun mesleki anlamda kendisi hakkındaki değerlendirmeleri, olgunlaşmamış gereksinmelerine dayanır. Sevgi ihtiyacı ve kuvvetli-güçlü olma isteği küçük çocuğu babası ile özdeşime ve ona benzemeye yöneltir. Çocuk büyüdükçe ve diğer erkekler ve onların işleri hakkında daha çok şey öğrendikçe "özdeşim" yer değiştirir. Kendisine başka kahramanlar bulur. Çocuk kendini çeşitli

rollerde hayal eder, oyunlarında yetişkinlerin iş etkinliklerini deneyerek bazı ihtiyaçlarını karşılar. Çocukluk birinci derecede bir "hayal" (fantazi) evresidir.

Bu evre üç ardışık basamağa ayrılmıştır.

a. Hayal Basamağı (Fantasy Period) (4-10 yaşlar). Bu basamakta çocuğun davranışlarında arzu ve ihtiyaçların etkisi yoğundur. Hayal kurma ve rol denemeleri egemen etkinliklerdir.

b. İlgi Basamağı (Interest Period) (11-12 yaşlar). Bu basamakta artık çocuk hoşlandığı ve hoşlanmadığı etkinlikleri ayırt etmeye başlar. Dolayısıyla ilgileri ayrışmaya, belirginleşmeye başlar. Okul, alan ve meslek seçiminde ilgilerini göz önüne almanın önemini kavramaya başlar.

c. Yetenek. Basamağı (Ability Period) (12-13 yaşlar). Bu basamakta artık yetenekler de ayrışmaya, belirginleşmeye başlar. Okul, alan ve meslek seçiminde yetenekleri göz önüne almanın önemini kavrar. Ayrıca bir işin gerektirdiği nitelikler (bir işe hazırlayan eğitim sürecini de içerir) dikkate alınır.

2. Araştırma Evresi (Exploration Stage) (14 - 24 yaşlar). — Bu evre psiko-sosyal gelişimde ergenlik dönemine rastlar. Ergenlik dönemi, diğer dönemlere göre daha yoğun bir araştırma, inceleme dönemidir. Bu dönemde ergen kendisinin zihinsel, sosyal, ekonomik vb. olanakları hakkında daha da bilinçlenir ve kendini yetişkin rollerinde daha da bilinçli olarak deneme çabalarına girer. Başlangıçta bu deneme çok acemicedir. Çünkü, büyümekte olan çocuk daha kendi yetenek ve ilgilerini yeterince tanımamaktadır. Yetişkinlerin rollerini denemesine rağmen onların işyerlerine, etkinliklerine ait yeterli bilgiye sahip değildir.

Bu evrede ergen hangi etkinliklerin ilgisini çektiğini ve bunlarda ne ölçüde başarılı olduğunu daha çok düşünmeye başlar. Meslek seçerken yeteneklerin ilgiler kadar önemli olduğunun farkına varır. Toplumun önem verdiği değerler konusunda bilgi edinir, zaman perspektifi gelişir. Bu evrenin başlangıcında bir iş bulma veya

evlenme pek uzak bir gelecekte yapılacak işler olarak görülür. Fakat 18. yaşa doğru geleceğe ilişkin projeler daha gerçekçi biçimde ele alınmaya başlanır. Ergen meslek seçiminde ilgi, yetenek, değer ve zaman algısının yeterli olmadığını anlar. İyi bir eğitim görme yada sermaye sahibi olma gibi imkanların da önemli olduğunu görmeye başlar. Umu ile fırsatların, isteklerle imkanların daha bağdaşık olduğu, ilgi ve yeteneklerine uygun, toplumca kabul edilen ve erişilebilir uygun çıkış imkanları veren planlamalar yapmak bir beceri olmaya başlar. Bunu Super "Sentez Süreci" olarak nitelendirmektedir.

Ergen okul, alan ve meslek seçimi kararlarını verirken kişisel ve sosyal olanaklarına ağırlık vermeye başlar. Bununla birlikte verilen kararlar deneme niteliğindedir. Ancak zamanla üzerlerinde daha kesin bir karara varılabilir. Eğer verilen kararlar olumsuz bir yaşantı ile karşılaşmazsa bu kararlara bağlanma ve yatırım yapma artar.

Özetle araştırma evresi, kendini tanıma, rol denemeleri, meslek incelemeleri gibi etkinliklerin sürdürüldüğü bir dönemdir. Super araştırma evresini şu alt basamaklara ayırarak incelemektedir.

a. Deneme Basamağı (Tentative Period) (14-17 yaşlar). Okul, alan yada meslek seçerken ilgi, ihtiyaç, değer ve fırsatların göz önüne alındığı, iğreti seçimlerin yapıldığı fantezi, tartışma, ders ve iş yaşantılarında bu seçimlerin geçerliliğinin denendiği dönemdir.

b. Geçiş Basamağı (Transition Period) (18-21 yaşlar). Bu basamak gencin bir iş ortamına girdiği yada kendini seçtiği mesleğe götürecek olan eğitime başladığı bir basamaktır. Bu basamakta genç gerçeği daha çok göz önünde tutmaya başlar. Artık birey benlik kavramını uygulamaya koyma çabasındadır.

c. İzleme Basamağı (Follow Trail Period) (22 - 24 yaşlar). Bu basamakta genç artık uygun bir meslek alanı seçmiştir. Bu alanda başlangıç olarak bir iş bulunmuş ve yaşamı kazanmak amacı ile yürütülmeye başlanmıştır. Bu basamakta

benlik kavramı ile işin gerektirdiği roller yani mesleki benlik kavramı arasında bir uyum sağlanmaya çalışılır.

3. Yerleşme (Establishment Stage) Evresi (25 - 44 Yaşlar). — Bu evre gelişimin genç yetişkinlik ve olgunluk dönemlerine rastlar. Delikanlılık dönemini karakterize eden araştırma davranışı yirmi beş yaşlarına kadar devam eder. Ancak bundan sonra deneme davranışları azalmaya başlar, işe bağlanma daha da artar. Birey, hakkında daha doğru ve ayrıntılı bilgiler edindiği çalışma hayatında ilgileri için uygun doyum yolları bulabilir. Bu arada isteklerinin bazılarında vazgeçebilir, bazılarında değişiklikler yapabilir. Bu evrede bir işe girme, evlenme ve kararlı, devamlı bir yaşam biçimine karar verme eğilimi sıklıkla görülür. Bu evre gerek iş, gerekse evlenme, bir işe yerleşme dönemidir. Yerleşme dönemi, genç yetişkinin kendisine uygun bir alanı ve o alanda kararlı bir işi bulduğu bir dönemdir. Bu evrenin başında gencin kendini bir işte denemesi ve belki iş değiştirmesi görülebilir. Fakat deneme yanılma olmadan da yerleşme gerçekleşebilir.

Yerleşme evresinin alt basamakları şunlardır:

a. Sınama Basamağı (Trial Period) (25-30 Yaşlar). Bazen bireyin kendisi için uygun gördüğü çalışma alanı, kendisine doyum sağlamayabilir. Bu neden bazen birey yaşamının gerçek işini bulana kadar bir kaç iş değişikliği yapabilir. Ancak çoğu birey bu evrede seçtiği meslek alanında çalışıp yaşamını ve mesleki gelişimini de sürdürebilir.

b. Sağlamaştırma Basamağı (Settlement Period) (31-44 Yaşlar). Meslek örüntüsü berraklaştıkça, bireyin tüm çabaları, çalışma yaşamında güvenli bir yer edinmeye yönelir. Bir çok kişi için bu yıllar yaratıcı yıllardır. Bir başka ifadeyle bireyin seçtiği meslekte ilerlediği ve kendini gerçekleştirmeye çabaladığı yıllardır.

4. Sürdürme Evresi (Maintenance Stage) (45 - 64 Yaşlar). — Birey çalışma yaşamında bir yer edindikten sonra bütün çabaları bu işi elde tutma ve geliştirmeye yöneliktir.

5. Çöküntü Evresi (Declining Stage) (65 yaş ve sonrası). — Bu evrede fiziksel ve zihinsel güçlerin azalması nedeniyle çalışma etkinlikleri değişime uğrar. Bu evrede birey beden gücünden çok geçmiş deneyimlerinden ve bilgisinden yararlanma yolunu seçer ve bunları kullanabileceği alanlara yönelir. Bu evrenin alt basamakları şunlardır:

a. Yavaşlama Basamağı (Decelination Period) (65 – 70 Yaşlar). Emeklilik yada "Sürdürme Evresi"nin sonunda iş temposu yavaşlar. Görevler daha az güç isteyen başka alanlara kaydırılır, işin yapısı değiştirilir ve bireyin düşüş gösteren kapasiteleriyle bağdaştırılmaya çalışılır. Birçok kişi bu evrede iş değiştirip bütün gün yerine yarım zamanlı işlere geçerler. Ancak pek çok birey bu evrede de hala mesleki yaşamını sürdürme eğilimi içinde olabilir.

b. Emeklilik Basamağı (Retirement Period) (71 Yaş ve Sonrası). Meslekten ayrılma veya işi tümüyle bırakma gereği duyulur.

Bütün evrelerde verilen yaş sınırları insanlar arasında farklılıklar gösterir. Ancak, eninde sonunda herkes için bir işten ayrılma yaşı vardır. Bazı insanlar emekliliği kolayca kabul ederler. Bazıları için bu çok güç olur ve hayal kırıklığı yaratır. Bazıları için ise emeklilik ölümle gerçekleşir.

Mesleki Gelişim Görevleri

Havighurst (1953) genel gelişimle ilgili olarak gelişim görevi kavramını ilk ortaya atan kişidir. "Gelişim görevi" bireyin yaşamındaki belli bir yaşam döneminde ortaya çıkan, başarıyla elde edildiğinde daha sonraki görevlerde başarıya ve mutluluğa, başarısızlığında ise, kişide beklentilerini karşılayamamaktan kaynaklanan mutsuzluğa, daha sonraki görevlerde zorluklara yol açan davranışlardır. Yalnız bu tanımda mesleki gelişim görevine yer verilmemiştir. Bu nedenle Havighurst, Erikson, Super, Starishevsk, Matlin ve Jordaan, Tiedeman ve O'Hara ve Gribbons ve Lohnes gibi birçok teorisyen gelişim görevi kavramına mesleki gelişim görevinin de katılmasını ve böylece bireyin yaşamı boyunca yerine getirmesi gereken

görevlerin sistem yaklaşımı şeklinde ele alınmasının gerektiğini dile getirmişlerdir (Herr ve Cramer 1972: 102-103). Havighurst'un gelişim görevi tanımından yararlanarak Super, Crites, Humel, Moser, Overstreet ve Warnath (1957: 132) "mesleki gelişim görevi"ni şöyle tanımlamışlardır:

Mesleki gelişim görevi: Yaşamın belli bir anında ortaya çıkan iş etkinliklerine hazırlanma ve buna katılmada bir sosyal grubun üyelerinin göstermeleri beklenen oldukça düzenli bir dizi davranıştan çıkarsanan görevlerdir.

Super(1963b:79-95) "Career Pattern Study" (Meslek Örüntüsü Çalışması)'nın sonuçlarına dayanarak yaklaşık 14-35 yaşlar arasına denk gelen mesleki gelişim evrelerinin her biri için mesleki gelişim görevleri belirlemiştir. Bunlar;

1. Bir Mesleki Tercihi Billurlaştırma,
2. Bir Mesleki Tercihi Sınırlandırarak Belirtme,
3. Bir Mesleki Tercihi Uygulamaya Koyma,
4. Bir meslekte Yerleşme,
5. Meslekteki Durumu Sağlamaştırarak İlerleme.

Super (1963b: 79-95) yine "Meslek Örüntüsü Çalışması" ndan elde ettiği bulgulara dayanarak, yukarıda belirtilen her bir mesleki gelişim görevi için birtakım mesleki tutum ve davranışlar belirlemiştir. Super, bireyin kendinden beklenen mesleki gelişim görevini yerine getirebilmesinin bu mesleki gelişim görevine ilişkin olarak belirlenen mesleki tutum ve davranışları kazanabilmesiyle mümkün olduğunu belirtmektedir.

1. Bir Mesleki Tercihi Billurlaştırma. — Tipik olarak 14-18 yaşlar arasında Araştırma Evresi'nin "Deneme Basamağı"nda yani ilk ve orta ergenlikte yerine getirilmesi gereken bir mesleki gelişim görevidir, içinde yaşadığı çevre, ergenden kendine uygun çalışma alanlarını ve düzeylerini belirlemesini ve düşüncelerini biçimlendirmesini bekler. Bireyin kendisi ve çevresi hakkındaki bilgisi deneme kabilinden bazı tercihler formüle etmesine imkan verecektir. Ancak tercihler hala

bulanıktır. Seçmeli dersler veya iş tecrübeleri bireyin oldukça geniş bir meslek alanı için bazı eğilimlerini anlamasına imkan sağlar.

2. Bir Mesleki Tercihi Sınırlandırarak Belirtme. — 18-21 yaşlar arasında yerine getirilmesi gereken bir mesleki gelişim görevidir. Bu dönemde bireyden genel tercihlerini belli bir meslek adı ile belirtmesi istenir. Belirttiği mesleğe ulaşabilmesi için bireyin uygulamaya geçmesi beklenir. Bu uygulama, öğrenim programını ayarlaması yada seçilen alana bir başlangıç olabilecek bir işe girmesi olabilir. Burada bireyden beklenen, bir meslek seçmesi ve ona bağlanmasıdır.

3. Bir Mesleki Tercihi Uygulamaya Koyma. — Bu görev ergenliğin sonu ve yetişkinliğin başlangıcına, yani 22-25 yaşlar arasına rastlar. Bu dönemde gencin genel eğitimden daha özgül eğitime yönelmesi, eğitim ortamından çalışma yaşamına geçerken özgül meslek seçimini gerçekleştirebilmesi, onu uygulamaya koyması beklenir. Bireyin meslek seçimini belirtmesi sözeldir. Ancak, bir meslekte çalışmaya başlaması ile sözel olarak belirttiği meslek seçimini bir davranışa dönüştürmüş olur.

4. Bir Meslekte Yerleşme. — Genellikle ergenliğin sonu yetişkinliğin ilk yılları olan 25-30 yaşlarında yerine getirilmesi beklenen mesleki gelişim görevidir. Bu dönemde bireyden bir meslekte karar kılması, kendi yetenek, ilgi ve beklentilerine uygun bir çalışma alanı bulabilmesi beklenir. Kendine uygun bir alan bulan birey, benlik kavramını uygulamaya koyar ve seçmiş olduğu meslekte kendine güvenli bir yer edinerek kendini gerçekleştirmeyi sürdürür.

5. Meslekteki Durumu Sağlamlaştırma ve ilerleme. — Bu görev, yerleşme evresinin ileri dönemine ilişkin bir görevdir. 30 yaşlarında başlar ve bireylerin mesleklerinde ilerlemelerini sürdürdükleri 35 yaşlarına kadar sürer. Birey, kendine doyum sağlayan bir yer bulabildiğinde bu işte kendisi için sağlam bir yer edinip iyice yerleşmelidir.

Mesleki Olgunluk

Mesleki olgunluk kavramına ilk olarak Carter (1940)'ın ve Strong (1943: 1955)'un ergenler ve yetişkinlerin olgunluk düzeyleri ve ilgi örtüntüleri arasındaki ilişkileri araştırdıkları çalışmalarda karşılaşılmaktadır. Ancak, mesleki olgunluk kavramının anlamı, mesleki gelişim kuramlarının ortaya konmaya başlandığı 1950'li yıllarda daha kapsamlı hale gelmiştir. Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma (1951: 60)'ya göre; "Bir ölçüde bir gencin meslek seçimiyle başa çıkma şekli onun genel olgunluğunun göstergesidir ve tersinden ele alındığında olgunluğu ölçmede meslek seçimi problemini ele alış şekline dikkat edilebilir."

Daha sonra Super (1957: 185-186) bu tanımları genişleterek mesleki olgunluğu "bireyin araştırma evresinden çöküş evresine kadar mesleki gelişim doğrusunda (sürecinde) ulaştığı yer" olarak tanımlamıştır. Super ve arkadaşları (1957: 132) mesleki olgunluğa ilişkin bu tanımların açıklığa kavuşturulması gerektiğini belirterek, bu tanımları tartışmışlardır: Onlar Mesleki Olgunluk I (MO-I) ve Mesleki Olgunluk-II (MO-II)'nin farklılıklarını ortaya koymuşlardır. Onlar "MO-I"; "bireyin yaşına göre olması beklenen yaşam evresine ilişkin gelişim görevlerince ortaya konan (gelişim görevlerinin gösterdiği) hali hazırda (gerçekte) bulunduğu yaşam evresi" olarak tanımlamışlardır. "MO-II"yi ise; "beklenen yaşam evresindeki davranışın olgunluğu" olarak tanımlamışlardır. "Bu olgunluk aynı gelişim görevleriyle uğraşan diğer bireylerin davranışıyla, bireyin şimdiki yaşam evresine ilişkin mesleki gelişim görevleriyle başa çıkmada gösterdiği davranışın karşılaştırılmasıyla ortaya konur."

MO-I ve MO-II'nin bu tanımları çeşitli başka noktaları ortaya koymaktadır. Birincisi; mesleki olgunluk, hayatın farklı dönemlerinde kişilerden beklenen mesleki davranış olarak tanımlandığı zaman farklılaşır. Bu durumda 10 yaşında mesleki olgunluğu gösteren bir davranış, 16, 25 veya 35 yaşlarında beklenen davranış olmayacaktır. İkincisi; her ne kadar MO II'nin tanımında meslek gelişiminin kaba karakteristiklerinin hayattaki geniş kronolojik dönemlerin evrensel tanımlayıcısı olduğu beklentisi varsa da, MO-II'nin tanımı, her bir bireyin mesleki gelişim ile nasıl

başına çıktığına işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle MO-II, "O, şimdi nerede ve mesleki gelişimin daha üst basamaklarına ilerleyebilmek için hangi bilgi, tutum veya becerileri geliştirmeye ihtiyaç duyuyor?" sorusunu sormaktadır. Üçüncüsü ise; MO-I ve MO-II'nin tanımları, gelişim görevleri kavramını, onların mesleki gelişimi ilerlettikleri anlam olarak ortaya koymaktadırlar.

Super (1963a)'a göre mesleki gelişim evreleri ve mesleki olgunluk birbirleriyle ilişkili kavramlardır. Birey olgunlaştıkça onun mesleki gelişim sürecinde ilerlemesi gelişimsel mesleki yaşam evrelerinin birbiri ardına sıralanması biçiminde ortaya çıkar. Yada tam tersinden ifade edildiğinde, birey her bir mesleki gelişim evresinden başarı ile geçtikçe mesleki olgunluğu da gelişir. Ancak bireyin içinde bulunduğu mesleki gelişim evresinden diğerine başarı ile geçebilmesi bir bakıma kendisinden beklenen mesleki olgunluğa ulaşabilmesi, her bir yaşam evresinde kendisinden beklenen mesleki gelişim görevlerini üstlenmesiyle mümkündür. Bu durumda bireyin mesleki gelişimini hızlandırmayı amaçlayan yardım hizmetlerinin onun mesleki olgunluğunu artırmada etkili olacağı düşünülebilir. Aynı zamanda meslek gelişimi sistemli, birbirine bağlı aşamalardan oluşan bir süreç olduğuna göre, bireyin nasıl bir olgunluk izlediğini, belli bir anda meslek olgunluğunun hangi düzeyde olduğunu saptamak mümkün görünmektedir.

Eğer mesleki olgunluk bireyin kendisine uygun bir mesleği seçebilme hedefi olarak kullanılırsa ve ona ulaşmak için sistem yaklaşımı işin içine sokulacaksa, mesleki olgunluk ölçümlerine: (1) öğrencinin eğitimsel mesleki kararları vermeye veya belli tipteki mesleki gelişim yaşantılarına katılmaya ilişkin hazır oluşunu belirlemek, (2) meslek seçimi sürecinde hangi aşamada yardıma gereksinim olduğunu belirlemek için bireyi tanıma araçları ile iş görmek ve (3) meslek seçimine yardımcı olacak stratejilerin hedeflerine ulaşma derecelerini değerlendirmek için ihtiyaç duyulur (Herr ve Cramer 1972: 102). İşte bu araştırmada da lise II. ve III. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin ölçümüne bu öğrencilerin lise öğrenimleri sürecindeki eğitimsel mesleki kararları vermeye (alan ve ders seçme gibi) veya belli tipteki mesleki gelişim yaşantılarına (meslek seçme) katılmaya ilişkin hazır oluş düzeylerini belirlemek amacıyla başvurulmuştur. Çünkü, bu araştırmada

lise I., II. ve III. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile aile, arkadaş ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra bu öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının da belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yurt Dışında ve Türkiye'de Mesleki Olgunluk Konusunda Yapılan Araştırmalar

Mesleki olgunluğun boyutlarının belirlendiği ilk araştırma Super ve arkadaşları (1951)'nin başlattığı "Career Pattern Study" (Meslek Örüntüsü Çalışması)dır(Crites, 1969).

Super'in Meslek Örüntüsü Çalışması. — Super, "Benlik Kavramı Kuramı"nı sınamak amacıyla 1951 yılında "Career Pattern Study" (Meslek Örüntüsü Çalışması)'nı başlatmıştır. Bu araştırma yaklaşık 20 yıl sürmüştür. Araştırmanın ilerleyen yıllarında çalışmaya Jordaan, Crites, Overstreet gibi bir çok araştırmacı da katılmıştır. Böylece araştırma bir ekip çalışması halinde sürdürülmüştür.

Araştırma ABD'nde 9. sınıfta okuyan 140 erkek öğrenci üzerinde başlatılmış ve denekler yaklaşık 35 yaşına gelene kadar sürmüştür. Araştırmada bir yandan "benlik kavramı"nın boyutları belirlenmeye çalışılırken, öte yandan "meslek seçimi sürecinin ve mesleki olgunluğun boyutları" da belirlenmeye çalışılmıştır.

Super ve Overstreet meslek örüntüsü araştırmasına katılan dokuzuncu sınıf öğrencilerinin on ikinci sınıfa kadar izlenmesinden elde ettikleri verileri değerlendirerek ilk ve orta ergenlik dönemine ilişkin mesleki olgunluğun boyutlarını belirlemişlerdir (Crites, 1969:199-201).

Super ve Overstreet, mesleki olgunluğun boyutlarını belirlerken şu değişkenleri kullanmışlardır: 1. Seçim ile ilgilenme, 2. Kaynakları kullanma, 3.

Bilginin özgüllüğü, 4. Planlamanın özgüllüğü, 5. Planlanmış faaliyetlerin kapsamı, 6. Meslek tercihlerinin alanları, düzeyleri ve meslek alanları arasındaki tutarlılığı, 7. Ölçülen ilgilerin örüntülenme derecesi, 8. İlgilerde olgunluk, 9. İşi, çalışmayı sevmek, 10. İş değerlerinin örüntülenme derecesi, 11. İş doyumlarına yöneliş, 12. Seçme ve planlamada sorumluluğu kabullenme, 13. İş yaşantısından bağımsızlık, 14. Yetenek ve mesleki tercih arasındaki uygunluk, 15. Ölçülen ilgi ile mesleki tercih arasındaki uygunluk, 16. Ölçülen ilgi ile fantazi tercihler arasındaki uygunluk, 17. Ölçülen ilgilerin mesleki düzeyi ile tercih düzeyi arasındaki tutarlılık, 18. Tercihlerin sosyo-ekonomik açıdan erişilebilirliği (Crites, 1969:168).

Super ve Overstreet, bu değişkenlerin her birini mesleki olgunluğun boyutları olarak tanımlamışlardır. Bu değişkenler hakkındaki veriler deneklerle yapılan 40 dakikalık görüşme, dereceleme ölçeği ve standart testler yoluyla elde edilmiştir. Super ve Overstreet, araştırmalarını yaparken bu değişkenler (mesleki olgunluğun boyutları) her ne kadar birbirinden ayrı iseler de, aynı sürecin (meslek seçimi sürecinin) parçaları oldukları için aralarında olumlu ilişkiler olacağını beklemişlerdir. Bu amaçla bu değişkenlerin birbirleriyle ilişkileri analiz edilmiş ve bu değişken üzerinde faktör analizi yapılmıştır. Bazı değişkenler arasındaki ilişkilerden sadece birkaçı anlamlı bulunmuştur. Faktör analizi sonuçlarına göre bu değişkenler toplam varyansın %38'ini açıklamıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda aralarında en yüksek olumlu ilişki bulunan boyutlar mesleki olgunluğun boyutlarını alarak kabul edilmiştir (Crites 1969:168-169).

Aşağıda Super ve Overstreet (1960:33-34)'in bu bulgulara dayanarak belirledikleri ilk ve orta ergenlik dönemine ilişkin mesleki olgunluğun boyutları verilmiştir:

1. BOYUT: Meslek Seçimine Planlı Yöneliş

- a) Seçme konusu ile ilgilenme,
- b) Seçime yönelmek için kaynakları kullanma.

2. BOYUT: Tercih Edilen Meslek Hakkında Bilgi Toplama ve Planlamalar Yapma.

- a) Tercih edilen meslek hakkında özgül bilgileri saptama,
- b) Tercih edilen mesleği daha özgül olarak planlama,
- c) Planlama faaliyetlerini genişletme.

3. BOYUT: Meslek Tercihlerinin Tutarlılığı

- a) Alanlar dahilinde meslek tercihlerinin tutarlılığı,
- b) Düzeyler dahilinde meslek tercihlerinin tutarlılığı,
- c) Alan ve düzeyler dahilinde meslek tercihlerinin tutarlılığı

4. BOYUT: Özelliklerin Billurlaşması

- a) Ölçülen ilgilerin örüntülenme derecesi,
- b) İlgi olgunluğu,
- c) Çalışma sevgisi,
- d) İş değerlerinin örüntülenme derecesi,
- e) İş ödüllerinin tartışılmasında gelişme,
- f) Seçme ve planlama sorumluluğunun kabullenilmesi,
- g) Meslek seçiminde bağımsızlık.

5. BOYUT: Meslek Tercihlerinde Akılcılık

- a) Yetenek ve tercihler arasında uyuşma,
- b) Ölçülen ilgilerle tercihler arasında uyuşma,
- c) Tercih düzeyi, ölçülen ilgiler ve meslek düzeyi arasında uyuşma,
- d) Tercihlerin sosyo-ekonomik açıdan erişilebilirliği.

Super ve Overstreet'in belirledikleri bu boyutlar geçmişte olduğu gibi günümüzde de ilk ve orta ergenlik dönemine ilişkin mesleki olgunluğun değerlendirilmesinde birer ölçüt olarak kullanılmaktadır.

Gribbons ve Lohnes'in Meslek Planlamasına Hazıroluş Araştırması. Super'in "Meslek Örüntüsü Çalışmasının tekrarı niteliğinde olan bir araştırmayı da Gribbons ve Lohnes (1968) yapmışlardır. Bu araştırmanın bulgularını "Emerging Careers" adlı eserde yayınlamışlardır.

Gribbons ve Lohnes, 8. sınıf öğrencilerini 9. ve 12. sınıflarda okudukları yıllarda izleyerek onlarla belli zaman aralıklarında 40 dakikalık görüşmeler yapmışlardır. Bu görüşmelerde öğrencilere eğitim ve mesleki gelişime ilişkin 41 yapılandırılmış soru sormuşlardır. Üç yıl boyunca topladıkları bu görüşme verilerini "mesleki planlamaya hazıroluş"un boyutları olarak tasarladıkları sekiz değişkene göre puanlamışlardır.

Bu araştırmanın bulgularına göre ergenlik yıllarına ilişkin "meslek planlamasına hazıroluş" aşağıda belirtilen sekiz boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar şunlardır:

1. BOYUT: Öğretim Programı Seçiminde Faktörler. Yetenekler, ilgiler ve değerlerin program seçimi, bir program içinde ders seçimi ile ilişkisinden ve program seçiminin meslek seçimi ile ilişkisinden haberdar olma.

2. BOYUT: Meslek Seçiminde Faktörler. Yetenek, ilgi, değerlerden, seçilen mesleğin gerektirdiği eğitim türü ve düzeyinden, seçmeli derslerin seçilen meslekle ilişkisinden haberdar olma. Seçilen mesleğin doğru tanımını yapma.

3. BOYUT: Güçlü ve Zayıf Yanları Dile Getirme. Kişinin güçlü ve zayıf yanlarının farkında olması ve bunları dile getirebilmesi. Güçlü ve zayıf yanların seçilen meslekle ilişkisini dile getirebilme.

4. BOYUT: Kendini Değerlendirmede Doğruluk. Kişinin kendi tahmin ettiği genel akademik yeteneğini, sözel ve sayısal yeteneklerini, ölçülen yeteneklerle ve ders notları ile karşılaştırabilmesi.

5. BOYUT: Kendini Değerlendirmede Açıklık. Kişinin yeteneklerini kendi kendine değerlendirirken yaptığı savunmalarda ortaya koyduğu delillerin niteliği.

6. BOYUT: İlgiler. Kişinin ilgilerinden ve bunların meslek seçimi ile ilişkisinden haberdar olması.

7. BOYUT: Değerler. Kişinin değerlerinden ve bunların meslek seçimi ile ilişkisinden haberdar olması.

8. BOYUT: Seçimlerde Bağımsızlık. Kişinin kendi seçimlerinin sorumluluğunu almada gösterdiği istekliliğin derecesi (Gibbons ve Lohnes 1968; Crites 1969: 201-203).

Gibbons ve Lohnes'in araştırmaları "Meslek Örüntüsü Çalışması"ndan şu özellikleri bakımından farklılaşmaktadır: 1. Gibbons ve Lohnes, "mesleki olgunluk" kavramını "meslek planlamasına hazıroluş" olarak adlandırmışlardır. 2. Onlar, araştırmalarını kız ve erkek öğrenciler üzerinde yapmışlardır. 3. Araştırmayı sekizinci sınıfta okuyan öğrenciler üzerinde başlatmışlar ve bu öğrencileri 23 yaşlarına gelinceye kadar izlemişlerdir. 4. Meslek planlamasına hazıroluş ölçütleri, "Meslek Örüntüsü Çalışmasında kullanılan ölçütlerden yararlanılarak tasarlanmıştır.

Crites'in Ergenlikte Mesleki Gelişim Projesi. — Crites (1965) mesleki olgunluğun meslek seçiminden daha kapsamlı bir kavram olduğunu ileri sürmüştür. O, mesleki olgunluk kavramının yalnız meslek seçimini değil, karar vermeye karşı tutumları, iş gereklerinin anlaşılmasını ve kavranmasını, planlama etkinliklerini ve yeteneklerin ve mesleki becerilerin gelişmesini de kapsadığını belirtmiştir. Bu görüşlerden yola çıkarak Crites, bazı düzeltme ve eklemelerle Super ve Overstreet'in belirledikleri mesleki olgunluğun boyutlarına dayanarak "Ergenlikte Mesleki Olgunluk Modeli" (1961:255-259)'ni geliştirmiştir.

Crites (1978b) geliştirdiği bu modelde ergenlikte mesleki davranışların olgunlaştığı 6 grup faktörü (boyut) belirlemiştir. Bunlar: 1. Mesleki Seçimlerin

Tutarlılığı, 2. Meslek Seçimi İçeriği, 3. Mesleki Seçimlerin Gerçekçiliği, 4. Meslek Seçimi Yeterliği, 5. Meslek Seçimi Süreci, 6. Meslek Seçimi Tutumlarıdır.

Crites(1978) "Ergenlikte Mesleki Gelişim Modeli"nde, Super ve Overstreet tarafından belirlenen mesleki olgunluğun "Meslek Tercihlerinin Tutarlılığı" ve "Meslek Tercihlerinde Akılcılık" boyutlarını sırasıyla "Mesleki Seçimlerin Tutarlılığı" ve "Mesleki Seçimlerin Gerçekçiliği" grup faktörleri olarak adlandırmıştır. Bu grup faktörlerine katkısı olan değişkenlerde son görüşlere dayanarak belli bazı değişiklikler yapmakla birlikte, bu iki grubun ilk önerilen şekliyle bırakıldığını belirtmektedir. Crites, ayrıca geliştirdiği bu modelde; "Meslek Seçimi Yeterliği" ve "Meslek Seçimi Tutumları" grup faktörlerinin Super ve Overstreet'in "Meslek Seçimine Planlı Yöneliş", "Tercih Edilen Meslek Hakkında Bilgi Toplama ve Planlamalar Yapma" boyutlarıyla "Özelliklerin Billurlaşması" boyutunun belli bazı parçalarıyla formüle edildiğini de belirtmektedir. Crites (1978b) mesleki gelişim modeli boyutları arasında daha önce açık bir şekilde hiç dile getirilmemiş olan en yararlı ve anlamlı farkın meslek seçimi içeriği ve meslek seçimi süreci arasında olduğunu da vurgulamaktadır.

Crites "Ergenlikte Mesleki Gelişim Modeli"nde belirlediği mesleki gelişim sürecinin boyutlarına ilişkin 16 değişken belirlemiştir. Crites, geliştirdiği bu modele dayanarak ergenler için önce Mesleki Gelişim Envanteri'ni geliştirmiştir. Mesleki Gelişim Envanteri, birisi Tutum Ölçeği ve diğeri Yeterlik Testi olmak üzere iki ana alt ölçekten oluşmaktadır (Crites 1965).

Çalışmalarında mesleki olgunluk düzeyinin ölçümüne ilişkin araştırmalara oldukça fazla yer veren Crites, "gerçekçi mesleki kararlarda kritik olan tutum ve yeterlikler yönünden olgunluğu ölçmek için daha önce geliştirdiği Mesleki Gelişim Envanteri üzerinde çalışarak " Mesleki Olgunluk Envanteri (1973a)'ni geliştirmiştir. Bu çalışmalarına ilişkin bulguları (1973b) el kitabında yayınlamıştır. Çocukluğun son döneminden başlayıp geç ergenliğe kadar uzanan mesleki olgunluk düzeyinin saptanmasında kullanılan bu envanter de Tutum Ölçeği ve Yeterlik testi olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Crites (1973a) Mesleki Olgunluk Envanteri üzerinde tekrar çalışarak buna çok benzeyen (1978a) Mesleki Olgunluk Envanteri'ni geliştirmiştir. Bu envantere ilişkin bulguları da (1978b) el kitabında yayınlamıştır.

Westbrook (1976a;1976b) Crites'in "Ergenlikte Mesleki Gelişim Modeli"nde ileri sürdüğü "Meslek Seçimi Tutumu" ve "Meslek Seçimi Yeterliği" boyutlarının birbiriyle ilişkili olup olmadığını test etmek amacıyla iki ayrı araştırma yapmıştır. Westbrook, her iki araştırmasında da bu iki boyut arasında elde ettiği korelasyonların Crites'in "Ergenlikte Mesleki Gelişim Modeli"nde ileri sürdüğü hipotezde belirtilenden de daha yüksek olduğunu, saptanan korelasyonların bu modelle tutarlı olduğunu bulmuştur.

Crites'in Mesleki Olgunluk Envanterleri ile ölçülen mesleki olgunluğun ırk, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, öğrenim görülen sınıf, zeka, akademik yetenek, akademik başarı ve akademik performans vb. değişkenlerle ilişkisi Amerika'da ve diğer ülkelerde sıklıkla araştırılmıştır.

Westbrook (1994) Amerika Birleşik Devletleri(ABD)'nde yaşayan siyah ve beyaz ırktaki lise öğrencilerinin Crites'in Mesleki Olgunluk Envanteri tutum ölçeğinden aldığı puanlarını karşılaştırmıştır. Bulgular beyaz ırktaki öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin siyah ırktakilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermiştir. Bu bulgu mesleki olgunluğun araştırmada da öne sürüldüğü gibi ırkla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Isaac (2001) iki yıllık ön-lisans programında öğrenim gören öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerini cinsiyetlerine göre karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda, kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyi erkek öğrencilerinkinden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Bu bulgu araştırmaya katılan öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin cinsiyete göre farklılaştığını yani bu farkın kızlar lehine olduğunu göstermektedir.

Carrero (2002) ABD’de yaşayan etnik grupların kariyer gelişimleri üzerinde bireyselciliğin ve toplumsalcılığın etkisini araştırmıştır. Bireyselcilik ve toplumsalcılık ile ilgili literatürde ABD’de yaşayan etnik azınlıkların kariyer davranışlarını toplumsalcılığın ABD’deki beyazların ise kariyer davranışlarını bireyselciliğin etkileyebileceği ileri sürülmektedir. Ancak bu araştırmada ileri sürülen görüşlerin tersi sonuçlar bulunmuştur. Çünkü ABD’de yaşayan etnik azınlıkların da ABD’li beyazlar gibi kariyer davranışlarını bireyselciliğin etkilediği bulunmuştur. Bu sonuca rağmen araştırmada toplumsalcı öğrenciler bireycilere göre mesleki kararlarını verirken veya mesleki olgunlukla ilgili tutum ve davranışları sergilerken arkadaşlarına ve ailelerine daha bağımlı oldukları bulunmuştur. Toplumsalcı öğrenciler kariyer kararlarını verirken daha bilinçli ve gelecekteki sonuçları daha fazla düşünme yani rasyonel karar verme eğilimi göstermişlerdir. Bunun yanı sıra toplumsalcı öğrencilerin ailelerinin onların kariyer kararı ile ilgili davranışlarında daha katılımcı yani çocuklarına daha fazla yardım edici oldukları bulunmuştur.

Hill ve Lynette (2001) ABD’li siyah ırktaki üniversiteli atlet öğrenciler ile atlet olmayan üniversiteli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerini karşılaştırmışlardır. Araştırmada atlet öğrencilerden okuduğu alan ile kariyer tercihleri arasında uyum olanların mesleki olgunluk düzeylerinin, uyum olmayanlarınkinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde bireyin okuduğu alan ile kariyer tercihleri arasındaki uyum düzeyinin mesleki olgunluk düzeyine yansıdığını göstermektedir.

Maynard ve Hansen (1970) Crites’in Mesleki Gelişim Envanteri (1965)’nin alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen zenci ve beyaz ırktaki erkek ergen öğrencilerin mesleki olgunluklarını ölçmede yeterli olup olmadığını araştırmışlardır. Bunun yanı sıra araştırmaya katılan öğrencilerin mesleki olgunluk puanları ile zeka puanları karşılaştırılmıştır. Bu araştırmaya katılan erkek öğrencilerin bir kısmı fakir bölgelerdeki zenci ve beyazların devam ettiği banliyö okullarında, bir kısmı beyaz ve siyahların birlikte öğrenim gördüğü karma okullarda, bir kısmı da sadece beyazların öğrenim gördüğü okullarda okumaktadırlar. Araştırma bulguları er yüksek mesleki

olgunluk puanlarına sahip öğrencilerin banliyö okullarındaki öğrenciler olduklarını, bunu sırasıyla beyaz okulunda ve karma okulda okuyan beyaz öğrencilerin izlediği, mesleki olgunluk puanlarının karma okulda okuyan zenci öğrencilerde düştüğü ve en düşük mesleki olgunluk puanlarına ise zenci öğrencilerin sahip olduklarını göstermiştir. Aynı sıra, okul programının bir parçası olarak uygulanan zeka testi sonuçlarında da gözlenmiştir. Öğrencilerin mesleki olgunluk puanları ile zeka testlerinden aldıkları puanlar arasında oldukça yüksek düzeyde pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Bu bulgular araştırmada da beklenildiği gibi mesleki olgunluğun hem sosyo-ekonomik düzeye hem de zeka düzeyine göre farklılaştığını göstermiştir. Ancak araştırmacılar bu araştırma sadece erkek öğrenciler üzerinde yapıldığı için sonuçlar yorumlanırken ihtiyatlı düşünülmesi gerektiğini ileri sürmektedirler.

Benzeri bir araştırma ise Herr ve Enderlein (1976) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmacılar da yine Crites'in Mesleki Olgunluk Envanteri (1973a)'nin bir mesleki olgunluk ölçüsü olarak kullanılıp kullanılamayacağını belirlemek amacıyla 9., 10. ve 11. sınıflarda okuyan lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanlarını sınıf düzeyine, okul sistemine ve cinsiyete göre karşılaştırmışlardır. Bulgular, Mesleki Olgunluk Envanteri'nden alınan puanların sınıf düzeyi yükseldikçe arttığını, ancak bu artıştaki düzey ve derecenin cinsiyet, okul sistemi ve programdan etkilenmediğini ortaya koymuştur. Yukarıda özetlenen önceki araştırmalarda mesleki olgunluk düzeyinin cinsiyete göre farklılaştığı ancak bu araştırmada ise mesleki olgunluğun cinsiyete ve okul sistemine göre farklılaşmaması dikkati çeken bir bulgudur.

Kelly ve Colangelo (1990) üstün yetenekli lise öğrencileri, genel lise öğrencileri ve özel öğrenme güçlüğü olan lise öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Envanteri(1973a)'nden aldıkları puanları karşılaştırmışlardır. Araştırma bulgularına göre; Mesleki Olgunluk Envanteri'nden en yüksek puanları üstün yetenekli lise öğrencileri almışlardır. Bu öğrencileri genel lise öğrencileri izlemiştir. En düşük mesleki olgunluk puanlarını ise özel öğrenme güçlüğü olan öğrenciler almışlardır. Farklı yetenek düzeylerindeki bu öğrencilerin mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı düzeyde farklılıklar bulunmuştur. Kısacası, akademik yetenek düzeyinin mesleki olgunluk üzerinde güçlü bir etkisi görülmüştür. Araştırmada bu öğrencilerin

mesleki olgunluk düzeyleri cinsiyet açısından da karşılaştırılmıştır. Ancak cinsiyete göre bu öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinde anlamlı düzeyde farklar bulunmamıştır. Bu bulgunun Herr ve Enderlein'in (1976) bulgularına benzediği görülmektedir.

Wu-Tein (2000) matematik ve fen bilimlerinde yetenekli erkek lise öğrencilerinin mesleki olgunluk ve mesleki ilgilerini akademik performansları açısından karşılaştırmışlardır. Araştırma bulguları akademik performansı yüksek matematik ve fen bilimlerinde yetenekli olanların mesleki olgunluk puanlarının akademik performansı düşük olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermiştir. Akademik performansı yüksek öğrencilerin düşük olanlara göre araştırıcı mesleki ilgilere sahip oldukları bulunmuştur. Ayrıca lise birinci sınıf öğrencilerinin akademik performans ve mesleki ilgileri arasındaki ilişkilerin ikinci ve üçüncü sınıftakilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde öğrencinin sahip olduğu yetenekleri (mat-fen) ile mesleki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkinin akademik yeteneği ile mesleki olgunluğu arasındaki ilişkiden daha güçlü olduğunu göstermektedir. Bir başka ifadeyle bu bulgular bireyin yeteneklerinin mesleki olgunluk düzeyinde akademik performansından daha güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Yukarıda özetlenen araştırmaların sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde; ırk, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, öğrenim görülen sınıf vb. değişkenlere göre lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin farklılaştığı görülmektedir. Ancak cinsiyete göre mesleki olgunluğun farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin araştırma bulgularının birbirleriyle pek tutarlı olmadığı dikkati çekmektedir (Herr ve Enderlein, 1976; Isaac, 2001; Kelly ve Colangelo, 1990). Yine bu araştırmaların sonuçları, mesleki olgunluk, zeka, akademik performans, akademik yetenek ve akademik başarı arasında oldukça yüksek düzeyde olumlu ilişkiler olduğunu yani akademik yetenek ve akademik başarı düzeyi arttıkça mesleki olgunluk düzeyinin de arttığını yada tersi olduğunu göstermiştir. Ancak bu araştırmalarda zeka, akademik yetenek ve mesleki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkilerin, akademik başarı, akademik performans ve mesleki olgunluk arasındaki

ilişkilerden daha güçlü olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu araştırma planlanırken özetlenen önceki araştırmaların sonuçlarına dayanılarak ülkemiz genel lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin cinsiyetlerine ve SED'lerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi araştırmaya değer görülmüştür.

Son yıllarda mesleki olgunluk ile kişilik tipleri ile bazı psikolojik değişkenler arasındaki ilişkiler de araştırılmıştır. Örneğin; Savickas, Briddick ve Watkins (2002) mesleki olgunluk ile kişilik çeşidi(tipi) ve sosyal uyum arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma bulguları, kariyer gelişiminde planlı yeterlilik kişinin üst düzey potansiyelini fark etme ve yüksek düzeyde sosyal uyumunu ifade etmektedir. Ayrıca, kariyer planlamasına ve keşfine yönelik daha olgun tutumlar kişiler arası ilişkilerde dışa dönük uyumla, sosyal normlara yönelik pozitif bir yaklaşım ile ilişkili bulunmuştur.

Mesleki olgunluk konusu ABD dışındaki ülkelerde de araştırılmış ve hatta konuyla ilgili kültürler arası karşılaştırmalar bile yapılmıştır.

Fouad (1988) Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ve İsrail'deki dokuzuncu ve 12. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini karşılaştırmıştır. Araştırma bulgularına göre, (a) İsrailli öğrencilerin mesleki olgunluk puanları Amerikalı öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarından düşük bulunmuştur, (b) Her iki ülkede de mesleki olgunluk puanları arasında cinsiyet açısından farklılıklar bulunmamıştır. (c) Bunların yanı sıra İsrailli 12. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları dokuzuncu sınıf öğrencilerinininkinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ancak Amerikalı dokuzuncu ve 12. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. Araştırmacı, Amerikalı dokuzuncu ve 12. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın bulunmaması sonucunun; "Amerikalı öğrenciler arasında sınıflar yükseldikçe mesleki olgunluk düzeylerinde yükselme ve farklılaşma görülmemektedir" şeklinde yorumlanmamasını "Amerikan okul sistemleri ve programları sınıflar yükseldikçe farklılaşır ve bu farklılıklar mesleki olgunluk düzeyini artırıcı özelliktedirler. Ancak bu araştırmanın sonuçları bu durum ile

bağdaşmamaktadır" şeklinde yorumlanması gerektiğini ifade etmektedir. Araştırmanın bu sonucunun nedenlerinin deneysel bir çalışma ile araştırılmasını önermektedir.

Mesleki olgunluğun meslek seçimi süreciyle ilgili diğer değişkenlerle örneğin; mesleki karar verme, mesleki planlama vb. değişkenlerle de ilişkilerinin araştırıldığı çalışmalar yapılmıştır.

Blustein (1988) mesleki karar verme sürecinin doğasını daha açık anlamak için mesleki olgunluğun mesleki davranış ve mesleki bilgi ile ilişkilerini araştırmıştır. Araştırma sonuçları, bu değişkenler arasında paylaşılan ortak varyansın çoğunu mesleki olgunluğun mesleki planlama ve meslek seçiminin billurlaşmasına ilişkin boyutların oluşturduğunu göstermiştir. Araştırmacı, bu bulgularının araştırmasını dayandırdığı mesleki gelişim teorisinin ileri sürdüğü "meslek seçimi billurlaşmasını bireylerin kendilerinden beklenen mesleki gelişim görevlerini yerine getirirken oluşturduğu" görüşüyle, önceki araştırmalarla ve uygulamalarla tutarlı olduğunu ileri sürmektedir.

Blustein (1987) üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri ile mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre, mantıklı karar verme stili ile mesleki olgunluk arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ancak sezgisel ve bağımlı karar verme stilleri ile mesleki olgunluk arasında anlamlı düzeyde ilişkiler görülmemiştir.

Ülkemizde mesleki olgunluk konusundaki ilk araştırmayı Akay (1983) yapmıştır. Araştırmanın amacı lise öğrencilerinin meslek seçiminde göz önüne alınacak faktörler hakkında ne derece bilgi sahibi olduklarını, meslek seçimine ilişkin tutum ve davranışların hangilerinde kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine erişebildiklerini ortaya koymaktır. Araştırma bulgularına göre; (a) lise öğrencilerinin meslek seçerken göz önüne alınması gereken faktörlerden bazı faktörleri göz önüne aldıkları, ancak bu faktörler hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları, tercih ettikleri meslekler hakkında yeterli bilgi edinmedikleri, iyi

mesleki planlamalar yapmadıkları, çalışma hayatına ilişkin olumlu tutum göstermedikleri, (b) öğrencilerin sınıflar ilerledikçe mesleki olgunluk düzeylerindeki artışın belirgin olmadığı ve genellikle kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine erişemedikleri, (c) aynı sınıfta okuyan öğrenciler arasında kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerinkinden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Uzer (1987) lise son sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı tercihleri ile kendi yetenek alanları, yetenek düzeyleri ve ilgi alanları arasındaki uyumsuzluğun ortaya koyduğu mesleki rehberlik ihtiyacı ile mesleki olgunluk ölçeğinin tutum ve kendini tanıma alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmada elde edilen bulgular; (a) örneklem gruplarındaki erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla yetenek alanına daha uygun mesleki tercih yaptıklarını; kız öğrencilerin ise yetenek düzeyine ve ilgi alanına göre erkeklere kıyasla daha uygun tercihler yaptıklarını, (b) kız öğrencilerin mesleki olgunluk ölçeğinin mesleki tutum ve kendini tanıma alt ölçeklerinden aldıkları puanların erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu, (c) Eşit Ağırlıklı ÖYS Puanı yönünden üst gruptan alt gruba doğru inildikçe her iki cinsten de tercihlerin yetenek alanına ve yetenek düzeyine uygulununun azaldığını, (d) mesleki rehberlik ihtiyacının bir göstergesi olarak alınan tercihin yetenek alanına, yetenek düzeyine ve ilgi alanına uygunluk endeksleri ile mesleki olgunluk ölçüsü olarak saptanan mesleki tutum ve kendini tanıma arasındaki ilişkilerin yalnız kız öğrencilerde üst, orta ve alt Eşit Ağırlıklı ÖYS Puanı gruplarının tümünde anlamlı olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Mesleki olgunluğun mesleki karar verme, mesleki planlama, mesleki tutum ve kendini tanıma gibi değişkenlerle ilişkilerinin incelendiği yukarıda özetlenen araştırmaların sonuçlarının; mesleki olgunluğun meslek seçimi ile ilgili cinsiyet, SED, sınıf düzeyi ve benzerlerinin dışındaki değişkenlerle de ilişkili olduğunu yani mesleki olgunluğun meslek seçimi ile ilgili tüm değişkenlerle ilişkili bir kavram olduğunu düşündürmektedir.

Ergenlerin mesleki olgunluk ve mesleki gelişim düzeylerinde ana babalarının eğitim düzeylerinin, tutumlarının etkisinin araştırıldığı çalışmalar da yapılmıştır.

Calwin (2000) şehirde ve kırsal bölgede yaşayan lise öğrencilerinin kariyer umularını, planlarını ve gelecekteki kariyerlerinden beklentilerini ve bunun yanı sıra kariyer planlarını etkileyen faktörler kadar kariyer planlamalarına karar verirken karşılaştıkları problematik faktörlere ilişkin algılarını da araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerden çoğu onların kariyer planlamalarını etkilemede en önemli rolün ebeveynlerine, bunu sırasıyla arkadaşlarına ve akademik yeteneklerine ilişkin olduğunu algılamışlardır. Kız öğrenciler kariyer planlamalarında daha çok annelerinin etkili olduğunu algılamak, erkek öğrenciler babalarının etkili olduğunu algılamışlardır. Bu bulgular ergenin kariyer planlamasında kendi cinsiyetinden olan ebeveyninden etkilendiği şeklinde yorumlanabilir.

Kracke (1997) Alman ortaokul öğrencilerinin ana babaların eğitim düzeyinin ve çeşitli davranışlarının ergenin kariyer araştırma davranışları ile ilişkisini araştırmıştır. Araştırma sonuçları, ana baba otoriterliliği, ergenlerle ilgili problemlere açık olmak, kariyer araştırma davranışını geliştirmeye yardımcı olmak gibi ana baba davranışlarının, ergenlerin kariyer araştırma davranışları ile önemli derecede ilişkili olduğunu göstermiştir. Ancak bu ilişkinin ana babanın eğitim geçmişinden ve ergenin cinsiyetinden etkilendiği de görülmüştür.

Ferry, Fouad ve Smith (2000) üniversite öğrencilerinin aile ortamlarının meslek seçimleri üzerindeki etkisini Lent ve arkadaşlarının (1994) sosyal bilişsel kariyer seçim modeline göre sınımlamışlardır. Araştırma bulguları, aile cesaretlendirmesi değişkeninin matematik ve fen bilimlerindeki öğrencilerin öğrenme yaşantılarını, kariyer özyeterkinlik sonuç beklentilerini anlamlı bir düzeyde direkt olarak etkilediğini göstermiştir. Öğrenme yaşantıları, cinsiyet ve yaş arasında ilişkiler bulunmuştur. Sonuç olarak bu araştırmanın bulguları da ailenin gencin meslek seçimine ilişkin kariyer özyeterkinlik beklentisinde aile cesaretlendirmesinin önemli rolü olduğu bulunmuştur.

Turner ve Lapan (2002) aileden algılanan sosyal destek, kariyer özyeterkinlik beklentisi, kariyer planlama/yeterkinlik araştırması, cinsiyet ve kariyer ilgileri arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada

kariyer özyetkinlik beklentisi, kariyer planlama/yetkinlik araştırması, ve aileden algılanan sosyal destek ergenlerin kariyer ilgilerinin yordayıcıları olarak bulunmuştur. Bu bulgular bir başka ifadeyle ergenlerin kariyer ilgilerinin meslek seçimi ile ilgili değişkenlerin yanı sıra aileden algılanan sosyal destekle de ilişkili olduğunu göstermiştir.

Akbalık (1991) ortaokul III. Sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini incelemiştir. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: (1) Ortaokul III. sınıf öğrencilerinin mesleki gelişim dönemlerinin gerektirdiği meslek seçiminde ilgi ve yetenekleri göz önüne alma, meslek seçiminin sorumluluğunu üstlenme ve çalışma hayatına karşı olumlu tutum geliştirme ile ilgili mesleki gelişim görevlerini yerine getirmedikleri görülmüştür. (2) Erkek ve kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri arasında kızların lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. (3) Sosyo ekonomik düzey ile mesleki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. (4) Hedeflenen eğitim türü ile mesleki olgunluk puanları arasında da anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Akbıyık (1996) meslek liselerine devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin meslek lisesi türü ve başarı algılarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırma sonucunda, Ticaret Lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk puan ortalamalarının Endüstri Meslek Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Kız Meslek Lisesinde okuyan öğrencilere göre düşük olduğu görülmüştür. Meslek liselerinde okuyan kız öğrencilerin mesleki olgunluk puanları ortalamaları erkeklere göre yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin başarı durumlarını algılayışlarına göre mesleki olgunluk puan ortalamaları arasında ise anlamlı derecede fark bulunmuştur. Başarılarını çok iyi ve iyi olarak algılayan öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin başarılarını orta olarak algılayan öğrencilerinkinden yüksek olduğu bulunmuştur.

Çakar (1997) lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonuçları, öğrencilerin mesleki olgunluk puanları ile denetim odağı puanları arasında anlamlı derecede bir ilişki olduğunu göstermiştir. İçten denetim odaklı öğrencilerin mesleki olgunluk puanları

dıştan denetim odaklı öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarından yüksek bulunmuştur. Mesleki rehberlik hizmeti alan öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri alamayanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Eğitim düzeyi yüksek olan annelere ve babalara sahip öğrencilerin mesleki olgunluk puanları, eğitim düzeyi düşük olanlara göre anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Ayrıca 'Fen Bilimleri' alanında okuyan öğrencilerin mesleki olgunluk puanları, 'Sosyal Bilimler' ve 'Türkçe-Matematik' alanlarında okuyan öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Demokratik tutum gösteren ailelerden gelen öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri, tutarsız, baskıcı ve otoriter tutum gösteren ailelerden gelen öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Gelir düzeyi ortanın üstünde olan ailelerden gelen öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyi, gelir düzeyi orta ve ortanın altında olan ailelerden gelen öğrencilerinkinden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Yazar (1997) ise genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin sınıf düzeyi, cinsiyet, okul türü, gelir düzeyi ve ana-baba tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmıştır. Araştırma sonucunda, ana-babası demokratik olan öğrencilerle ana-babası ilgisiz olan öğrencilerin mesleki olgunluk puanları arasındaki fark ana-babası demokratik olan öğrenciler lehine bulunmuştur. Meslek lisesine devam eden I. ve III. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları arasındaki fark III. sınıf lehine bulunmuştur. Ayrıca, gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin, mesleki olgunluk düzeyleri, gelir düzeyi düşük olan öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ise erkek öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuştur.

Otrar (1997) Endüstri Meslek Lisesi ve Çıraklık Eğitim Merkezine devam eden 16-18 yaş grubundaki ergenlerin mesleki olgunluk düzeyleri ile bazı kişilik özellikleri (başarma, başatlık, sebat, düzen, bağımsızlık, değişiklik, oto-kontrol, özgüven, yaratıcı kişilik ve askeri liderlik) arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma sonuçları, Çıraklık Eğitim Merkezi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin, Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinkinden daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ancak bu araştırmada mesleki olgunluğun ölçümünde

kullanılan Mesleki Olgunluk Ölçeği (Kuzgun ve Bacanlı, 1995)'nden lise öğrencileri için Norm Tablosuna göre bu iki grubun mesleki olgunluk puanları kendilerinden beklenen mesleki olgunluk puanı 134'ten oldukça düşüktür. Dolayısıyla bu bulgular bir yandan araştırmaya katılan hem Çıraklık Eğitim Merkezindeki hem de Endüstri Meslek Lisesindeki öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Üstelik bu iki gruptaki öğrenci de meslek seçimlerini yapmışlardır. Dolayısıyla bu öğrencilerin mesleki olgunluk puanları aynı zamanda meslek seçimini yapmış bireyler içinde oldukça düşüktür. Bu nedenle bu bulgular diğer yandan söz konusu okullarda mesleki olgunluk ölçümünü yineleyen araştırmaların yapılması gereksinimini de ortaya koymaktadır.

Zeren (1999) yabancı dil ağırlıklı lise, özel lise ve Anadolu lisesi son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, lise son sınıf öğrencilerinden aldıkları mesleki rehberlik yardımını yeterli görenlerin mesleki olgunluk düzeyleri bu yardımı yeterli görmeyenlerin mesleki olgunluk düzeylerine göre daha yüksek çıkmıştır. Okul türü, cinsiyet, ana-babaların eğitimi, ana-babaların sağ olma ve evlilik durumu ile aile gelir düzeyi değişkenleri açısından söz konusu lise türlerinin mesleki olgunluk düzeylerine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak okullarından aldıkları mesleki rehberlik hizmetini yeterli olarak algılayan öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri yeterli olarak algılamayanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Kağnıcı (1999) Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) 'Hazırlık okulu'ndaki bir grup öğrencinin mesleki olgunluk düzeylerini saptamak ve mesleki olgunluk düzeylerinin yaş, cinsiyet, aile bireylerinin eğitim durumları, öğrencilerin bölümlerinden ve ODTÜ'den memnuniyet düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmıştır. Araştırma sonucunda, ODTÜ hazırlık sınıfı öğrencilerinin 73,9%'nın kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine ulaşamadığını, yalnız 23,1%'nin kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine ulaştıkları bulunmuştur. Ayrıca, babaları üniversite mezunu olan öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarının babaları yüksekokul mezunu olan öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin yaş, cinsiyet, anne

eğitim durumu, bölümden ve ODTÜ'den memnuniyetleri ve mesleki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Sahranç (2000) lise öğrencilerinin denetim odağı puanlarının mesleki olgunluk düzeylerine, cinsiyet, sınıf, akademik başarı algısı, ailenin parçalanmışlık durumuna, anne ve baba eğitim düzeyine, anne ve baba yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, İç denetimli lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri dış denetimli lise öğrencilerinininkinden anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Sınıf düzeyi ve algılanan akademik başarı arttıkça mesleki olgunluk düzeyinin de arttığı bulunmuştur.

Ülkemizde lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini geliştirmek amacıyla deneysel araştırmalar da yapılmıştır. Bacanlı (1995) bu amaçla yaptığı araştırmada, mesleki grup rehberliğinin lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçları, bu araştırmada sınanan mesleki grup rehberliği programının lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini geliştirmede etkili olduğunu göstermiştir. Bacanlı (1996) aynı programı beş haftada uygulanabilecek şekilde kısaltmış ve bu kısa programı da başka bir grup lise öğrencisi üzerinde sınamıştır. Bu araştırmanın sonuçları da bu kısa süreli mesleki grup rehberliği programının da lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini geliştirmede etkili olduğunu göstermiştir.

Usluer (1996)'de meslek inceleme yaşantısının mesleki olgunluğu geliştirmede etkisini araştırmıştır. Lise öğrencileri üzerinde yapılan bu araştırmada meslek inceleme yaşantısı lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini geliştirmede etkili çıkmıştır.

Uskaner (1999) mesleki grup rehberliğinin lise 1. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisini araştırmıştır. Bulgular bu araştırmada sınanan mesleki grup rehberliğinin mesleki olgunluğu yükseltmede etkili olduğunu göstermiştir.

Evren (1999) ilköğretim sekizinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerden mesleki grup rehberliği uygulamasına katılan ve katılmayan cinsiyetleri farklı öğrencilerin mesleki olgunlukları, mesleki benlik algıları ve mesleki benlik algıları doğrultusunda meslek tercihi yapmaları arasında fark olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma sonucunda, deney ve kontrol gruplarının mesleki olgunluk puanları arasında mesleki grup rehberliğine katılan deney grubu lehine anlamlı farklar bulunmuştur. Bunun yanı sıra deney grubundaki kızların erkeklere göre mesleki benlik algıları doğrultusunda ilgi ve yeteneklerine ilişkin meslek tercihlerinin üçünü de tutarlı yaptıkları bulunmuştur.

Hamamcı (1996) aile rehberliği programının anne babaların meslek gelişimi konusundaki bilgi düzeyleri ve çocuklarının meslek gelişimlerine yardımcı olmaya yönelik tutumları üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, aile rehberliği programının anne babaların meslek gelişimi konusundaki bilgi düzeyleri ve çocuklarının meslek gelişimlerine yardımcı olmaya yönelik tutumları üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Bu araştırmanın sonuçları çocukların meslek gelişimlerinde ana-babalarının bu konuya ilişkin bilgi sahibi olmalarının olumlu etkileri olduğunu göstermektedir.

Mesleki olgunlukla ilgili deneysel araştırmaların sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde; lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini geliştirmeyi amaçlayan mesleki grup rehberliğinin onların mesleki olgunluklarını geliştirmede etkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, lise öğrencilerinin kendilerine uygun alan ve meslek seçebilmelerinde oldukça önemli rolü olan mesleki olgunluk düzeylerini geliştirmede onlara sunulacak mesleki olgunluğu geliştirmeyi amaçlayan mesleki grup rehberliği, grupla mesleki danışma vb.leri yardım yöntemlerinin önem ve gereğini de ortaya koymaktadır.

Yukarda özetlenen ülkemizdeki farklı türlerdeki liselere devam eden öğrencilerin mesleki olgunluklarının incelendiği betimsel ve deneysel (Akbiyık, 1996; Çakar, 1997; Yazar, 1997; Otrar, 1997; Zeren, 1999; Kağrıcı, 1999; Sahranç, 2000; Bacanlı, 1995; Usluer, 1996; Hamamcı, 1996, Evren, 1999) araştırmaların

bulgularının yurt dışında benzer amaçla yapılan araştırmaların çoğunun bulgularıyla benzerlikler gösterdiği ancak az da olsa farklılıkların da görüldüğü söylenebilir. Bu durum ülkemizdeki lise öğrencilerinin alan ve meslek seçimlerinde daha geniş bir ifadeyle meslek gelişimlerinde oldukça önemli olan mesleki olgunluklarını incelemeyi amaçlayan gelecek araştırmalara gereksinim olduğuna işaret etmektedir.

Sosyal Destek

Son yıllarda ergen ve gençlerin meslek seçimine yardım amacıyla yapılan araştırmalarda meslek gelişimlerini etkileyen mesleki olgunluk, karar verme gibi değişkenlerin yanı sıra ana-baba tutumları, aile yapıları, aile, öğretmen, arkadaş ve kurumlardan algıladıkları sosyal desteğin de onların sağlıklı meslek seçimi yapabilmelerinde önemli rolü olduğu ileri sürülmektedir (Coetzee, 1994; Dixon, 2000; Blackburn, 1986). Bu araştırmada bu görüşlere dayanılarak genel liselere devam eden öğrencilerin mesleki olgunlukları ile aile, arkadaş ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destekler arasında ilişkiler olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle aşağıda sosyal destek kavramı, ölçümü, tipleri ve bu konuda yurt dışında ve Türkiye’de yapılan araştırmalardan ulaşılabilenler hakkında bilgi verilecektir.

Sosyal destek kavramı ilk olarak kendi kendine yardım grupları(self-help groups)nda kullanılmıştır. Kısa zamanda bu kavramın hızla sağlık mesleklerine girdiği görülmektedir. Sosyal bilimlerde sosyal beceri hareketinin yerleşmesine paralel olarak sosyal destek kavramı geleneksel danışma gruplarına ve terapi müdahalelerine de girmiştir. Bunun yanı sıra aile sistemlerinin popülerlik kazanması üzerine sosyal destek aile terapisine de girmiştir. Kısacası, sosyal destek kavramı sağlık bilimleri başta olmak üzere, psikoloji, sosyoloji, psikolojik danışma ve rehberlik gibi alanlarda ve eğitimde hızla yerleşmiş ve yaygın olarak araştırılmıştır (Pearson, 1990; 7).

Tanımı, Ölçümü ve Sosyal Destek Tipleri

Bazı araştırmacılar sosyal desteği, “bizi sevdiğini, önemseydiğini, değer verdiğini bildiğimiz, güvendiğimiz insanların varlığı ve hazır bulunması olarak tanımlamaktadır” (Sarason, Levine, Basham ve Sarason, 1983). House (1981) sosyal desteği “(1) duygusal ilgi(hoşlanmak, sevmek empati) (2) maddi yardım (yiyecek yada hizmetler) (3) çevre hakkında bilgi (4) onaylanma/kabul (kendini değerlendirmeye ilgili bilgi) olmak üzere bu dört unsuru içeren kişiler arası ilişki” olarak tanımlamaktadır.

Sosyal desteğin yaygın bir tanımının olmaması onun ölçümüne yansımıştır. Sosyal desteğin ölçümleri dört boyutta kategorize edilmiştir. Bunlar, yapısal, fonksiyonel, algılanan, alınan sosyal destektir.

Sosyal desteğin yapısal ölçümü sosyal ağların birbirine bağlılığı ve genişliği bakımından bir ilişkinin varoluşunu değerlendirmektir (McNally ve Newman, 1993).

Sosyal desteğin fonksiyonel ölçümü desteğin mevcut farklı tiplerini ölçmektir (Cohen ve Wills, 1985). Alınan sosyal destek geçmişte alınan bir sosyal desteği değerlendirmektir (Helgeson, 1993).

Sosyal desteğin algılanmış ölçümleri alınan desteğin yeterli olması yada ihtiyaç duyulduğunda uygun desteğin algılanmasını değerlendirmektir (Helgeson, 1993).

Sosyal desteğin ölçümüne ilişkin görüşler değerlendirildiğinde önceki araştırmalarda da olduğu gibi sosyal desteği ölçerken algılanmış sosyal destek ölçümleri diğerlerine tercih edilebilir. Çünkü algılanmış sosyal destek hem alınan desteğin yeterli olması yada ihtiyaç duyulduğunda uygun desteğin algılanmasını değerlendirmeye fırsat vermektedir. Bu nedenle bu araştırmada sosyal desteğin ölçümünde algılanmış sosyal destek ölçümlerinin yapılması tercih edilmiştir.

Yurt Dışında ve Türkiye'de Sosyal Destek Konusunda Yapılan Araştırmalar

Aşağıda yurtdışında ve ülkemizde sosyal destekle ilgili olarak yapılan araştırmalardan ulaşılabilenler özetlenecektir.

Yurt dışında ve ülkemizde sosyal destek, uyum, başarı vb. değişkenlerle ilgili araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan Shumaker ve Brownell (1984) çeşitli faktörlerin sosyal destek üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bunlar kişi, çevre uyumu, kaynaklar, sosyal desteğin içeriği, sosyal desteğin kısa ve uzun dönem etkileridir. Sosyal desteğin etkileri kaynak ve alıcının ihtiyaçları arasındaki uyuma bağlı olduğu ve sosyal desteği alan ve sağlayanın algılarının değişimi arasında uyum olmadığı görülmüştür.

Algılanan sosyal destek stresli yaşam olaylarında uyumu yordamada alınan sosyal destekten daha etkili bulunmuştur. Bu yüzden, algılanan sosyal destek stresli yaşam olaylarına karşı uyumda güçlü bir tampon etkisine sahiptir. Algılanan sosyal desteğin psikolojik uyum üzerindeki etkisinin alınan sosyal destek tarafından ayarlandığı ileri sürülmektedir (Wethington ve Kessler, 1986).

Algılanan sosyal desteğin çok boyutlu olduğunu ileri süren Zimet, Dahlem, Zimet, ve Farley (1988) çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğini geliştirdiler. Bu araç arkadaş, aile, önemli diğer kişilerden algılanan sosyal desteği ölçmektedir.

Sarason, Sarason, ve Pierce (1990) algılanan sosyal desteğin bireyin kişiliğinin bir parçası olduğu görüşündedirler. Bireysel farklılıklardan dolayı algılanan sosyal destek düzeyi farklı bireylerde farklı sosyal destek algıları yaratabilir. Helgeson (1993) algılanan sosyal desteğin uyum üzerinde alınan sosyal destekten daha büyük etkiye sahip olduğu ve alınan sosyal desteğin her zaman ihtiyaç duyulan doyumu sağlayamadığı görüşündedir.

Sarason, Sarason ve Pierce (1994) algılanan sosyal desteğin iki tipi olarak spesifik destek ve global algılanan sosyal destek arasındaki ilişkileri ayırt etmişlerdir.

Global algılanan sosyal destek daha çok iyimser bireyleri içerir ve bu bireyler ihtiyaç duyduklarında desteğin sosyal çevre tarafından sağlanabileceğine inanırlar. Diğer yandan spesifik destek ilişkisi özellikle anne, baba, eşler gibi kişilerden uygun desteğin algılanmasını içermektedir.

Banaz (1992) lise öğrencilerinde sosyal destek kaynakları ve stres ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucunda, sosyal desteğin ruh sağlığını olumlu yönde ve doğrudan etkilediği bulunmuştur. Ayrıca, sosyal desteğin stresi tamponlayıcı özelliğe de sahip olduğu ve stresin etkisini hafifleterek ruh sağlığını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

Çakır (1993) 12-22 yaş grubundaki gençlerde çok yönlü algılanan sosyal destek ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik araştırmasını yapmıştır. Araştırmada, yaşlar ve ergenlik evrelerine göre oluşturulmuş yaş grupları arasında algılanan sosyal destek bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe aile, arkadaş ve diğer önemli kişilerden algılanan sosyal destek artmıştır. Ayrıca depresyon ve kaygı ile ilişkili olan benlik saygısı da algılanan sosyal destek ile istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişkili görülmüştür.

Işıklı (1998) üniversite öğrencilerinin stres, sosyal destek ve girişkenliklerini boylamsal bir araştırmada incelemiştir. Araştırma bulguları üniversite öğrencilerinin sosyal destek ve girişkenlik düzeylerinin düşük ama anlamlı olduğunu göstermiştir. Ancak bu öğrencilerin sosyal destek ve girişkenlik puanları stres puanlarını yordamıştır. Bu bulgulara dayanarak araştırıcı sosyal destek ve girişkenliğin stresin olumsuz etkilerini bir yere kadar engellediği şeklinde yorumlamıştır.

Gürkan (1998) okul çağı çocuğu davranış sorunları ile annelerin kaygı düzeyleri ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucunda, annelerin sürekli kaygı puan ortalamaları ile algılanan sosyal destek puanları arasında negatif bir ilişki olduğu ve algılanan sosyal destek düzeyi arttıkça, sürekli kaygı düzeyi düşmüştür. Annenin algıladığı sosyal destek ile çocuk ruhsal

belirti puanları arasında negatif bir ilişki ve algılanan sosyal destek düzeyi arttıkça, çocukların ruhsal belirti puanlarının da düştüğü bulunmuştur.

Yıldırım (1998a) akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin (Super Lise ve Düz Lise) sosyal destek düzeylerini karşılaştırmak amacıyla yaptığı araştırmada şu bulguları elde etmiştir: Süper lise öğrencilerinin genel sosyal destek düzeyleri, düz lise öğrencilerinin sosyal destek düzeylerinden anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Araştırmacı bu bulguların aynı zamanda bu öğrencilerin akademik başarıları ile aile, arkadaş ve öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek arasında pozitif yönde bir ilişki gösterdiğini belirtmektedir. Ayrıca süper lise öğrencilerinin düz lise öğrencilerine kıyasla akrabalar, komşular, toplumdaki çeşitli kurum ve kuruluşlar, siyasal ve ideolojik gruplar gibi formal ve informal kaynaklardan daha çok destek gördüklerini akla getirdiğini ifade etmektedir. Hem lise hem de süper öğrencilerinin en çok sosyal destek aldıkları kaynakların başında 'aile', ikinci sırada 'arkadaş', son sırada ise 'öğretmen' gelmektedir. Süper lise öğrencilerinin kendi ailelerinden ve öğretmenlerinden aldıkları sosyal destek düzeyleri düz lise öğrencilerinin sosyal destek düzeylerinden anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Aileden ve öğretmenlerden algılanan sosyal desteğin öğrencilerin akademik başarıları ile pozitif yönde ilişkili olduğu belirtilmektedir.

Bayram (1999) ergenlerin ruhsal belirtileri ile arkadaş ve ailelerinden algıladıkları sosyal destek ilişkilerini araştırmıştır. Araştırma bulguları, ergenlerin ruhsal belirti düzeylerinin arkadaş ve ailelerinden algıladıkları sosyal destekten etkilendiği, algılanan destek düzeyinin azalmasına bağlı olarak, ruhsal belirtilerin arttığı belirlenmiştir.

Özlale (1999) stresli yaşam olaylarının, sosyal desteğin ve denetim odağının üniversite öğrencilerinin depresyon düzeylerine etkisini ve sosyal destek algısının farklı kişilik yapılarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmıştır. Araştırmada, stresli yaşam olaylarının ve sosyal destek algısı yetersizliğinin depresyonu anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur. Ancak, stres ve sosyal destek etkileşimi, iç denetim odağı ve dış denetim odağına sahip öğrenciler için bulunamamıştır. Stresli

yaşam olayları ve sosyal desteğin birbirlerinden ve denetim odağından bağımsız olarak depresyon düzeyini etkilediklerini göstermiştir.

İlden (1999) geçiş dönemindeki ergenlerin kişilik özellikleri ve sosyal destek düzeylerinin kaygı ve akademik başarı üzerindeki rolünü araştırmıştır. Araştırma sonucunda, kızlardaki kaygıyı toplam sosyotropi ve düşük toplam sosyal destek puanları yordarken, erkeklerdeki kaygı, düşük başarı beklentisi, onaylanma kaygısı, aileden ve arkadaşlardan algılanan düşük sosyal destek ile yordanmıştır. Başarı beklentisi, düşük sosyotropik kişilik özelliği ve anne baba eğitiminin akademik başarıyı anlamlı olarak belirlediğini ortaya koymuştur.

Budak (1999) lise öğrencilerinde algılanan sosyal destek düzeyi ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, lise öğrencilerinin aile ve arkadaştan algıladıkları sosyal destek puanları arttıkça problem çözme becerileri puanlarının da arttığı, öğretmenlerden algılanan sosyal destek düzeyinin ise problem çözme becerileri üzerinde etkili olmadığı bulunmuştur.

Okanlı (1999) hemşirelik öğrencilerinin aile ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile kaygı düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmada, aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyi düştükçe, kaygı düzeylerinin yükseldiği görülmüştür. Öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek puanlarının; yaş, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne-babanın eğitimi, işi, ve ailenin aylık geliri gibi değişkenlere göre farklılaşmadığı bulunmuştur.

Taysi (2000) Ankara'daki çeşitli üniversitelerin, kız ve erkek öğrencilerinin aileden ve arkadaşlardan algıladıkları sosyal destek ve benlik-saygısı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucunda, aileden algılanan sosyal destek ölçeği puanlarıyla, benlik imgesi ölçeği aile ilişkileri alt ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı ve yüksek bir ilişki bulunmuştur. Arkadaşlardan algılanan sosyal destek ölçeği puanlarıyla, benlik imgesi ölçeğinin sosyal ilişkiler alt ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı yüksek bir ilişki bulunmuştur. Sonuçlar en fazla sosyal

destek algılanan kaynağın aile olduğunu göstermiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre sosyal destek (maddesel sosyal destek) algılamalarına daha fazla önem verdiklerini ortaya koymuştur.

Erim (2001) yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan 14-18 yaşlarındaki ergenlerin, benlik saygısı, depresyon ve yalnızlık düzeyleri ile sosyal destek sistemleri puanlarını karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda, yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin aileleri yanında yaşayan ergenlere göre daha yalnız ve daha depresif oldukları, benlik saygılarının daha düşük ve sosyal desteklerin de daha az olduğu bulunmuştur. Yalnızlık ve sosyal destek boyutlarında kız ve erkekler arasındaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Erdeğer (2001) lise öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin yalnızlık düzeyleri puanları arttıkça sosyal destek puanlarının düştüğü bulunmuştur. Öğrencilerin sosyal destek puanlarının anne ve babalarının eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Kız öğrencilerin sosyal destek düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Akademik başarı durumlarını iyi olarak algılayan öğrencilerin sosyal destek puanlarının ortalaması, akademik başarı durumlarını orta ve zayıf olarak algılayan öğrencilerin ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Akademik başarı durumlarını orta ve zayıf olarak algılayan öğrencilerin sosyal destek puanlarının ortalamaları arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır. Otoriter ve koruyucu tutum sergileyen ailelerden gelen öğrencilerin sosyal destek puanlarının ortalamaları arasında anlamlı fark görülmezken, demokratik tutuma sahip ailelerden gelen öğrencilerin sosyal destek puanlarının ortalaması, otoriter ve koruyucu ailelerden gelen öğrencilerin ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Arkadaşlık ilişkilerinden memnun olanların ASDÖ puanlarının ortalaması arkadaşlık ilişkilerinden kısmen memnun olan yada hiç memnun olmayan öğrencilerin ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kardeşleriyle ilişkilerinden memnun olan öğrencilerin ASDÖ puanlarının ortalaması, kardeşleriyle ilişkilerinden memnun olmayan öğrencilerin ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Şenel (2001) yetiştirme yurtlarında kalan öğrencilerin grup sorumlularından aldıkları desteği bazı değişkenler açısından araştırmıştır. Araştırma sonucunda, Yetiştirme yurtlarında kalan öğrencilerin cinsiyet, kendilerini yalnız hissetme, akademik başarı, sosyal etkinliklere katılma, grup sorumlusundan memnuniyet, özel sorunlarını paylaşma ile diğer grup sorumluları ile ilişkilerinde kendilerini rahat hissetme dereceleri değişkenlerine göre grup sorumlularından aldıkları destek düzeyleri manidar olarak farklı bulunmuştur.

Elmacı (2001) parçalanmış ve bütünlüğünü koruyan ailelerden gelen lise öğrencilerinin sosyal destek algılarının depresyon ve uyum düzeyi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmada algılanan sosyal destek düzeyi yükseldikçe öğrencilerin uyum düzeylerinin de yükseldiği, depresyon düzeylerinin ise düştüğü, algılanan sosyal destek ve uyum arasında doğrusal bir ilişki olduğu, depresyon ile ters yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bütünlüğünü koruyan aileye sahip ergenlerin, parçalanmış aileye sahip ergenlere göre, kişisel, sosyal ve genel uyum düzeylerinin parçalanmış aileye sahip ergenlerinkinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, araştırmada ileri sürüldüğü gibi hem parçalanmış hem de bütünlüğü bozulmamış ailelerden gelen öğrencilerin sosyal destek algı düzeylerinin uyum ve depresyon üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Yıldırım ve Ergene (2003) lise son sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının yordayıcısı olarak sınav kaygısı, boyun eğici davranışlar ve sosyal desteği araştırmışlardır. Araştırmanın bulgularına göre, aile desteği, boyun eğici davranışlar, öğretmen desteği ve sınav kaygısı değişkenleri akademik başarıyı anlamlı olarak yordamıştır, arkadaş desteği ise yordamamaktadır.

Aile, arkadaş, öğretmenler, kurumlar ve benzeri kaynaklardan algılanan sosyal desteğin ergen ve gençlerin başta mesleki gelişimleri olmak üzere, mesleki olgunlukları, mesleki kimlikleri, mesleki yetkinlik beklentileri, ve mesleki umuları üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar da yapılmıştır.

Blackburn (1986) aile, arkadaş ve öğretmenden algılanan üç çeşit sosyal desteğin üniversitedeki lisans öğrencilerinin mesleki kimlikleri ve mesleki olgunluk düzeyleri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda, kariyer planlaması için sağlanan sosyal destek çeşitleri öğrencilerin mesleki olgunluğunu ve mesleki kimliklerini anlamlı bir şekilde etkilememiştir. Düşük düzeydeki mesleki kimliğe sahip öğrenciler bu üç çeşit sosyal destekten eşit düzeyde yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Yüksek düzeyde mesleki kimliğe sahip öğrenciler ise daha çok arkadaşlarından algıladıkları sosyal destekten yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgular ileri sürüldüğü gibi aile, arkadaş ve öğretmenden algılanan sosyal desteğin mesleki kimlik ve mesleki olgunluk üzerinde olumlu etkiler yaptığını ortaya koymaktadır.

Burm (1992) boşanmış aileden gelen öğrenciler ve ailesi ile birlikte yaşayan öğrencilerin mesleki olgunluk ve aileden psikolojik olarak ayrılımlarında cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, ana-baba ile çatışma düzeyi ve aileden algılanan sosyal desteğin etkilerini araştırmıştır. Araştırmada bu iki grup öğrencinin mesleki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmamıştır. Boşanma sırasında öğrencinin yaşı, sosyoekonomik düzeyi, algılanan ebeveyn çatışma düzeyi, aileden algılanan sosyal destek düzeyinin öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri üzerinde etkili bulunmamıştır. Bunların yanı sıra aileden duygusal olarak ayrılma üzerinde her iki grubun üzerinde yaş etkili bulunmamıştır. Araştırmacı bu bulgulara dayanarak gençlerin mesleki olgunluklarında aileden algılanan sosyal desteğin ve ailedeki çatışma düzeyinin önemli rolü olduğunu önermektedir.

Middleton ve Loughhead (1993) ergenlerin kariyer gelişiminde ailenin etkisinin incelendiği bazı araştırmaların sonuçlarına dayanarak ergenlerin kariyer gelişimlerinde ana babaların oldukça önemli bir rolü olduğunu ve özellikle ergenlerle yapılacak kariyer danışma sürecinde onların ailelerinin desteğini almanın önemini vurgulayan bir model önermişlerdir.

Andersson (1997) Afrika kökenli Amerikalı erkek ergenlerin kariyer yetkinlik beklentilerini anlamak için başarı güdüsü, ebeveynlik ve arkadaş desteği

faktörlerini araştırmıştır. Araştırma sonucunda, kariyer yetkinlik beklentisi ile başarı arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Ailenin çocuk yetiştirme tarzının ve arkadaş desteğinin ergenlerin kariyer yetkinlik beklentileri üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Arkadaş desteği ve başarı motivasyonunun ebeveynlik stili tarafından etkilendiği görülmüştür. Arkadaş desteği başarı motivasyonu üzerinde önemli bir yordayıcı olarak görülmüştür. Ailenin katı kuralcı olması çocukların arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile kariyer beklentileri arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkilemiştir. Bu bulgular bireyin aile yapısının hem algıladığı sosyal destek hem de kariyer beklentileri üzerinde etkiler yaptığını göstermektedir.

Widlansky (1997) üniversite birinci sınıf öğrencilerinin stres düzeylerinde kariyer gelişimi, sosyal destek, ailesel bağlanma ve cinsiyetin etkilerini araştırmıştır. Mezun olduktan sonra çalışmayı düşünenlerin çalışmayı planlamayanlara göre stres düzeyleri anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Kariyer gelişimi, sosyal destek, ailesel bağlanma birlikte öğrencilerin stres düzeylerini anlamlı şekilde yordamıştır. Kız öğrencilerin sosyal destek kaynakları ve sosyal destek doyumları erkek öğrencilere göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Kız öğrencilerin duygusal olarak kendilerini ailelerine daha yakın hissettikleri ve ailelerinden aldıkları duygusal desteğin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Lapan, Hinkelman, Adam ve Turner (1999) kırsal bölgede yaşayan lise öğrencilerinin ana babalarından algıladıkları sosyal destek, kariyer ilgi ve değerleri, kariyer özyetkinlik beklentileri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma bulguları bu öğrencilerinin ana babalarından algıladığı sosyal desteğin kariyer ilgi ve değerlerinin, kariyer özyetkinlik beklentilerinin önemli bir yordayıcısı olduğunu göstermiştir.

Tucker (1999) ebeveyn, toplum, öğretmen ve bilgi teknolojileri, fen bilimleri müfredatının öğrencilerin kariyer yetkinlik beklentileri ve kariyer umuları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda, araştırma grubundaki öğrencilerin üçte birinin eğitim ve kariyer planları üzerinde öğretmenlerin etkisinin bulunduğu, üçte ikisinde ise bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Schnabel ve arkadaşları (2001) ABD ve Almanya'da yaşayan öğrencilerin eğitimsel seçimleri üzerindeki aile etkisini karşılaştırmışlardır. Araştırmada, iki ülkede de başarı bilgileri kariyer ile ilgili uygun kararlarda en güçlü yordayıcı olarak bulunmuştur. Aile geçmişi değişkeninin kariyer seçimi üzerinde ekstra bir yordayıcı olduğu, fakat öğrenme sürecinde bunun etkili olmadığı bulunmuştur. Varsayılan sosyal geçmiş etki sürecinin Amerikan okul sistemine göre Alman okul sistemi üzerinde daha fazla etkili olduğu bulunmuştur.

Poll (2003) 14-19 yaşlar arasındaki ortaokul ve lise öğrencilerinin kariyer karar verme yetkinlik beklentileri ile algıladıkları sosyal destek kaynakları ve tipleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma bulguları, öğrencilerin kariyer karar verme yetkinlik beklentileri ile sosyal destek tipleri (duygusal, araçsal, bilgisel ve yorumsal) arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmadığını göstermiştir. Ancak, öğrencilerin kariyer yetkinlik beklentileri ile algıladıkları sosyal destek kaynakları (ana-babalar, öğretmenler, sınıf arkadaşları ve yakın arkadaşları) arasında önemli düzeyde ilişkiler bulunmuştur. En yüksek düzeyde ilişki ise öğrencilerin kariyer yetkinlik beklentisi ile yakın arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek arasında bulunmuştur. Bu bulgu bu araştırmanın yapıldığı ABD kültüründe ergen öğrencilerin kariyer gelişimi ve seçimi ile ilgili sorunlarla karşılaştıklarında yada olağan durumlarda ailelerine göre arkadaş ve öğretmenlerinden daha fazla sosyal destek algıladıklarını göstermektedir.

Bu araştırmada ise yukarda özetlenen araştırmaların sonuçlarına dayanılarak meslek seçiminde önemli rolü olan mesleki olgunluk ile aile, arkadaş ve öğretmenden algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu araştırmada mesleki olgunluk ve algılanan sosyal destek üzerinde cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeyin etkileşimsel etkisinin de incelenmesi amaçlanmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları ve elde edilen verilerin istatistiksel analizi hakkında bilgi verilmiştir.

ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışmada varolan durumu betimleme amacıyla tarama modeli kullanılmıştır.

ARAŞTIRMA GRUBU

Bu araştırmanın bağımsız değişkenleri cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeydir. Araştırmaya katılacak öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemek için Sosyo-Ekonomik Düzey Ölçeği- SED (Bacanlı, 1997) kullanılmıştır. Ancak alt orta ve üst SED'lere dağılımları arasında karşılaştırmayı güçleştirecek büyük sayı farklarını önlemek için araştırmaya katılacak öğrencileri belirlerken Milli Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Genel Müdürlüğünden Ankara il sınırlarındaki düz liselerin sosyo-ekonomik düzeyleri ile ilgili bilgi de alınmıştır. Alınan bu bilgilere dayanarak araştırmaya katılacak öğrenciler Keçiören İlçesi Kanuni Lisesi (orta sosyo-ekonomik düzey), Aydınlık Evler Lisesi (Orta sosyo-ekonomik düzey), Mamak İlçesi Abidinpaşa Lisesi (alt sosyo-ekonomik düzey), Başkent Lisesi (alt-orta sosyo-ekonomik düzey), Çankaya İlçesi Ayrancı Lisesi (üst sosyo-ekonomik düzey), Deneme Lisesi (üst sosyo-ekonomik düzey), Cumhuriyet Lisesi (üst sosyo-ekonomik düzey)'ne devam eden öğrencilerden belirlenmiştir. Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünden araştırma izni alınmıştır. Adları verilen liselerden okul

yöneticilerinin ölçek uygulamasına izin verdiği uygulama günü sınıfında bulunan toplam 918 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere uygulanan ölçme araçlarının değerlendirilmesi sonucunda veri kaybı olması nedeniyle araştırma grubu 889 öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrencilere veri toplama araçları araştırmacının kendisi tarafından uygulanmıştır. Araştırma grubundaki öğrencilerin okul ve sınıf düzeylerine göre dağılımları ve yüzdeleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo-1
Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Okul ve sınıf Düzeylerine Göre
Dağılımları ve yüzdeleri

	SINIF DÜZEYLERİ							
	LİSE I		LİSE II		LİSE III		TOPLAM	
OKULLAR	n	%	n	%	N	%	n	%
Ayrancı Lisesi	37	4,16	27	3,03	45	5,06	109	12,3
Deneme Lisesi	39	4,27	63	7,08	31	3,48	132	14,8
Cumhuriyet Lisesi	42	4,72	29	3,26	46	5,17	117	13,1
Başkent Lisesi	49	5,63	36	4,17	82	9	167	18,8
Abidinpaşa Lisesi	51	5,85	45	4,95	47	5,29	143	16,1
Aydınlık Evler Lisesi	30	3,38	22	2,59	26	2,93	79	8,9
Kanuni Lisesi	38	4,28	104	11,70	-	-	142	16
TOPLAM	286	32,29	326	36,78	277	30,93	889	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırma grubundaki öğrencilerden 287’si (%32,29) lise I. sınıfta, 327’si (%36,78) lise II. sınıfta ve 275’i (%30,93) lise III. sınıfta öğrenim gören öğrencilerdir.

Araştırma grubundaki öğrencilerin okul ve cinsiyetlerine göre dağılımları ve yüzdeleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo-2
Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Okul ve Cinsiyete Göre Dağılım ve Yüzdeleri

OKULLAR	Cinsiyet					
	KIZ		ERKEK		TOPLAM	
	n	%	N	%	n	%
Ayrancı Lisesi	56	51,4	53	48,6	109	100
Deneme Lisesi	63	47,7	69	52,3	132	100
Cumhuriyet Lisesi	58	49,6	59	50,4	117	100
Başkent Lisesi	90	53,9	77	46,1	167	100
Abidinpaşa Lisesi	95	66,4	48	33,6	143	100
Aydınlık Evler Lisesi	36	46,2	42	53,8	78	100
Kanuni Lisesi	57	39,9	86	60,1	143	100
TOPLAM	455	51,1	434	48,9	889	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırma grubundaki öğrencilerden 455 kız (51,1) ve 434 (48,9)’ü ise erkek öğrencidir.

Araştırma grubunu oluşturan 889 öğrenciden 8 öğrencinin SED alt ölçeğinde veri kaybı olduğundan SED değişkeninin ele alındığı alt problemlere ilişkin istatistiksel işlemler 881 öğrenci üzerinden yapılmıştır.

Araştırma grubundaki kız ve erkek öğrencilerin SED(Bacanlı, 1997) ölçeğine verdikleri cevaplara göre dağılımları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3.
Araştırma Grubundaki Kız ve Erkek Öğrencilerin SED' e Göre
Dağılımları

SED ÖLÇEĞİ	CİNSİYET	
	KIZ	ERKEK
Alt	128	115
Orta	234	217
Üst	89	98
Toplam	451	430

Tablo 3'te görüldüğü üzere araştırma grubundaki 451 kız öğrenciden 128'i alt 234'ü orta 89'u ise üst sosyo-ekonomik düzey aileden geldiklerini belirtmişlerdir. 430 erkek öğrenciden 115'i alt 217'si orta 98'i üst sosyo-ekonomik düzey aileden geldiklerini belirtmişlerdir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan ölçme araçları; Mesleki Olgunluk Ölçeği (Kuzgun ve . Bacanlı, 1996; 2005). Algılanan Sosyal destek Ölçeği (Yıldırım, 1997) ve Sosyo-Ekonomik Düzey Ölçeği (Bacanlı, 1997) dir.

Mesleki Olgunluk Ölçeği (MOÖ)

Mesleki Olgunluk Ölçeği, lise öğrencilerinin (14-18 yaşlar arasındaki) mesleki olgunluk düzeylerini ölçmek amacı ile Kuzgun ve Bacanlı (1996; 2005)

tarafından geliştirilmiştir. Ölçek öğrencilerin kendileri tarafından puanlanıp yorumlanabilecek şekilde hazırlanmıştır.

MOÖ Super'in (1957) benlik kavramı kuramına dayanılarak geliştirilmiştir. Bunun için Super ve Overstreet (1960) tarafından belirlenmiş olan "bir mesleki tercihi billurlaştırma" mesleki gelişim görevinin kazanılması için gereken 11 mesleki tutum ve davranıştan 8'ini ölçebilecek maddeler Kuzgun tarafından geliştirilmiştir (Kuzgun ve Bacanlı, 1996).

Mesleki Olgunluk Ölçeği'nin Güvenirliği

MOÖ'nin güvenirlilik çalışması iç tutarlılık ve kararlılık katsayıları hesaplanarak yapılmıştır. Lise 1, 2 ve 3. sınıf öğrencilerinin ölçekten aldığı puanlar üzerinden hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı $\alpha = 0.89$ bulunmuştur. Ölçeğin kararlılık katsayısı testin tekrarı yöntemi ile hesaplanmıştır. Bu amaçla 50 lise öğrencisine 5 hafta ara ile ölçek iki kez uygulanmıştır. Kararlılık katsayısı 0.82 bulunmuştur. Bu güvenirlilik katsayılarının mesleki tutum ve davranışları ölçmek için yeterli olduğu kanısına varılmıştır (Kuzgun ve Bacanlı 2005).

Mesleki Olgunluk Ölçeği'nin Geçerliği

MOÖ'nin geçerlik çalışması üç şekilde yapılmıştır (Kuzgun ve Bacanlı 2005). Yapılan geçerlik çalışmaları aşağıda verilmiştir;

1. Akademik yetenek düzeyi ile mesleki olgunluk düzeyinin birbirleriyle doğru pozitif yönde ilişkili olduğu düşüncesine dayanılarak, öğrencilerin MOÖ'nden aldıkları puanların akademik yetenek ile ilişkisine bakılmıştır. Akademik yetenek düzeyi yüksek olan öğrencilerin matematik kolunu seçme olasılıklarının daha yüksek olacağı düşünüldüğü için matematik ve edebiyat kolu öğrencilerinin MOÖ'nden aldıkları puanlar karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda, matematik kolu ile edebiyat kolu öğrencilerinin mesleki olgunluk puanı ortalamaları arasında matematik kolu öğrencilerinin lehine .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu

bulgulara ek olarak, ÖSS ve ÖYS'nden alınan puanların akademik yeteneğin bir göstergesi olduğu görüşüne dayanılarak, aynı öğrencilerin ÖSS'den aldıkları puanlar ile MOÖ'nden aldıkları puanlar arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda, öğrencilerin ÖSS puanları ile MOÖ puanları arasındaki korelasyon katsayısı ($r = 0.39$, $p.01$) bulunmuştur. Bu iki bulguya dayanılarak ölçeğin akademik yetenek düzeyi ve mesleki olgunluk düzeyi farklı olan iki grubu ayırt edebildiği sonucuna varılmıştır.

2. Öğrenim görülen sınıf düzeyinin mesleki olgunluk düzeyini etkileyebileceği görüşünden yola çıkılarak, ortaokul 3. sınıf ile lise 3. sınıflarda okuyan öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarının ortalamaları arasındaki fark t testi ile kontrol edilmiştir, t testi sonucunda ($t = 3.63$) iki grubun puan ortalamaları arasındaki fark 0.005 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Elde edilen bu bulgu, ölçeğin mesleki olgunluk düzeyini ölçebildiğinin göstergesi olarak kabul edilmiştir.

3. MOÖ'nin sosyal beğenirlik faktöründen ne derece etkilendiğini araştırmak için, lise son sınıf öğrencilerine MOÖ ile Sosyal Beğenirlik Ölçeği (Kozan 1983) uygulanmış ve her iki ölçekten alınan puanlar arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır. İki ölçek puanları arasındaki korelasyon ($r = 0.01$) anlamlı bulunmamıştır. Elde edilen bu bulgu, MOÖ puanlarının sosyal beğenirlik faktöründen etkilenmeden öğrencilerin meslekî olgunluk düzeylerini gerçeğe yakın olarak belirlediğini göstermektedir.

Mesleki Olgunluk Ölçeği'nin Puanlanması

MOÖ, beşli derecelmeli Likert tipi ve 40 maddeden oluşan bir ölçektir. Maddeler; "Bana hiç uygun değil", "Bana pek uygun değil", "Bana biraz uygun", "Bana uygun" ve "Bana çok uygun" şeklinde cevaplanmaktadır. Maddelerin tümüne ilişkin sayısal değerler 1-2-3-4-5 şeklindedir. Ölçekteki maddelerden 19'u olumlu 21'i olumsuz ifadede oluşmaktadır. Olumlu ifadeler doğrudan olumsuz ifadeler ise tersine değerlerdirilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan mesleki olgunluk

düzeyinin yüksek olduğunu, düşük puan ise mesleki olgunluk düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir.

MOÖ'nün ayrıca Ankara ilinin çeşitli ilçelerindeki akademik ve meslek liselerinde okuyan, alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen 1248 kız ve 1256 erkek öğrenci üzerinde norm çalışmaları yapılmıştır. bu öğrencilerin aldıkları ham puanlar yüzdelik puanlar çevrilmiştir. Böylece ölçekten araştırmalar dahil uygulamalarda da kullanılması sağlanmıştır (Kuzgun ve Bacanlı, 2005).

Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ)

Bu araştırmada öğrencilerin arkadaş, aile ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeylerini belirlemek için Yıldırım (1997) tarafından geliştirilmiş olan özgün Türkçe Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ) kullanılmıştır. Ülkemiz Lise öğrencileri üzerinde geliştirilen ASDÖ 26 maddeden oluşmaktadır. Tepkiler 3'lü derecelendirme biçiminde olup, likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin puanlanması ise "Hiç uygun değil= 1; kısmen uygun = 2, oldukça uygun= 3" şeklindedir. ASDÖ' den alınabilecek puanlar 26 ile 78 arasında değişmektedir. ASDÖ bireyin ailesinden, akraba arkadaş, öğretmen, kurum ve kuruluşlarıyla içinde yaşadığı toplumdan algıladığı sosyal destek düzeyini ölçen 5 alt ölçeği bulunmaktadır. Her alt ölçek kendi içinde puanlanabildiği gibi, elde edilen puanların toplanmasıyla bireyin genel sosyal destek düzeyine ilişkin bir tek puan da elde edilmektedir.

Bu araştırmada yukarıda da belirtildiği gibi lise öğrencilerinin ASDÖ'nin aile, arkadaş ve öğretmenden algılanan sosyal desteği ölçen 3 alt ölçeği kullanılmıştır. Bunun yanı sıra bu öğrencilerin bu üç alt ölçekten aldıkları toplam (genel) sosyal destek düzeyleri de ölçülmüştür. Bu nedenle araştırmada genel sosyal destek düzeyi ifadesi bu üç alt ölçekten alınan toplam sosyal destek puanını ifade etmektedir.

ASDÖ' nün güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ölçeğin tümü için .93; aile (Aİ) =.79; akraba (AK) =.76 arkadaş (AR) .74 ; öğretmen (ÖĞ) =.75 ve toplum

için (T) =80 olarak bulunmuştur. Elde edilen iç tutarlılık katsayıları ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermiştir.

ASDÖ' nün yapı geçerliği yukarıda anlatıldığı gibi Faktör analizi incelemesiyle yapılmıştır. Diğer geçerlik çalışması için ASDÖ'nün elde edilen puanlar ile benzer ölçeklerden elde edilen puanlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. ASDÖ' den elde edilen puanlarla Harter' in geliştirdiği Çocuklar ve Gençler için Sosyal Destek Ölçeği (ÇGSDÖ) nden elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayısı "Pearson Korelasyon Katsayısı" hesaplanarak bulunmuştur. İki ölçeğin toplam puanları arasında .69 korelasyon bulunmuştur. ASDÖ'nün, Aile ile ÇGSDÖ'nün Ana baba alt ölçekleri arasında .55 ASDÖ'nün Arkadaş ile ÇGSDÖ'nün sınıf arkadaşı arasında .56 ve ASDÖ'nün ve ÇGSDÖ'nün Öğretmen alt ölçekleri arasında ise .78 korelasyon bulunmuştur. Akraba ve Toplum desteği alt ölçeklerini alt ölçekler düzeyinde karşılaştırmak mümkün olmamıştır. ASDÖ ve ÇGSD'nün toplam puanları arasında ise .69 korelasyon katsayısı bulunmuştur. ASDÖ ve ÇGSDÖ'den elde edilen gerek alt ölçek puanları gerekse toplam puanlar arasındaki bu korelasyon katsayıları da ASDÖ'nün benzer ölçekler geçerliğinin kanıtı olarak kabul edilmiştir.

Sosyo-Ekonomik Düzey Ölçeği

Araştırma grubundaki öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemek için Bacanlı (1997) tarafından geliştirilmiş olan sosyo-ekonomik düzey ölçeği (SED) kullanılmıştır. SED ölçeği 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki bazı maddeler içinde yaşanan zamana göre değişikliğe uğratılabilecek yapıda geliştirilmiştir. Bu maddelerin 11' inde işaretlenen seçeneğin puanı bulunmakta. 12. soruya ise oturulan evdeki eşya sayısına göre puan verilmektedir. SED Ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır. 24 kişilik bir öğrenci grubundan elde edilen iç tutarlılık katsayısı .73' tür; bir ölçüde açık uçlu soru niteliği taşıyan 12. Soru dışarıda bırakıldığında ise bu katsayı .75'e çıkmaktadır. Buna göre ölçekteki maddelerin ortak varyansı %50 civarındadır 542 kişiden elde edilen

ortalama 32.99, standart sapma 6.74, ranj ise 17-58 dir. Alınabilecek en düşük puan 12, en yüksek puan ise 56'dır (Bacanlı, 1997).

Ölçeğin bu araştırmada kullanılması amacıyla ölçeği geliştiren uzmandan izin alınarak uzmanın önerileri doğrultusunda günümüz şartlarına uygun olmasını sağlamak için ölçekteki 4 madde çıkarılmış ve bazı maddelerin ifadelerinde değişiklikler yapılmış ve bu araştırmada 8 maddelik SED ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin madde sayısı 12'den 8 e düşürülmüştür. Bu maddelerin 7'sinde işaretlenen seçeneğin puanı bulunmaktadır. 8. soruda ise kaç eşya varsa o kadar puan verilmektedir. Bu araştırmada 881 öğrenciden elde edilen ortalama 19.36 standart sapma 2.468 ranj ise 18 (8-26). Alınabilecek en düşük puan 7 en yüksek puan ise 8. soru hariç 29 dur. 8. sorudaki evdeki eşya sayısına göre alınabilecek en yüksek puan değişebilmektedir.

Bu araştırmada önce alt, orta ve üst SED'deki öğrenci sayılarını belirlemek için n:881 öğrencinin SED ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması (X):23 ve ss: 4.17 hesaplanmıştır. Sonra ortalama bir standart sapma yukarda ve bir standart sapma aşağıda puan alan yani $(23+4.17: 27.17 \approx) 27$ ve $(23-4.17: 18.83 \approx) 19$ aralığında puan alan öğrenciler orta SED'i oluşturdular ki bunların sayısı 451 bulunmuştur. Alt SED ise $18.83 \approx 19$ ve aşağısında puan alan yani 243 öğrenciden oluşmuştur. Üst SED ise $27.17 \approx 27$ ve yukarısında puan alan yani 187 öğrenciden oluşmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde ilk aşamada öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemek için SED ölçeğine verilen cevaplar değerlendirilmiştir. Ancak SED ölçeğine verilen puanlar sürekli değişkendir. Bu sürekli değişken sosyo-ekonomik düzey alt, orta ve üst olmak üzere alınan puanlara göre süreksiz hale getirilmiştir. Mesleki Olgunluk Ölçeğinin 40 maddesine verilen cevapların puanlanması sonrasında elde edilen toplam ham puan üzerinden veriler analiz edilmiştir. Algılanan Soysal Destek Ölçeğinin 3 alt ölçeği kullanılarak 3 farklı puan elde

edilmiştir. Bu 3 alt ölçeğin puanlarının toplamından ise Algılanan Genel Sosyal Destek puanı elde edilmiştir.

Veriler SPSS 10.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma grubundaki öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyi puanları, sosyal destek puan ortalamaları ve standart sapmaları cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine göre tablolar haline getirilmiştir.

Öğrencilerin mesleki olgunluk ve aile, arkadaş ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek puanları üzerinde cinsiyet(kız ve erkek) ve sosyo-ekonomik düzey (alt, orta, üst)in temel etkilerini ve ortak etkisini eş zamanlı olarak test etmek için ilişkisiz ölçümler için önerilen iki faktörlü ANOVA kullanılmıştır. Bu tür ANOVA'da gözlemlerdeki denek sayılarının eşit olmadığı çalışmalarda klasik deneysel yaklaşımın kullanılması önerilir. Bu araştırmanın deseni ise faktörlerin düzeyleri temel alınarak, örneğin birinci faktör iki(kız ve erkek) ikinci faktör ise üç (alt, orta, ve üst sosyo-ekonomik) düzeyden oluştuğu için, 2x3'lük bir gruplar arası faktöryel desen kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2002; 51-62). Varyans analizi sonucunda elde edilen F değerinin anlamlı bulunduğu durumlarda bu farkın hangi cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeyden kaynaklandığını bulmak amacıyla varyans analizi sonrası yapılan ve grupların 2'şerli olarak karşılaştırıldığı "Sheffe Testi" kullanılmıştır.

Mesleki olgunluk ve sosyal destek puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Momentler Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır (Karasar, 1998: 243).

Bu çalışmada hipotezler $\alpha:0.05$ anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın Hipotezlerini test etmek amacıyla toplanan verilerin istatistiksel analizi sonucu elde edilen bulgulara hipotez sırasına göre yer verilmiştir.

1. “Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Genel (Aile, Arkadaş, Öğretmenden Algıladıkları) Sosyal Destek Düzeyleri Arasında Anlamlı İlişki Vardır” Hipotezine İlişkin Bulgular:

Araştırma grubundaki lise öğrencilerinin mesleki olgunluk ve genel (aile, arkadaş ve öğretmenden algıladıkları) sosyal destek puanlarına ilişkin ortalama standart sapma, ve N değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo-4’te sunulmuştur.

Tablo-4. Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk ve Genel (Aile, Arkadaş ve öğretmenden Algıladıkları) Sosyal Destek Puanlarına İlişkin Betimsel Veriler

Ölçekler	N	$\bar{X}$	ss
Mesleki Olgunluk	857	141.10	17.602
Aileden Algılanan Sosyal Destek	834	68.15	9.113
Arkadastan Algılanan Sosyal Destek	823	65.49	8.921
Oğretmenden Algılanan Sosyal Destek	811	54.28	10.277
Algılanan Genel Sosyal Destek	807	62.64	6.901

Tablo-4 incelendiğinde araştırma grubundaki öğrencilerin; mesleki olgunluk puanlarının ortalaması 141.10(ss= 17.60), aileden algıladıkları sosyal destek puanlarının ortalaması 68.15(ss= 9.11), arkadaştan algıladıkları sosyal destek puanlarının ortalaması 65.49(ss=8.92), öğretmenden algıladıkları sosyal destek puanlarının ortalaması 54.28(ss=10.28), ve algılanan genel sosyal destek puanlarının ortalaması 62.64(ss= 6.90)dır.

Araştırma grubundaki lise öğrencilerinin mesleki olgunluk ve genel (aile, arkadaş ve öğretmenden algıladıkları) sosyal destek puanları arasındaki korelasyonlar Tablo-5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk ve Genel (Aile, Arkadaş ve Öğretmenden Algıladıkları) Sosyal Destek Puanları Arasındaki Korelasyonlar

		Mesleki Olgunluk	Aileden Algılanan Sosyal Destek	Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek	Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek
Aileden Algılanan Sosyal Destek	R	.28**			
	P	.001			
	N	815			
Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek	R	.22**	.40**		
	P	.001	.001		
	N	806	819		
Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek	R	.26**	.32**	.19**	
	P	.001	.001	.001	
	N	794	808	809	
Algılanan Genel Sosyal Destek	R	.35**	.77**	.70**	.72**
	P	.001	.001	.001	.001
	N	791	807	807	807

** $p < .001$

Tablo-5 incelendiğinde öğrencilerin mesleki olgunluk puanı ve algılanan genel sosyal destek puanı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.35$, $p<.001$). Bu bulgu öğrencilerin mesleki olgunluk puanları ve genel (aile, arkadaş ve öğretmenlerinden algıladıkları) sosyal destek puanları yükseldikçe mesleki olgunluk puanlarının da yükseldiğini göstermektedir. Bu bulgu araştırmanın birinci hipotezini desteklemektedir.

2. “Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Ailelerinden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasında Anlamlı İlişki Vardır” Hipotezine İlişkin Bulgular:

Tablo-5 incelendiğinde öğrencilerin mesleki olgunluk ve aileden algılanan sosyal destek puanları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.28$, $p<.001$). Bu bulgu öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek puanları yükseldikçe mesleki olgunluk puanlarının da yükseldiğini göstermektedir. Bu bulgu araştırmanın ikinci hipotezini desteklemektedir.

3. “Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Arkadaşlarından Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasında Anlamlı İlişki Vardır” Hipotezine İlişkin Bulgular:

Tablo-5 incelendiğinde öğrencilerin mesleki olgunluk ve arkadaştan algılanan sosyal destek puanları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.22$, $p<.001$). Bu bulgu öğrencilerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek puanları yükseldikçe mesleki olgunluk puanlarının da yükseldiğini göstermektedir. Bu bulgu araştırmanın üçüncü hipotezini desteklemektedir.

4. “Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Öğretmenlerinden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasında Anlamlı İlişki Vardır” Hipotezine İlişkin Bulgular:

Tablo-5 incelendiğinde öğrencilerin mesleki olgunluk ve öğretmenden algılanan sosyal destek puanları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.26$, $p<.001$). Bu bulgu öğrencilerin öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek puanları yükseldikçe mesleki olgunluk puanlarının da yükseldiğini göstermektedir. Bu bulgu araştırmanın dördüncü hipotezini desteklemektedir.

5. “Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Puanları Cinsiyetlerinin ve SED’lerinin (Alt, Orta ve Üst) Temel ve Ortak Etkilerine Bağlı Olarak Anlamlı Bir Farklılık Göstermektedir” Hipotezine İlişkin Bulgular:

Araştırma grubundaki lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanlarının cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre ortalamaları, standart sapmaları, N değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo-6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Betimsel İstatistikleri

Cinsiyet	SED	$\bar{X}$	S	N
Kız	Alt	142.02	18.923	127
	Orta	144.10	16.807	229
	Üst	143.16	18.069	85
	Toplam	143.32	17.665	441
Erkek	Alt	137.73	16.152	110
	Orta	139.00	17.114	207
	Üst	138.72	18.714	93
	Toplam	138.59	17.208	410
Toplam	Alt	140.03	17.784	237
	Orta	141.68	17.125	436
	Üst	140.84	18.491	178
	Toplam	141.04	17.596	851

Tablo-6 incelendiğinde kızların mesleki olgunluk puanlarının ortalaması ($\bar{X}$)=143.32, erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=138.36’dır. Benzer bulgulara kız ve erkeklerin

mesleki olgunluk puanlarının sosyo-ekonomik düzeylerine göre dağılımında da rastlanmaktadır. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ortalaması ($\bar{X}$)=142.02, erkeklerin ortalaması da ($\bar{X}$)=137.73'dır. Orta sosyo-ekonomik düzeydeki kızları ortalaması ($\bar{X}$)=144.10, erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=139.00'dır ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ortalaması ($\bar{X}$)=143.16, erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=138.72'dır.

Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanlarının cinsiyetlerine ve sosyo-ekonomik düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo-7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Puanlarının İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
CİNSİYET	4768.94	1	4768.94	15.62	.000
SED	442.41	2	221.20	.73	.485
CİNSİYET * SED	29.99	2	15.00	.05	.952
Hata	257936.86	845	305.25		
Toplam	263161.39	850			

Tablo-7 incelendiğinde; araştırma grubundaki kız öğrencilerin mesleki olgunluk puanı ($\bar{X}$ = 143.32), erkek öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarından ($\bar{X}$ =138.59) daha yüksektir. Kız ve erkek öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarına uygulanan çift

yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; kız ve erkeklerin mesleki olgunluk puanları arasındaki farka ilişkin F değeri anlamlı bulunmuştur, $F(1-845)=15.623$, $p<.001$. Bu bulgu, öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri üzerinde cinsiyetin kızlar lehine önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Araştırma grubundaki alt sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin mesleki olgunluk puanı ($\bar{X}=140.03$), orta sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin mesleki olgunluk puanı ($\bar{X}=141.68$), üst sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin mesleki olgunluk puanı ($\bar{X}=140.84$)'dir. Sosyo-ekonomik düzeye göre öğrencilerin mesleki olgunluk puanları arasındaki farka ilişkin F değeri anlamlı bulunmamıştır, $F(2-845)=.725$, $p>.05$. Bu bulgu; öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri üzerinde sosyo-ekonomik düzeyin anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisine ilişkin F değeri de anlamlı bulunmamıştır, $F(2-845)=.049$, $p>.05$. Başka bir anlatımla, alt, orta, üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyi puanlarının, cinsiyete; kızların ve erkeklerin mesleki olgunluk puanlarının ise sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermediği görülmektedir. Bu bulgulara göre araştırmanın beşinci hipotezi desteklenmemiştir.

6. “Lise Öğrencilerinin Ailelerinden Algıladıkları Sosyal Destek Puanları Cinsiyetlerinin ve SED’lerinin (Alt, Orta ve Üst) Temel ve Ortak Etkilerine Bağlı Olarak Anlamlı Bir Farklılık Göstermektedir” Hipotezine İlişkin Bulgular:

Araştırma grubundaki lise öğrencilerinin aileden algılanan sosyal destek puanlarının cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre ortalamaları, standart sapmaları, N değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo-8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Lise Öğrencilerinin Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Betimsel İstatistikleri

Cinsiyet	SED	$\bar{X}$	S	N
Kız	Alt	67.30	9.628	123
	Orta	68.60	9.231	222
	Üst	69.11	8.940	80
	Toplam	68.32	9.298	425
Erkek	Alt	67.43	8.567	112
	Orta	67.29	9.581	201
	Üst	70.13	7.595	90
	Toplam	67.97	8.948	403
Toplam	Alt	67.36	9.119	235
	Orta	67.98	9.411	423
	Üst	69.65	8.246	170
	Toplam	68.15	9.125	828

Tablo-8 incelendiğinde; araştırma grubundaki kızların aileden algıladıkları sosyal destek puanlarının ortalaması ($\bar{X}$)=68.32 ve erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=67.97'dir. Kız ve erkeklerin aileden algıladıkları sosyal destek puanları ortalamalarının sosyo-ekonomik düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde; alt sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ortalaması ($\bar{X}$)=67.30 iken erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=67.43'dir. Orta sosyo-ekonomik düzeydeki kızları ortalaması ($\bar{X}$)=68.60, erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=67.29 ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ortalaması ($\bar{X}$)=69.11 ve erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=70.13'tür.

Lise öğrencilerinin aileden algıladıkları sosyal destek puanlarının cinsiyetlerine ve sosyo-ekonomik düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo-9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Lise Öğrencilerinin Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
CİNSİYET	37.06	1	37.06	.45	.504
SED	552.78	2	276.39	3.34	.036
CİNSİYET * SED	189.08	2	94.54	1.14	.320
Hata	68096.49	822	82.84		
Toplam	68864.73	827			

Tablo-9 incelendiğinde; araştırma grubundaki kız öğrencilerin aileden algılanan sosyal destek puanı ($\bar{X}=68.32$), erkek öğrencilerin aileden algılanan sosyal destek puanları ise ($\bar{X}=67.97$)'dir. Kız ve erkek öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek puanlarına uygulanan çift yönlü varyans analizi sonuçlarına göre kız ve erkeklerin aileden algıladıkları sosyal destek puanları arasındaki farka ilişkin F değeri anlamlı bulunmamıştır, $F(1-822)=.447$, $p>.05$. Bu bulgu; öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek üzerinde cinsiyetin önemli bir etken olmadığını göstermektedir. Araştırma grubundaki alt sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal

destek puanları ($\bar{X}=67.36$), orta sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek puanları ($\bar{X}=67.98$), üst sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek puanları ($\bar{X}=69.65$)'dir. Sosyo-ekonomik düzeye göre öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek puanları arasındaki farka ilişkin F değeri de anlamlı bulunmamıştır, $F(2-822)=3.336$, $p>.05$. Bu bulgu; öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek düzeyleri üzerinde sosyo-ekonomik düzeyin anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisine ilişkin F değeri de anlamlı bulunmamıştır, $F(2-822)=1.141$, $p>.05$. Başka bir anlatımla, alt, orta, üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin aileden algılanan sosyal destek puanlarının cinsiyete; kızların ve erkeklerin aileden algılanan sosyal destek puanlarının ise sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermediği görülmektedir. Bu bulgulara göre araştırmanın altıncı hipotezi desteklenmemiştir.

7. “Lise Öğrencilerinin Arkadaşlarından Algıladıkları Sosyal Destek Puanları Cinsiyetlerinin ve SED’lerinin (Alt, Orta ve Üst) Temel ve Ortak Etkilerine Bağlı Olarak Anlamlı Bir Farklılık Göstermektedir” Hipotezine İlişkin Bulgular:

Araştırma grubundaki lise öğrencilerinin arkadaşlarından algılanan sosyal destek puanlarının cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre ortalamaları, standart sapmaları, N değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo-10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Lise Öğrencilerinin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Betimsel İstatistikleri

Cinsiyet	SED	$\bar{X}$	S	N
Kız	Alt	65.31	9.561	123
	Orta	67.67	8.483	222
	Üst	70.10	6.912	78
	Toplam	67.43	8.689	423
Erkek	Alt	61.67	8.786	106
	Orta	63.35	8.777	199
	Üst	65.58	8.210	89
	Toplam	63.40	8.742	394
Toplam	Alt	63.62	9.369	229
	Orta	65.63	8.880	421
	Üst	67.69	7.938	167
	Toplam	65.49	8.939	817

Tablo-10 incelendiğinde araştırma grubundaki kızların arkadaşlarından algılanan sosyal destek puanlarının ortalaması ($\bar{X}$)=67.43 ve erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=63.40'dır. Benzer bulgulara kız ve erkeklerin arkadaşlarından algılanan sosyal destek puanlarının sosyo-ekonomik düzeylerine göre dağılımında da rastlanmaktadır. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ortalaması ($\bar{X}$)=65.31 iken erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=61.67'dir. Orta sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ortalaması ($\bar{X}$)=67.67 ve erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=63.35'dir. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ortalaması ($\bar{X}$)=70.10 iken erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=65.58'dir.

Lise öğrencilerinin arkadaşan algıladıkları sosyal destek puanlarının cinsiyetlerine ve sosyo-ekonomik düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo-11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Lise Öğrencilerinin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
CİNSİYET	3541.42	1	3541.42	47.85	.001
SED	1842.31	2	921.15	12.45	.001
CİNSİYET * SED	23.59	2	11.80	.16	.853
Hata	60024.57	811	74.01		
Toplam	65206.14	816			

*1= alt; 2=orta; 3=üst

Tablo-11 incelendiğinde araştırma grubundaki kız öğrencilerin arkadaşan algılanan sosyal destek puanları ($\bar{X}=67.43$), erkek öğrencilerin arkadaşan algılanan sosyal destek puanları ise ($\bar{X}=63.40$)’dir. Kız ve erkek öğrencilerin arkadaşan algılanan sosyal destek puanlarına uygulanan çift yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; kız ve erkeklerin arkadaşlarından algılanan sosyal destek puanları arasındaki farka ilişkin F değeri anlamlı bulunmuştur, $F(1-811)=47.849$, $p<.001$. Bu bulgu, öğrencilerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek üzerinde cinsiyetin kız öğrenciler lehine önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Araştırma grubundaki alt sosyo-ekonomik

düzeye sahip öğrencilerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek puanları ($\bar{X}=63.62$), orta sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek puanları ($\bar{X}=65.63$), üst sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek puanları ($\bar{X}=67.69$)’dur. Sosyo ekonomik düzeye göre öğrencilerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek puanları arasındaki farka ilişkin F değeri anlamlı bulunmuştur, $F(2-811)=12.446$, $p<.001$. Bu bulgu; öğrencilerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyleri üzerinde sosyo-ekonomik düzeyin anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. SED’deki gözlenen puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla scheffe testi yapılmış ve sonuçlar Tablo-12’de gösterilmiştir.

Tablo 12 Lise Öğrencilerinin SED’e göre Arkadaşlarından Algıladıkları Sosyal Destek Puanlarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

SED	Alt	Orta	Üst
Alt		-2,00*	-4,07*
Orta			
Üst		-2,07*	

* $p<.05$

Tablo 12’de Scheffe testi sonucunda alt SED’deki öğrencilerin puan ortalaması ($\bar{X}$): 63.62 ve orta SED’deki öğrencilerin puan ortalaması ($\bar{X}$): 65.63 arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Alt SED’deki öğrencilerin puan ortalaması ($\bar{X}$): 63.62 ile üst SED’deki öğrencilerin puan ortalaması

($\bar{X}$): 67.69 arasında ve orta SED'deki öğrencilerin puan ortalaması ($\bar{X}$): 65.63 ile üst SED'deki öğrencilerin puan ortalaması ($\bar{X}$): 67.69 arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir. Üst SED'deki öğrencilerin arkadaştan algıladıkları sosyal destek puan ortalamaları, orta SED'deki öğrencilerden ve üst SED'deki öğrencilerin arkadaştan algıladıkları sosyal destek puan ortalamaları, alt SED'deki öğrencilerden daha yüksektir. Orta SED'deki öğrencilerin arkadaştan algıladıkları sosyal destek puan ortalamaları ise alt SED'deki öğrencilerden daha yüksektir. Bu farklara ilişkin tüm değerler sırasıyla (-2.07, -2.00; -4.07) $p < .05$ düzeyinde anlamlıdır.

Öğrencilerin arkadaştan algıladıkları sosyal destek üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisine ilişkin F değeri anlamlı bulunmamıştır, $F(2-811) = .159$, $p > .05$. Başka bir anlatımla, alt, orta, üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin arkadaştan algılanan sosyal destek puanlarının cinsiyete; kızların ve erkeklerin arkadaştan algılanan sosyal destek puanlarının ise sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermediği görülmektedir. Bu bulgulara göre araştırmanın yedinci hipotezi desteklenmemiştir.

8. “Lise Öğrencilerinin Öğretmenlerinden Algıladıkları Sosyal Destek Puanları Cinsiyetlerinin ve SED’lerinin (Alt, Orta ve Üst) Temel ve Ortak Etkilerine Bağlı Olarak Anlamlı Bir Farklılık Göstermektedir” Hipotezine İlişkin Bulgular:

Araştırma grubundaki lise öğrencilerinin öğretmenden algılanan sosyal destek puanlarının cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre ortalamaları, standart sapmaları, N değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo-13’te sunulmuştur.

Tablo 13. Lise Öğrencilerinin Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Betimsel İstatistikleri

Cinsiyet	SED	$\bar{X}$	S	N
Kız	Alt	56.45	9.296	120
	Orta	56.00	10.224	220
	Üst	53.56	11.836	77
	Toplam	55.68	10.315	417
Erkek	Alt	55.43	9.206	106
	Orta	52.53	9.671	196
	Üst	50.58	11.104	88
	Toplam	52.88	10.018	390
Toplam	Alt	55.97	9.247	226
	Orta	54.37	10.106	416
	Üst	51.97	11.513	165
	Toplam	54.33	10.263	807

Tablo-13 incelendiğinde; araştırma grubundaki kızların öğretmenden algıladıkları sosyal destek puanlarının ortalaması ($\bar{X}$)=55.68 iken erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=52.88'dir. Kız ve erkeklerin öğretmenden algıladıkları sosyal destek puanları ortalamalarının sosyo-ekonomik düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde; alt sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ortalaması ($\bar{X}$)=56.45 ve erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=55.43'dir. Orta sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ortalaması ($\bar{X}$)=56.00 iken erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=52.53'dir. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ortalaması ($\bar{X}$)=53.56 iken erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=50.58'dir.

Lise öğrencilerinin öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek puanlarının cinsiyetlerine ve sosyo-ekonomik düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo-14'te sunulmuştur.

Tablo 14. Lise Öğrencilerinin Öğretmenlerden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
CİNSİYET	1448.60	1	1448.60	14.21	.001
SED	1397.10	2	698.55	6.85	.001
CİNSİYET * SED	224.84	2	112.42	1.10	.333
Hata	81685.98	801	101.98		
Toplam	84889.64	806			

Tablo-14 incelendiğinde; Araştırma grubundaki kız öğrencilerin öğretmenlerden algılanan sosyal destek puanları ($\bar{X}=55.68$), erkek öğrencilerin öğretmenlerden algılanan sosyal destek puanlarından ($\bar{X}=52.88$) daha yüksektir. Kız ve erkek öğrencilerin öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek puanlarına uygulanan çift yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; kız ve erkeklerin öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek puanları arasındaki farka ilişkin F değeri anlamlı bulunmuştur, $F(1-801)=14.205$, $p<.001$. Bu bulgu; öğrencilerin öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek üzerinde cinsiyetin kızlar lehine önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Araştırma grubundaki alt sosyo-

ekonomik düzeye sahip öğrencilerin öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek puanları ($\bar{X}=55.97$), orta sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek puanları ($\bar{X}=54.37$), üst sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek puanları ($\bar{X}=51.97$)'dir. Sosyo-ekonomik düzeye göre öğrencilerin öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek puanları arasındaki farka ilişkin F değeri anlamlı bulunmuştur, $F(2-801)=6.850$, $p<.001$. Bu bulgu; öğrencilerin öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek düzeyleri üzerinde sosyo-ekonomik düzeyin anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. SED'deki gözlenen puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla scheffe testi yapılmış ve sonuçlar Tablo-15'te gösterilmiştir.

Tablo 15 Lise Öğrencilerinin SED'e göre Öğretmenlerinden Algıladıkları Sosyal Destek Puanlarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

SED	Alt	Orta	Üst
Alt			4,00*
Orta			2,40*
Üst			

* $p<.05$

Tablo 15'te Scheffe testi sonucunda alt SED'deki öğrencilerin puan ortalaması ($\bar{X}$): 55.97 ve üst SED'deki öğrencilerin puan ortalaması ($\bar{X}$): 51.97 arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Orta SED'deki öğrencilerin puan

ortalaması ($\bar{X}$): 54.37 ile üst SED'deki öğrencilerin puan ortalaması ($\bar{X}$): 51.97 arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Alt SED'deki öğrencilerin öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek puan ortalamaları, üst SED'deki öğrencilerden daha yüksektir. Orta SED'deki öğrencilerin arkadaştan algıladıkları sosyal destek puan ortalamaları ise üst SED'deki öğrencilerinkinden daha yüksektir. Bu farklara ilişkin değerler sırasıyla (4.00 ve 2.40) $p < .05$ düzeyinde anlamlıdır.

Öğrencilerin öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeyleri üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisine ilişkin F değeri ise anlamlı bulunmamıştır, $F(2-801)=1.102$, $p > .05$. Başka bir anlatımla, alt, orta, ve üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin öğretmenden algılanan sosyal destek puanlarının cinsiyete; kızların ve erkeklerin öğretmenden algılanan sosyal destek puanlarının ise sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermediği görülmektedir. Bu bulgulara göre araştırmanın sekizinci hipotezi desteklenmemiştir.

9. “Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Genel Sosyal Destek Puanları Cinsiyetlerinin ve SED’lerinin (Alt, Orta ve Üst) Temel ve Ortak Etkilerine Bağlı Olarak Anlamlı Bir Farklılık Göstermektedir” Hipotezine İlişkin Bulgular:

Araştırma grubundaki lise öğrencilerinin algılanan genel sosyal destek puanlarının cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre ortalamaları, standart sapmaları, N değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo-16’da sunulmuştur.

Tablo 16. Lise Öğrencilerinin Algılanan Genel Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Betimsel İstatistikleri

Cinsiyet	SED	$\bar{X}$	S	N
Kız	Alt	63.02	7.209	120
	Orta	64.17	6.942	219
	Üst	64.17	6.725	77
	Toplam	63.84	6.983	416
Erkek	Alt	61.44	6.331	105
	Orta	61.07	6.985	194
	Üst	62.04	5.993	88
	Toplam	61.39	6.591	387
Toplam	Alt	62.29	6.884	225
	Orta	62.71	7.123	413
	Üst	63.03	6.415	165
	Toplam	62.66	6.902	803

Tablo-16 incelendiğinde; araştırma grubundaki kızların algılanan genel sosyal destek puanlarının ortalaması ($\bar{X}$)=63.84 iken erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=61.39'dır. Kız ve erkeklerin algılanan genel sosyal destek puanları ortalamalarının sosyo-ekonomik düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde; alt sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ortalaması ($\bar{X}$)=63.02 ve erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=61.44'dır. Orta sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ortalaması ($\bar{X}$)=64.17 iken erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=61.07'dir. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ortalaması ($\bar{X}$)=64.17 ve erkeklerin ortalaması ($\bar{X}$)=62.04'tür.

Lise öğrencilerinin algıladıkları genel sosyal destek puanlarının cinsiyetlerine ve sosyo-ekonomik düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo-17’de sunulmuştur.

Tablo 17. Lise Öğrencilerinin Algılanan Genel Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyet ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
CİNSİYET	1221.17	1	1221.17	26.42	.001
SED	79.36	2	39.67	.86	.424
CİNSİYET * SED	803.90	2	401.95	.97	.381
Hata	331518.57	797	415.96		
Toplam	343812.55	802			

Tablo-17 incelendiğinde; araştırma grubundaki kız öğrencilerin algılanan genel sosyal destek puanları ($\bar{X}=63.84$), erkek öğrencilerin algılanan genel sosyal destek puanları ($\bar{X}=61.39$)ndan yüksektir. Kız ve erkek öğrencilerin algılanan genel sosyal destek puanlarına uygulanan çift yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; kız ve erkeklerin algılanan genel sosyal destek puanları arasındaki farka ilişkin F değeri anlamlı bulunmuştur, $F(1-797)=26.422$, $p<.001$. Bu bulgu; öğrencilerin algıladıkları genel sosyal destek puanları üzerinde cinsiyetin kızlar lehine önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Araştırma grubundaki alt sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin algılanan genel sosyal destek puanları ($\bar{X}=62.29$), orta sosyo-ekonomik düzeye sahip

öğrencilerin algılanan genel sosyal destek puanları ($\bar{X}=62.71$), ve üst sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin algılanan genel sosyal destek puanları ($\bar{X}=63.03$)'dır. Sosyo-ekonomik düzeye göre öğrencilerin algılanan genel sosyal destek puanları arasındaki farka ilişkin F değeri anlamlı bulunmamıştır, $F(2-797)=.858$, $p>.05$. Bu bulgu; öğrencilerin algılanan genel sosyal destek düzeyleri üzerinde sosyo-ekonomik düzeyin anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Öğrencilerin algılanan genel sosyal destek puanları üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisine ilişkin F değeri de anlamlı bulunmamıştır, $F(2-797)=.966$, $p>.05$. Başka bir anlatımla, alt, orta üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin algılanan genel sosyal destek puanlarının cinsiyete; kızların ve erkeklerin algılanan genel sosyal destek puanlarının ise sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermediği görülmektedir. Bu bulgulara göre araştırmanın dokuzuncu hipotezi desteklenmemiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın bulguları tartışılmış ve yorumlanmıştır.

1. “Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Genel (Aile, Arkadaş, Öğretmenden Algıladıkları) Sosyal Destek Düzeyleri Arasında Anlamlı İlişki Vardır” Hipotezine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması:

Araştırma grubundaki lise öğrencilerinin mesleki olgunluk ile genel sosyal destek düzeyleri arasında orta düzeyde, ancak pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Bkz. Tablo-4). Bu bulgu lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları yükseldikçe algıladıkları genel sosyal destek puanlarının da yükseldiğini göstermektedir. Bu bulgu bir başka ifadeyle ‘Araştırma Evresi’nin ‘Deneme Basamağı’ndaki (14-18 yaşlar) lise öğrencilerinin ‘Okul programlarının gerektirdiği meslek seçimi kararını vermeden önceki ve meslek seçimi kararını verdikten sonraki süreçte’ kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine ulaşmalarının yani mesleki tutum ve davranışları kazanmalarının algıladıkları genel sosyal destekle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu sonuç yurt dışında yapılan Blackburn’un (1986) araştırmasının bulgularını desteklemektedir. Araştırmacı kariyer planlaması için sağlanan aile arkadaş ve öğretmenden algılanan sosyal destek çeşitlerinin üniversite öğrencilerinin mesleki olgunluk ve mesleki kimliklerini anlamlı şekilde etkilediğini bulmuştur. Poll (2003) 14-19 yaşlar arasındaki lise öğrencilerinin kariyer karar verme yetkinlik beklentileri ile algıladıkları genel sosyal destek kaynakları(ana-babalar, öğretmenler, sınıf arkadaşları ve yakın arkadaşları) arasında önemli düzeyde ilişkiler bulmuştur. Coetzee (1994) ergenlerin aile fonksiyonu algılarının mesleki

olgunluklarıyla doğrusal bir ilişki gösterdiğini, yani ergenin kendi üzerindeki aile fonksiyonu algı düzeyi yükseldikçe mesleki olgunluk düzeylerinin de yükseldiğini bulmuştur.

Bu bulgulara dayanarak lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki anlamlı ilişkiler bulunması; lise öğrencilerinin kendi kişilik özelliklerine sosyo-ekonomik olanaklarına uygun alan ve meslek seçimi yapabilmelerinin de aile, arkadaş, öğretmen gibi sosyal destek kaynaklarından algıladıkları sosyal ve psikolojik desteğin önemli olduğu söylenebilir.

2. “Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Ailelerinden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasında Anlamlı İlişki Vardır” Hipotezine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanı ile aileden algılanan sosyal destek puanları arasında düşük düzeyde, ancak pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Bkz. Tablo-4). Bu bulgu lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları yükseldikçe aileden algıladıkları sosyal destek puanlarının da yükseldiğini göstermektedir. Bu sonuç bu araştırmaya katılan lise öğrencilerinden lise ikinci sınıfın başında ilerde seçeceği meslekle ilgili alanı/meslek alanını, lise son sınıfta yükseköğretim programlarını yani mesleğini seçmek zorunda olan öğrencilerin kendi kişilik özelliklerine, sosyo-ekonomik olanaklarına uygun alan ve meslek seçiminde önemli rolü olan mesleki olgunluk düzeyini kazanmalarının aile bireylerinden algıladıkları sosyal destekle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir anlatımla lise öğrencilerinin kendilerinden beklenen alan ve meslek seçimine ilişkin tutum ve davranışları kazanabilmeleri onların ailelerinden algıladıkları sosyal ve psikolojik destekle ilişkili bulunmuştur. Bu bulgu Middleton ve Loughhead’ın (1993) ergenlerin kariyer gelişiminde ailenin etkisini inceledikleri bazı araştırmaların sonuçlarına dayanarak ergenlerin kariyer gelişimlerinde ana babaların oldukça önemli bir rolü olduğunu belirttikleri özellikle ergenlerle yapılacak kariyer danışma sürecinde

onların ailelerinin desteğini almanın önemini vurgulayan modeli desteklemiştir. Bunun yanı sıra Yazar'ın (1997) ülkemizde genel lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin ana-baba tutumlarına göre farklılaştığını bulduğu araştırmanın sonuçlarına da benzemektedir.

Bu bulgulara dayanarak lise öğrencilerinin kendi kişilik özelliklerine, sosyal ve ekonomik olanaklarına uygun alan ve meslek seçimi yapabilmelerinde ailelerinden algıladıkları sosyal ve psikolojik desteğin önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Başka bir anlatımla lise öğrencilerinin sağlıklı alan ve meslek seçimi yapabilmeleri için kendilerinden beklenen mesleki tutum ve davranışları kazanmalarının ailelerinden algıladıkları sosyal ve psikolojik destekle ilişkili olduğu söylenebilir.

3. “Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Arkadaşlarından Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasında Anlamlı İlişki Vardır” Hipotezine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanı ile arkadaşlarından algılanan sosyal destek puanları arasında düşük düzeyde, ancak pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Bkz. Tablo-4). Bu bulgu lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları yükseldikçe arkadaştan algıladıkları sosyal destek puanlarının da yükseldiğini göstermektedir. Bu sonuç bu araştırmaya katılan lise öğrencilerinin kendi kişilik özelliklerine, sosyo-ekonomik olanaklarına uygun alan ve meslek seçiminde önemli rolü olan mesleki olgunluk düzeyini kazanmalarının arkadaşlarından algıladıkları sosyal destekle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir anlatımla lise öğrencilerinin kendilerinden beklenen alan ve meslek seçimine ilişkin tutum ve davranışları kazanabilmelerinin onların arkadaşlarından algıladıkları sosyal ve psikolojik destekle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bulgu Poll'un (2003) 14-19 yaşlar arasındaki ortaokul ve lise öğrencilerinin kariyer karar verme yetkinlik beklentileri ile algıladıkları sosyal destek

kaynakları ve tipleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada en yüksek düzeyde ilişkiyi öğrencilerin kariyer yetkinlik beklentisi ile yakın arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek arasında bulmuştur. Bu bulgulara dayanarak lise öğrencilerinin kendi kişilik özelliklerine, sosyal ve ekonomik olanaklarına uygun alan ve meslek seçimi yapabilmelerinde birbirlerinden algıladıkları sosyal ve psikolojik desteğin önemli rolü olduğu söylenebilir. Başka bir anlatımla lise öğrencilerinin sağlıklı alan ve meslek seçimi yapabilmeleri için kendilerinden beklenen mesleki tutum ve davranışları kazanmalarının arkadaşlarından algıladıkları sosyal ve psikolojik destekle ilişkili olduğu söylenebilir.

4. “Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Öğretmenlerinden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasında Anlamlı İlişki Vardır” Hipotezine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanı ile öğretmenlerinden algılanan sosyal destek puanları arasında düşük düzeyde, ancak pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Bkz. Tablo-4). Bu bulgu lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları yükseldikçe öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek puanlarının da yükseldiğini göstermektedir. Bu sonuç bu araştırmaya katılan lise öğrencilerinin kendilerinden beklenen alan ve meslek seçimine ilişkin tutum ve davranışları kazanabilmeleri onların öğretmenlerinden algıladıkları sosyal ve psikolojik destekle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle lise öğrencilerinin alan ve meslek seçimiyle ilgili davranışları kazanabilmelerinde öğretmenlerinden algıladıkları sosyal ve psikolojik desteğin önemli bir rolü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç Tucker’in (1999) araştırmasına katılan ergen öğrencilerin üçte birinin eğitim ve kariyer planları üzerinde öğretmenlerin etkisinin bulunduğu, üçte ikisinde ise bulunmadığı sonucuna vardığı araştırmanın bulgularına, Poll’un (2003) yukarda anlatılan araştırmasının bulgularına da benzemektedir. Yıldırım (2000) da lise öğrencilerinin öğretmenlerinden algıladıkları sosyal desteğin onların akademik başarılarının önemli bir yordayıcısı olduğunu bulmuştur.

Bu araştırmanın birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü alt problemlerine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde; bu bulgular lise öğrencilerinin kendilerine uygun alan ve meslek seçimlerinde olumlu etkisi olan mesleki olgunluk düzeyine ulaşabilmelerinde aile, arkadaş ve öğretmenlerden algıladıkları genel sosyal desteğin ve bu sosyal destek kaynaklarının her birinden algıladıkları sosyal ve psikolojik desteğin oldukça önemli olduğuna işaret etmektedir.

5. “Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Puanları Cinsiyetlerinin ve SED’lerinin (Alt, Orta ve Üst) Ortak Etkisine Bağlı Olarak Anlamlı Bir Farklılık Gösterecektir” Hipotezine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma grubundaki kız öğrencilerin mesleki olgunluk puanları kızlar lehine erkek öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuştur (Bkz. Tablo-6, 7). Bu bulgu, Akay (1993), Luzzo (1995), Bayındır (1999), Sekmenli (2000) ve Isaac’ın (2001) kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin erkek öğrencilerinkinden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu buldukları araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir. Gerek bu araştırma gerekse adları verilen araştırmalarda aynı yaşlardaki kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerinkinden daha yüksek çıkması genel gelişimle ilgili araştırmaların bulgularına da benzemektedir. Çünkü ergen gelişimi ile araştırmalarda kızların erkeklere göre daha erken ergenliğe girdikleri, daha erken olgunlaştıkları evrensel bir bulgudur (Erikson 1984; Bacanlı 2004).

Araştırma grubundaki öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarının sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur (Bkz. Tablo-6, 7). Bu bulgu, yurt dışında Dixon’ın (2000) kız öğrencilerin ırk ve sosyo-ekonomik düzeylerinin mesleki olgunluk düzeylerini yordamadığına, Akbalık’ın (1991) ortaokul öğrencilerinin sosyo ekonomik düzeyi ile mesleki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulmadığına ilişkin bulguları desteklemektedir. Ancak bu bulgular ülkemizde Yazar’ın (1997) genel ve meslek lisesi öğrencilerinin, Çakar’ın (1997) lise

son sınıf öğrencilerinin ailenin gelir durumu yükseldikçe mesleki olgunluk düzeylerinin de yükseldiğini buldukları bulgularla benzerlik göstermemektedir.

Bu araştırmada önceki benzeri araştırmalardan farklı olarak lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisi de incelenmiş ancak bu etki anlamlı bulunmamıştır.

6. “Lise Öğrencilerinin Ailelerinden Algıladıkları Sosyal Destek Puanları Cinsiyetlerinin ve SED’lerinin (Alt, Orta ve Üst) Ortak Etkisine Bağlı Olarak Anlamlı Bir Farklılık Gösterecektir” Hipotezine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma grubundaki kız öğrencilerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek puanları erkek öğrencilerinkinden yüksek çıkmasına rağmen, aradaki farka ilişkin F değeri anlamlı bulunmamıştır. Benzer şekilde öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek puanlarının sosyo-ekonomik düzeye göre de anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisine ilişkin F değeri de anlamlı bulunmamıştır (Bkz. Tablo-8, 9). Bu araştırmada kız ve erkek öğrencilerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek puanlarının farklılaşmamasına ilişkin bulgular Erdeğer’in (2001) liseli kız öğrencilerin sosyal destek düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek bulunduğu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermemektedir. Ancak bu araştırmada hem kız hem erkeklerin aileden algıladıkları sosyal destek puanlarının üst sosyo-ekonomik düzeyden alt sosyo-ekonomik düzeye doğru giderek düştüğü dikkati çekmektedir. Bir yandan bu bulgular Hashima ve Amato’nun (1994) ailedeki yoksulluk düzeyi yükseldikçe aileden algılanan sosyal desteğin düştüğünü gösteren bulgularla benzerlik göstermektedir. Diğer yandan Çakır’ın (1993) 12-22 yaş grubundaki gençlerde sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe aile, arkadaş ve diğer önemli kişilerden algılanan sosyal desteğin anlamlı olarak arttığına ilişkin bulgulara benzememektedir.

Lise öğrencilerinin aileden algıladıkları sosyal destek üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisi de anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgular Erim'in (2001) yetiştirme yurtlarında ve ailelerinin yanında yaşayan ergenlerin benlik saygıları, depresyon, yalnızlık düzeyleri ile sosyal destek sistemleri karşılaştırmalı olarak incelediği araştırmanın sonuçlarına benzemektedir. Erim (2001) her iki gruptaki ergen öğrencilerin sosyal destek algıları üzerinde cinsiyetin ortak etkisinin anlamlı olmadığını bulmuştur. Bu bulgular aynı zamanda Okanlı'nın (1999) hemşirelik öğrencilerinin aileden algıladıkları sosyal destek puan ortalamasını; yaş, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne-babanın eğitimi, işi, ve ailenin aylık geliri gibi değişkenlerin etkilemediğine ilişkin bulgularla da benzerlik göstermektedir.

Bu araştırmanın bu bulguları, Widlansky'nin (1997) üniversite birinci sınıf öğrencilerinin stres düzeylerinde kariyer gelişimi, sosyal destek, ailesel bağlanma ve cinsiyetin etkilerini incelediği araştırmanın bulgularına benzerlik göstermektedir. Araştırmacı kariyer gelişimi, sosyal destek, ailesel bağlanmanın birlikte öğrencilerin stres düzeylerini anlamlı şekilde yordadığını bulmuştur. Kız öğrencilerin sosyal destek kaynakları ve sosyal destek doyumları erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kız öğrenciler duygusal olarak kendilerini ailelerine daha yakın hissettiklerini belirtmişlerdir.

Taysi (2000) de Ankara'da bulunan çeşitli üniversitelerin, kız ve erkek öğrencilerinin aileden ve arkadaşlardan algıladıkları sosyal desteğin, öğrencilerin benlik-saygısı ile ilişkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda, Aileden Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarıyla, Offer Benlik İmgesi Ölçeğine Aile ilişkileri alt ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı ve yüksek bir ilişki bulunmuştur. Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarıyla, Offer Benlik İmgesi Ölçeğinin sosyal ilişkiler alt ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı yüksek bir ilişki bulunmuştur. Sonuçlar en fazla sosyal destek algılanan kaynağın aile olduğunu göstermiştir. Budak (1999) ise lise öğrencilerinde algılanan sosyal destek düzeyi ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmada lise öğrencilerinin aile ve arkadaştan algıladıkları sosyal desteğin problem çözme becerileri üzerinde etkili olduğu; aile ve arkadaştan algıladıkları sosyal destek düzeyi

yükseldikçe problem çözme becerilerinin de yükseldiği, öğretmenlerden algılanan sosyal destek düzeyinin ise problem çözme becerileri üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Bu araştırmada aileden algılanan sosyal desteğin cinsiyete, sosyo-ekonomik düzeye göre ve cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisine göre farklılaşmamasına ilişkin bulgular araştırma grubundaki lise öğrencilerinin aileden algıladıkları sosyal destek üzerinde kız ve erkek olmaları ve alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyden gelmeleri gibi değişkenlerin etkili olmadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgulara rağmen bu araştırmada öğrencilerin aile, arkadaş ve öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek puanları birbiriyle karşılaştırıldığında en yüksek sosyal destek puanının aileden algılandığı bunu sırasıyla arkadaş ve öğretmenlerden algılanan sosyal desteğin izlediği görülmektedir (Bkz.Tablo-8,10,12). Bu bulgular araştırma grubundaki lise öğrencilerinin cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeylerinden bağımsız olarak en fazla psikolojik ve sosyal desteği ailelerinden algıladıkları göstermektedir. Bu bulgu araştırma grubundaki lise öğrencilerinin ailelerinin çocuklarına, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden daha fazla ilgilendiklerini onlarla daha yakın ilişkiler kurduklarına işaret etmektedir. Dolayısıyla bu bulgular ülkemizde ailelere, öğrencilere ve öğretmenlere yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri planlanırken aile katılım programlarına gereken değerin verilmesinin önemli olduğunu düşündürmektedir.

7. “Lise Öğrencilerinin Arkadaşlarından Algıladıkları Sosyal Destek Puanları Cinsiyetlerinin ve SED’lerinin (Alt, Orta ve Üst) Ortak Etkisine Bağlı Olarak Anlamlı Bir Farklılık Gösterecektir” Hipotezine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma grubundaki kız öğrencilerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyi erkeklerinkinden anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgular Erdeğer’in (2001) liseli kız öğrencilerin sosyal destek düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek bulduğu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik

göstermektedir. Bu araştırmadaki öğrencilerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeylerinin alt sosyo-ekonomik düzeyden üst sosyo-ekonomik düzeye doğru giderek yükseldiği ve aradaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu bulgular da Çakır'ın (1993) 12-22 yaş grubundaki gençlerde sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe aile, arkadaş ve diğer önemli kişilerden algılanan sosyal desteğin arttığına ilişkin bulgulara benzemektedir.

Ancak öğrencilerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisine ilişkin F değeri anlamlı bulunmamıştır (Bkz.Tablo-10, 11). Bu araştırmada arkadaştan algılanan sosyal destek üzerinde cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinin ortak etkisinin anlamlı çıkmaması cinsiyete ve sosyo-ekonomik düzeye göre sosyal destek algıları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmasına rağmen söz konusu farkların cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeyin arkadaştan algılanan sosyal destek üzerinde ortak etkisinin anlamlı olmasına yansıyacak kadar büyük olmadıklarını düşündürmektedir.

8. “Lise Öğrencilerinin Öğretmenlerinden Algıladıkları Sosyal Destek Puanları Cinsiyetlerinin ve SED’lerinin (Alt, Orta ve Üst) Ortak Etkisine Bağlı Olarak Anlamlı Bir Farklılık Gösterecektir” Hipotezine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma grubundaki kız öğrencilerin öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek puanlarının erkeklerinkinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgular Erdeğer'in (2001) liseli kız öğrencilerin sosyal destek düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek bulunduğu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Yıldırım'ın (1998a) ve Yıldırım ve Ergene'nin (2003) lise öğrencilerinin öğretmenden ve aileden algıladıkları sosyal destek düzeyinin akademik başarının yordayıcıları olduğuna ilişkin bulgularla ve Tucker'in (1999) araştırma grubundaki öğrencilerin üçte birinin eğitim ve kariyer planları üzerinde öğretmenlerin etkisinin bulunduğu, üçte ikisinde ise bulunmadığına ilişkin bulgularla

benzerlik göstermektedir. Ayrıca bu bulgular Poll'un (2003) 14-19 yaşlar arasındaki ortaokul ve lise öğrencilerinin kariyer yetkinlik beklentileri ile algıladıkları sosyal destek kaynakları (ana-babalar, öğretmenler, sınıf arkadaşları ve yakın arkadaşları) arasında önemli düzeyde ilişkiler bulunduğu ve en yüksek düzeyde ilişkinin ise ergenin kariyer yetkinlik beklentisi ile yakın arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek arasında olduğu araştırmasının da bulgularına benzerlik göstermektedir.

Araştırma grubundaki öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Bu bulgular bu çalışmada aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek düzeylerinin alt sosyo-ekonomik düzeyden üst sosyo-ekonomik düzeye doğru giderek yükselmesine rağmen öğretmenlerden algılanan sosyal destek düzeyinin ise üst sosyo-ekonomik düzeye doğru giderek düştüğü ve aradaki farkların anlamlı olduğu görülmektedir. Ülkemizde ailelerin çocuklarına sağladıkları sosyal, ekonomik ve eğitim olanakları ve ana-babaların eğitim düzeyleri çocuk yetiştirmeye ilişkin bilgi kaynaklarının üst sosyo-ekonomik düzeyden alt sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşmaktadır. Nitekim çalışmada kullanılan sosyo-ekonomik düzey ölçeği de bunları ölçmektedir. Bu durum üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere ailelerinin orta ve alt sosyo-ekonomik düzeydekilere göre ifade edilen olanakları daha fazla sunmalarının sonucu olarak ailelerinden daha fazla psikolojik ve sosyal destek algıladıklarını öğretmenlerinden ve arkadaşlarından daha fazla sosyal destek almaya gereksinim duyduklarını düşündürmektedir.

Bu bulgular aynı zamanda önceki araştırma bulgularını desteklemektedir. Yıldırım'ın (1998a) hem lise hem de süper lise öğrencilerinin en çok sosyal destek aldıkları kaynakların başında 'aile', ikinci sırada 'arkadaş', son sırada ise 'öğretmen' geldiğini bulmuştur. Yıldırım ve Ergene (2003) aile desteği, boyun eğici davranışlar, öğretmen desteği ve sınav kaygısı değişkenleri akademik başarıyı manidar olarak yordadığını arkadaş desteğinin ise yordamadığını bulmuşlardır.

Ancak öğrencilerin öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisine ilişkin F değeri anlamlı

bulunmamıştır (Bkz.Tablo-12, 13). Bu araştırmada öğretmenlerden algılanan sosyal destek üzerinde cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinin ortak etkisinin anlamlı çıkmaması cinsiyete ve sosyo-ekonomik düzeye göre sosyal destek algıları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmasına rağmen söz konusu farkların cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeyin öğretmenlerden algılanan sosyal destek üzerinde ortak etkisinin anlamlı olmasına yansıyacak kadar büyük olmadıklarını düşündürmektedir.

9. “Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Genel Sosyal Destek Puanları Cinsiyetlerinin ve SED’lerinin (Alt, Orta ve Üst) Ortak Etkisine Bağlı Olarak Anlamlı Bir Farklılık Gösterecektir” Hipotezine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma grubundaki kız öğrencilerin algıladıkları genel sosyal destek puanlarının erkeklerinkinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgular Helsen, Volbergh, ve Meeus (1999) 12-14 yaşındaki öğrencilerin anne-babalarından, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden aldıkları sosyal desteğin cinsiyete göre farklılaştığını bulduğu araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Bu bulgular Erdeğer’in (2001) liseli kız öğrencilerin sosyal destek düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek bulduğu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu öğrencilerin algıladıkları genel sosyal destek puanlarının birbirine benzer dolayısıyla aralarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Bu bulgular önceki algılanan sosyal destek düzeyinin sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaştığını bulan araştırmaların bulgularına benzememektedir (Hashima ve Amato, 1994; Çakır1993).

Araştırma grubundaki öğrencilerin algıladıkları genel sosyal destek düzeyleri üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisine ilişkin F değeri de anlamlı bulunmamıştır (Bkz.Tablo-12, 13). Bu bulgu Erim’in (2001) yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan 14-18 yaşlarındaki ergenlerin benlik saygısı, depresyon ve yalnızlık düzeylerini sosyal destek sistemleri açısından karşılaştırdığı araştırmada yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin sosyal destek düzeylerinin

ailelerinin yanında yaşayanlarınkinden daha düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca her iki gruptaki öğrencinin sosyal destek düzeyleri üzerinde cinsiyetin ortak etkisi de anlamlı bulunmamıştır.

Bu araştırmada algılanan genel sosyal destek üzerinde cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinin ortak etkisinin anlamlı çıkmaması, cinsiyete göre sosyal destek algıları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmasına rağmen sosyo-ekonomik düzeye göre algılanan genel sosyal destek farklılaşmamasının doğal bir yansımasıdır.

Bu araştırmanın araştırma grubundaki öğrencilerin sosyal destek düzeylerinin arkadaştan algılanan, öğretmenden algılanan ve algılanan genel sosyal destek düzeylerinin kızlar lehine daha yüksek olduğu ancak kız ve erkeklerin aileden algılanan sosyal destek düzeylerinin benzer olduğu görölmektedir. Bu öğrencilerin arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeylerinin sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaştığı ancak aileden algılanan ve genel sosyal destek düzeylerinin farklılaşmadığı görölmektedir. Hem aile, arkadaş ve öğretmenden algılanan hem de algılanan genel sosyal destek düzeyleri üzerinde cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkilerinin de anlamlı olmadığı bulunmuştur.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde bu araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar ve öneriler sunulmuştur.

Bu araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: araştırma grubundaki öğrencilerin;

1. Mesleki olgunluk puanları ile algıladıkları genel sosyal destek puanları, arasında beklenildiği gibi pozitif ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Yine beklenildiği gibi mesleki olgunluk puanları ile aile, arkadaş ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek puanları arasında da pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

2. Kız öğrencilerin mesleki olgunluk puanı, erkek öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Sosyo-ekonomik düzeye göre öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarının alt sosyo-ekonomik düzeyden üst sosyo-ekonomik düzeye çıktıkça yükseldiği aradaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. Öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisi ise anlamlı bulunmamıştır.

3. Kız ve erkek öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek puanları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Sosyo-ekonomik düzeye göre öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek puanları arasındaki fark da anlamlı bulunmamıştır. Öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisi de anlamlı bulunmamıştır.

4. Kız öğrencilerin arkadaştan algılanan sosyal destek puanları erkek öğrencilerin arkadaştan algılanan sosyal destek puanları arasındaki fark kızlar lehine anlamlı bulunmuştur. Sosyo ekonomik düzeye göre öğrencilerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Bir başka ifadeyle lise öğrencilerinin arkadaştan algıladıkları sosyal destek puanı alt SED'den üst SED'e çıktıkça yükselmiş ve aradaki farklar da anlamlı düzeye ulaşmıştır. Öğrencilerin arkadaştan algıladıkları sosyal destek üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır.

5. Kız öğrencilerin öğretmenden algılanan sosyal destek puanları ile erkek öğrencilerin öğretmenden algılanan sosyal destek puanları arasındaki fark kızlar lehine anlamlı bulunmuştur. Öğrencilerin öğretmenden algıladıkları sosyal destek puanlarının alt ile üst SED'den gelen öğrenciler ve orta ile üst SED'den gelen öğrenciler arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Öğrencilerin öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeyleri üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır.

6. Kız öğrencilerin algılanan genel sosyal destek puanları, erkek öğrencilerin algılanan genel sosyal destek puanları arasındaki fark kızlar lehine anlamlı bulunmuştur. Sosyo-ekonomik düzeye göre öğrencilerin algılanan genel sosyal destek puanları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Öğrencilerin algılanan genel sosyal destek puanları üzerinde cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin ortak etkisi de anlamlı bulunmamıştır.

Bu araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde ise mesleki olgunluğun en yüksek düzeyde algılanan genel sosyal destekle ilişkili olduğu ve bunu sırasıyla aileden, öğretmenden ve arkadaştan algılanan sosyal desteğin izlediği bulunmuştur. Kızların mesleki olgunluk düzeyleri erkeklerinkinden daha yüksektir. Araştırma grubundaki öğrenciler sosyal destek kaynaklarından en fazla sosyal desteği aileden sonra öğretmenden ve arkadaşlarından almışlardır. Fakat bu üç sosyal destek kaynağının birlikte düşünüldüğü algılanan genel sosyal destek düzeylerinin ise daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Bu araştırmanın yukarıda belirtilen sonuçlarına dayanılarak eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ve gelecek araştırmalara yönelik aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

1. Araştırma grubundaki genel lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları ile algıladıkları genel sosyal destek, aile, arkadaş ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiler birbiriyle karşılaştırıldığında en yüksek düzeydeki ilişki katsayısının mesleki olgunluk puanları ile algılanan genel sosyal destek puanları arasında olduğu dikkati çekmektedir. Bu sonuç lise öğrencilerinin sağlıklı alan ve meslek seçimi yapabilmelerinde önemli rolü olan mesleki olgunluk düzeylerini geliştirmelerine yönelik yardım hizmetleri planlanırken adları verilen (aile, arkadaş ve öğretmenden) sosyal destek kaynaklarından sadece birisini yada ikisini değil bu üçünü içeren algılanan genel sosyal desteğin dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla genel lise öğrencilerinin mesleki olgunluklarını geliştirmeye yönelik hizmetlerde genel sosyal destek algısını geliştirmeyi içeren programlara yer verilmesine gereksinim görülmektedir. İşte böyle bir gereksinimi karşılayacak sosyal destek programlarının geliştirilmesi ve bunların sınanması önerilmektedir.

2. Bu çalışmada da ülkemizde ve yurt dışındaki önceki araştırmalarda bulunduğu gibi kızların mesleki olgunluk düzeyi erkeklerinkinden anlamlı olarak daha

yüksek bulunmuştur. Bu sonuç bir yandan ilgili literatürü desteklerken diğer yandan bir bakıma erkek öğrencilerin kızlara göre mesleki olgunluklarını daha fazla geliştirmelerine gereksinim olduğunu göstermektedir. Ancak çağdaş meslek psikolojisinde tüm mesleklerin her iki cinse de açık olmasının gerekliliğini meslek gelişimine yönelik yardımlarda ve meslek seçiminde cinsiyet ayrımı yapılmamasının önemini savunan ortak görüşler ve bu görüşü hayata geçirmeyi amaçlayan araştırma ve uygulamalar vardır. Üstelik meslek psikolojisindeki son yönelim bu konu odaklıdır. Bu görüşlere ve bu araştırmanın sonuçlarına dayanılarak kız ve erkeklerin birlikte yararlanabilecekleri ancak erkeklerin mesleki olgunluklarının düşük olduğunu esas alan hedef ve davranışları içeren mesleki olgunluğu geliştirmeyi amaçlayan mesleki grup rehberliği programlarının geliştirilmesini ve bunun yanı sıra bireysel ve grupla danışma etkinliklerinin planlanmasını ve sınanmasını amaçlayan araştırmaların yapılmasına gereksinim olduğu önerilmektedir.

3. Bu araştırma genel liselere devam eden lise birinci sınıfın sonunda alan/meslek alanı, lise ikinci sınıfın sonunda ise ilerde girmek istediği mesleği seçmek zorunda olan öğrenciler üzerinde yapılmıştır. bu durum bu araştırmanın bir sınırlılığıdır. Bu nedenle benzeri gelecek araştırmaların meslek liselerine devam eden öğrenciler üzerinde de yapılması ve genel lise öğrencileri ile meslek lisesi öğrencilerinin karşılaştırılması önerilebilir.

4. Yine benzeri araştırmaların ilköğretimin sonunda ortaöğretim programlarını yada mesleklerini seçmek zorunda olan sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- AKAY, Bengisu. (1983). **Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- AKBALIK, Gül. (1991). **Ortaokul III. Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- AKBIYIK, Yeter. (1996). **Meslek Liselerine Devam Eden Öğrencilerin Mesleki Olgunluk Düzeyleri**. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi).
- ANDERSSON, E. Malcolm. (1997). **Undesrtanding The Career Aspirations Of African American Male Adolescents: An Investigation Of The Achivement Motivation, Parenting And Peer Support Components**. Chicago Illinois. DAI A 58/03 AAT9726370.
- BACANLI, Feride. (1995). **Mesleki Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkisi**. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora tezi).
- BACANLI, Hasan. (1997). **Sosyal İlişkilerde Benlik- Kendini Ayarlamannın Psikolojisi**. İstanbul: M.E.B Yayınları.
- (2004). **Gelişim ve Öğrenme**. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.

- BANAZ, Mürvet. (1992). **Lise Öğrencilerinde Sosyal Destek Kaynakları ve Stres ile Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki**. İzmir: EGE Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- BAYINDIR, Aşkı. (1999). **Bireylerin mesleki olgunluk düzeyleri ile anne babalarının tutumlarını algılamaları arasındaki ilişki**. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- BAYRAM, Derya. (1999). **Bir Grup Gençte Ruhsal Belirti ile Sosyal Destek İlişkisi**. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- BLACKBURN, J. L. G. (1986). **The Effect of Three Types of Social Support on The Career Maturity of Undergraduate Students and The Effect of Vocational Identity on Final Outcomes (Courses, Instructor/Student Interaction, Peer Support)**. DAI A 47/02.
- BLUSTEIN, David J. (1987). *Decision-making Styles and Vocational Maturity: An Alternative Perspective*. **Journal of Vocational Behavior**, Vol. 30, 61-71.
- BLUSTEIN, David J. (1988). *A Canonical Analysis of Career Choice Crystallization and Vocational Maturity*. **Journal of Counseling Psychology**, Vol. 35, No.3, 294-297.
- BUDAK, Bülent. (1999). **Lise Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek Düzeyi ile Problem çözme Becerileri Arasındaki İlişki**. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- BURM, Diane Darlene. (1992). **The Long-term Effects of Parental Divorce on Young Adults' Psychological Separation From Their Parents And Their Career Maturity**. University of Kansas. DAI B 54/04. AAT 9322995.

BÜYÜKÖZTÜRK Şener (2002). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum.** Ankara: Pegema Yayıncılık.

CALWIN W. Whalen. (2000). Career Aspirations, Future Expectations, and Immediate Career Plans of Level III Students From Selected Rural and Urban Schools In Newfoundland and Labrador. Thesis (M.Ed.)--Memorial University, 2000. Ottawa : National Library of Canada. ISBN: 0612549712.

CARRERO, Maria Rosa. (2002). **The Influence of Individualizm-Collectivism on The Career Development of Ethnic Minorities in The United States.** City University of New York. DAI B 63/09 AAT 3063811.

CARTER, H. D. (1940). *The Development of Vocational Attitudes.* **Journal of Consulting Psychology**, Vol. 4, 185-191.

COETZEE, M. (1994). **The Relation Between Career Maturity of Standard 9 Pupils and The Perception of Their Family's Functioning.** DAI MAI 32/06.

COHEN, S. and WILLS, T. A. (1985). *Stress, Social Support and the Buffering Hypothesis .* **Psychological Bulletin**, 98 (2), 310-357.

COHEN, L. H., McGowan, J., Fooskas, S. ve Rose, S.(1984). *Positive Life Events and Social Support and the Relationship Between Life Stress and Psychological Disorder.* **American Journal of Community Psychology**, 12(2), 567-587.

CRITES, John O. (1961). *A Model for the Measurement of Vocational Maturity.* **Journal of Counseling Psychology**, Vol. 8, 255-259.

..... (1965). *Measurement of Vocational Maturity in Adolescence: I. Attitude Test of the Vocational Development Inventory.* **Psychological Monographs: General and Applied**, Vol.79, No.2, 1-3.

- (1969). **Vocational Psychology**, New York: McGraw-Hill.
- (1971). **The Maturity of Vocational Attitudes in Adolescence**. New York: Mc Graw-Hill Co.
- (1973a). **Career Maturity Inventory**. Monterey, Ca: CTB, Mc Graw-Hill.
- (1973b). **Theory and Research Handbook: Career Maturity Inventorty**. Monterey, CA: CTB/Mc Graw-Hill.
- (1978a). **Theory and Research Handbook: Career Maturity Inventorty**. Second Edition, Monterey, CA: CTB/ McGraw –Hill.
- (1978b). **Administration and Use Manuel for the Career Maturity Inventory**. Second Edition, Monterey, CA: CTB/ McGraw –Hill.
- ÇAKAR, Murat. (1997). **Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Denetim Odağı Düzeylerinin Karşılaştırılması**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ÇAKIR, H. Yelda. (1993). **12-22 Yaş Grubundaki Gençlerde Çok Yönlü Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlik Araştırması**. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- DAVIES, Kandell. (1981). *Parental and Peer Influences on Adolescents educational Plans: Same Further Evidence*, **American Journal of Sociology**. Vol:87, No:2, 363-386.
- DIXON, Rona Ammons. (2000). **Self-concept, Social Support Systems, and Career Maturity of The Female College Student**. DAI AAT 3001439.

- ELBİR, Nilgün. (2000). **Lise I. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ELMACI, Figen. (2001). **Parçalanmış ve Bütünlüğünü Koruyan Aileye Sahip Ergenlerin Depresyon ve Uyum Düzeylerinde Sosyal Desteğin Rolü**. İzmit: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ERDEĞER, Nuray. (2001). **Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi**. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ERIKSON Eric H. (1984). **İnsanın Sekiz Çağı**. (Çev: T. Bedirhan Üstan, Vedat Şar). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- ERİM, Banu. (2001). **Yetiştirme Yurtlarında ve Aileleri Yanında Yaşayan Ergenlerin, Benlik Saygısı, Depresyon ve Yalnızlık Düzeyleri ile Sosyal Destek Sistemleri Açısından Karşılaştırılması**. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji (Uygulamalı Psikoloji) Anabilim dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- EVREN, Melda. (1999). **Mesleki grup rehberliğinin cinsiyetleri farklı ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluklarına, mesleki benlik algılarına ve mesleki tercihlerine etkisi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- FERRY, T. R., FOUAD N. A., and SMİTH, L. P. (2000). *The Role of Family Context in a Social Cognitive Model for Career-Related Choice Behavior: A Math and Science Perspective*. **Journal of Vocational Behavior**, 57, 348-364.

FOUAD, Nadya A. (1988). *The Construct of Career Maturity in United States and Israel*. **Journal of Vocational Behavior**, Vol. 32, 49-59.

GINZBERG, Eli. (1952). *Toward a Theory of Occupational Choice*. **Personnel and Guidance Journal**, Vol. 30, 491-494.

GINZBERG, E., Ginzburg, S.W., Alexrad, S., and Herma, J.L. (1951). **Occupational Choice: An Approach to a General Theory**. New York: Columbia University Pres.

GRIBBONS, W.D., and LOHNES, P. R. (1968). **Emerging Careers**. New York: Teachers College Pres.

GÜNGÖR, Ayşegül. (1996). **Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Destek Negatif Yaşam Olayları, Öfkenin İfade Edilme biçimi ile Kendini Suçlamanın Fiziksel Sağlık ve Sosyal Uyumla olan İlişkilerinin İncelenmesi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

GÜRKAN, Ayça. (1998). **Okul Çağı Çocuğu Davranış Sorunları ile Annelerin Anksiyete Düzeyleri ve Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. İzmir: EGE Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Programı (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

HAMAMCI, Zeynep. (1996). **Aile Rehberliğinin Anne Babaların Meslek Gelişimi Konusunda Bilgi Düzeylerine ve Çocuklarına Yardımcı Olmaya Yönelik Tutumlarına Etkisi**. Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

HASHIMA, P. Y. ve AMATO, P. R. (1994). *Poverty, Social support and Parental Behavior*. **Child Development**, 65(2), 394-403.

- HAVINGHURST, R. J. (1953). **Human Development and Education**. New York: Longman.
- HELGESON, V. S. (1993). *Two Important Distinctions in Social Support: Kind of Support and Perceived Versus Received*. **Journal of Applied Social Psychology**, 23 (10), 825-845.
- HELSEN, M., VOLLBERGH, W., and MEEUS, W. (1999). *Social Support From Parent and Friend and Emotional Problems in Adolescence*. **Journal of Youth and Adolescence**, 29, 3, 319-335.
- HERR, Edwin L., and CRAMER, Stanley H. (1972). **Vocational Guidance and Career Development In The Schools: Toward a Systems Approach**. Boston: Hovighton Mifflin.
- HERR, Edwin L., and ENDERLEIN, Thomas E. (1976). *Vocational Maturity: The Effect of School, Grade, Curriculum and Sex*. **Journal of Vocational Behavior**, Vol. 8, 227-238.
- HILL, Davis and Lynette Stacia. (2001). **Career Maturity and the Black College Student-athlete**. DAI B 62/04, 0-493-22939-6.
- HOUSE, J. (1981). **Work Stres and Social Support**. Reading. MA: Addison-Wesley.
- ISAAC, Berly Baker. (2001). **An Investigation of The Relationships Among Ethnicity, Gender, and Career maturity of students Enrolled in Two-year College Learning Support**. DAI A 62/01 0-493-11706-7.
- IŞIKLI, Sedat. (1998). **A Prospective Study of Life Stress, Social Support and Assertiveness Among Turkish University Students**. Ankara: METU, The Graduate School of Social Sciences, The Department Of Psychology (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- İLDEN, Z. Aylin. (1999). **Roles of Personality Dispositions and Social Support on Anxiety and Academic Achievement.** Ankara: METU, The Graduate School of Social Sciences, The Department of Psychology (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- OKANLI, Ayşe. (1999). **Hemşirelik Öğrencilerinin Aile ve Arkadaşlardan Algıladıkları Sosyal Destek ile Anksiyete Düzeyi Arasındaki İlişki.** Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- OTRAR, Mustafa. (1997). **Endüstri Meslek Liseleri Ve Çıraklık Eğitim Merkezlerinde Öğrenim Görmekte Olan 16-18 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Bazı Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması.** İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ÖNCÜ, Hüseyin. (1995). Meslek seçiminin gereği ve önemi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi dergisi*. Yeni Dönem, 3, 110-115.
- ÖZLALE, Yeşim. (1999). **Predictive Values of Stressful Life Events, Social Support, and Locus of Control in Depressive Symptomatology among University Students.** Ankara: METU, The Graduate School of Social Sciences, The Department Of Psychology (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KAĞNICI, Dilek Yelda. (1999). **Vocational Maturity Of METU Preparatory School Students.** Ankara: METU, The Graduate School of Social Sciences, The Department Of Psychology (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KARASAR, Niyazi (1998). **Bilimsel Araştırma Yöntemi – Kavramlar İlkeler Teknikler.** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- KELLY, Kevin R., and COLANGELO, Nicholas. (1990). *Effects of Academic Ability and Gender on Career Development*. **Journal of The Education of Gifted**, Vol. 13, No.2, 168-175.
- KRACKE, Barbel. (1997). *Parental Behaviors and Adolescents' Career Exploration*. **Career Development Quarterly**, 45, 341-350.
- KUZGUN, Yıldız ve BACANLI, Feride (1996). *Mesleki Olgunluk Ölçeği El Kitabı*. Ankara: MEB. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.
- KUZGUN, Yıldız ve BACANLI, Feride (2005). *Lise Öğrencileri İçin Mesleki Olgunluk Ölçeği El Kitabı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- LAPAN, T. R. HINKELMAN, M.J. ADAM, A. TURNER S. (1999). *Understanding Rural Adolescent' Interests, Values, and Efficacy Expectations*. **Journal of Career Development**, Vol. 26(2), 107-123.
- LUZZO, A. D. (1995). *Gender Differences in College Students' Career Maturity and Perceived Barriers in Career Development*. **Journal of Counselling & Development**, Vol. 73. 319-322.
- MAYNARD Peter E., ve HANSEN, James C. (1970). *Vocational Maturity Among Inner-city Youths*. **Journal of Counseling Psychology**, Vol. 17, No.5, 400-404.
- McNALLY, S. T. and NEWMAN, S. (1999). *Objective And Subjective Conceptualizations of Social Support*. **Journal of Psychosomatic Research**, 46 (4), 1398-1408.
- MIDDLETON, Eric B. and Loughhead, Teri A. (1993). *Parental Influence On Career Development: An Integrative Framework For Adolescent Career Counseling* . **Journal Of Career Development**. Vol.19, no.3 161-173.

PEARSON, E. Richard. (1990). **Counseling and Social Support Perspectives and Practice**. Sage Publications, Newbury Park London New Delhi.

POLL Norma I. (2003). The Role Of Social Support in The Career Decision-making of Urban Adolescents. State University Of New York At Albany. AAT 3111338. DAI-A 64/11.

SAHRANÇ, Ümit. (2000). **Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Denetim Odaklarına Göre Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

SARASON, Irwin G., LEVINE, H. M., BASHAM, R. B., SARASON Barbara R. (1983). *Assessing Social Support: The Social Support Questionnaire*. **Journal of Personality Social psychology**, 44, 127-130.

SARASON, Irwin G., SARASON Barbara R. and PIERCE Gregory R. (1990). Social Support: The Search for a Theory. **Journal of Social and Clinical Psychology**, 9(1), 133-147.

SAVICKAS, L. Mark, Briddick, C. William, and Watkins Edward C.(2002). *The Relation of Career Maturity to Personality Type and Social Adjustment*. **Journal of Career Assessment**, Vol. 10, No.1, 24-41.

SCHNABEL, U.K., Alfeld C., Eccles S. J., Köller O. & Baumert J. (2001). *Parental Influence on Students' Educational Choices in the United States And Germany: Different Ramifications-Same Effect*. **Journal of Vocational Behavior**, Vol. 60 no.2 178-98.

SCHULENBERG, John E., VONDRACEK, Fred W. and CROUTER, Ann C. (1984). *The Influence of the Family on Vocational Development*, **Journal of Marriage and The Family**, February, 129-143.

SHUMAKER, S. A. and BROWNELL, A. (1984). *Toward a Theory of Social Support: Closing Conceptual Gaps. Journal of Social Issues*, 40 (4), 11-36.

SEKMENLİ Tarık. (2000). Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri ile Sürekli Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

SPLETE, Freeman and George, A. (1985). *Family Influences on the Career Development of Young Adults, Journal of Career Development*, September, 55-63

STRONG, E. K., Jr. (1943). *Vocational Interests of Men and Women*. Palo Alto, California: Stanford University Press.

SUPER, Donald E. (1953). *A Theory of Vocational Development. American Psychologist*, 8, (4) 185-190.

..... (1957). *The Psychology of Careers*. New York: Harper and Row.

..... (1963a). "Toward Making Self-Concept Theory As Operational," In D.E.Super, R., Starishevsky, N. Matlin and J. P. Jordaan(Eds.), *Career Development: Self-Concept Theory*. N.Y.: Teachers College, Columbia University, 79-95.

..... (1963b). *Vocational Development in Adolescence and early adulthood: Tasks and Behaviors*, In D.E. Super, R. Starishevsky, N.Matlin And J.P. Jordaan (Eds.), *Career Development: Self Concept Theory*. N. Y: Teacher College, Columbia University, 79-95.

SUPER, Donald E., Crites, J. D., Hummel, R.C., Moser, H.P., Overstreet, P.L., and Warnath, C.F. (1957). **Vocational Development: A Framework For Research**. New York: Teachers College, Bureau of Publications.

SUPER, Donald E., and Overstreet, P. L. (1960). **The Vocational Maturity of Ninth Grade Boys**. New York: Teachers College, Columbia University.

SUPER, Donald E., and Bohn, M.J. (1970). **Occupational Psychology**. Belmont Call: Wadsworth Publishing Co.

SUPER, Donald E., and Kidd, J.M. (1979). *Vocational Maturity in Adulthood: Toward Turning A Model into A Measure*. **Journal of Vocational Behavior**, Vol.14, 14, 255-270.

ŞENEL İbrahim. (2001). **Yetiştirme Yurtlarında Kalan Öğrencilerin Grup Sorumlularından Aldıkları Desteğin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

TAYSI, Ebru. (2000). **Benlik Saygısı, Arkadaşlardan ve Aileden Sağlanan Sosyal Destek: Üniversite öğrencileriyle Yapılan Bir Çalışma**. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı (Sosyal Psikoloji) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

TUCKER, H. Craig. (1999). **Where Do We Go From Here? The Aspirations And Expectations of The Graduating Class in a Rural Island High School: Science Curriculum, Information Technologies, Parental, Community, and Other Faktors of Influence**. Memorial University of Newfoundland. DAI MAI 38/04 AAT MQ47485.

TURNER, Sherri, and LAPAN, T. Richard. (2002). *Career Self-Efficacy and Perceptions of Parent Support in Adolescent Career Development*. *The Career Development Quarterly*, Vol.51, 44-55.

UZER, Ayşe Sibel. (1987). **Lise Öğrencilerinin Yükseköğretim Programlarını Tercihleri ile Kendi Yetenek, İlgi, ve Mesleki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkiler**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

USKANER, Aygün. (1999). **Mesleki Grup Rehberliğinin Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkisi**. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

USLUER, Erdal. (1996). **Meslek İnceleme Yaşantısının Mesleki Olgunluğa Etkisi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ÜNLÜ, Hicran. (2001). **Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Desteğin ve Ego kimlik Statülerinin Sosyo-ekonomik Düzey ve Cinsiyete Göre İncelenmesi**. Ankara: G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

YAZAR, Ali Rıza. (1997). **Genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi**. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

YEŞİLYAPRAK, Binnur. (2003). **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri**. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.

YILDIRIM, İbrahim. (1997). **Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliği**. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 13: 81-87.

- (1998a). *Akademik Başarı Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeyleri. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* Cilt 2. Sayı:9.
- (1998b). *Akademik Başarı Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere göre Sosyal Destek Düzeyleri. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* Cilt 2. Sayı:10.
- (2000). Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Yalnızlık, Sınav Kaygısı ve Sosyal Destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18: 167-176.
- YILDIRIM, İbrahim. ve ERGENE Tuncay. (2003). *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Yordayıcısı Olarak Sınav Kaygısı, Boyun Eğici Davranışlar ve Sosyal Destek. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 25: 224-234.
- YOUNG A. R. & FRIESEN D. J. (1992). *The Intentions of Parents in Influencing the Career Development of Their Children. The Career Development Quarterly*, Vol. 40, 198-207.
- WESTBROOK, Bert W. (1976a). *Interrelationship of Career Choice Competencies and Career Choice Attitude of Ninth-Grade Pupils: Testing Hypotheses Derived from Crites' Model Of Career Maturity. Journal of Vocational Behavior*, Vol. 8, No. 1, 1-12.
- (1976b). *The Relationshipbetween Career Chice Attitudes And Career Choice Competencies Of Ninth-Grade Pupils. Journal of Vocational Behavior*, Vol. 9, 119-125.

- (1994). *The Relationship Between The Career Maturity Inventory And Appropriateness Of Career Choices Of Black Ninth-Grade Students. Educational & Psychological Measurement*. Vol. 54 Issue 3, 788-791.
- WETHINGTON, E. and KESSLER, R. C. (1986). *Perceived Support, Received Support and Adjustment of Stressful Life Events. Journal of Health and Social Behavior*, 27, 78-89.
- WHISTON, C. S. (1989). *Using Family systems theory in career counseling: A Group For Parents. The School Counselor*, Vol.: 36, 343-347.
- WIDLANSKY, H. (1997). *The Anticipation Of Graduation: Distress Among Colege Seniors As Mediated By Career Development, Social Support, Parental Attachment And Gender. DePaul University, Department Of Psychology. DAI B 58/05 AAT 9734234*.
- WILLIAMSON, E. G. (1939). *How to counsel Students. McGraw-Hill Boks Company Inc. New York and London*.
- WU, Wu-Tein (2000). *Vocational Interests and Career Maturity of Male High School Students Talented in Math and Science. Proc. Natl. Sci. Counc. ROC(D)*. Vol. 10, No. 3, 137-143.
- ZEREN, Ş. Gonca. (1999). *Yabancı Dil Ağırlıklı Lise, Özel Lise ve Anadolu Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ZIMET, G. D., DAHLEM, N. W., ZIMET, S. G., and FARLEY, G. K. (1998). *The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. Journal of Personality Assesment*, 52(1), 30-41.

EKLER

1. Sosyo-Ekonomik Düzey Ölçeği
2. Mesleki Olgunluk Ölçeği
3. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

EK-1

SOSYO-EKONOMİK DÜZEY ÖLÇEĞİ (SED)

Prof. Dr. Hasan BACANLI

Açıklama: Aşağıdaki ifadeleri okuyarak, kendinize en uygun ifadeyi işaretleyiniz.

1) Babanızın öğrenim durumu

1. Hiçbir okul mezunu değil	3. Ortaokul/Lise mezunu
2. İlkokul mezunu	4. Yüksek okul mezunu
5. İleri eğitim görmüş (master, doktora)	

2) Annenizin öğrenim düzeyi

1. Hiçbir okul mezunu değil	3. Ortaokul/Lise mezunu
2. İlkokul mezunu	4. Yüksek okul mezunu
5. İleri eğitim görmüş (master, doktora)	

EK-2**MESLEKİ OLGUNLUK ÖLÇEĞİ**

Prof. Dr. Yıldız KUZGUN Yrd. Doç. Dr. Feride BACANLI

Açıklama: Bu Ölçekteki bütün soruları aşağıdaki değerlendirmeye göre cevaplandırıp, Mesleki Olgunluk Ölçeği Cevap kağıdına işaretleme yapınız.

A: Bana hiç uygun değil

C: Bana biraz uygun

E: Bana çok uygun

B: Bana pek uygun değil

D: Bana uygun

1. Hangi mesleğin bana uygun olacağını büyüklerimin daha iyi bilecekleri düşüncesindeyim.
2. İnsan mesleğini tesadüfen seçer.

EK-3

ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ(ASDÖ)

Doç. Dr. İbrahim YILDIRIM

Değerli Öğrenci;

Aşağıdaki anket, Öğrencilerin Aile, Arkadaş ve Öğretmenden algılanan Sosyal Destek düzeylerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu anketteki bütün soruları aşağıdaki değerlendirmeye göre cevaplandırınız. Lütfen her soruya cevap veriniz. Katkınız için teşekkür ederim.

(1) Hiç uygun değil

(2) Kısmen uygun

(3) Oldukça uygun

DURUM CÜMLELERİ:

1. Her zaman desteğini arkamda hissederim.

(1) (2)

(3)